

UNIVERSALISTI VAI SUORIUTUJA?

Suomalaisten jakautuminen Shalom Schwartzin arvotypologiaan sosio-
demografisten taustamuuttujien valossa

Meri Mihailov
Pro gradu –tutkielma
Sosiologia
Yhteiskuntatieteiden ja
filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2015

TIIVISTELMÄ

UNIVERSALISTI VAI SUORIUTUJA?

Suomalaisten jakautuminen Shalom Schwartzin arvotypologiaan sosiodemografisten taustamuuttujien valossa.

Meri Mihailov
Sosiologia
Pro gradu –tutkielma
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Ohjaajat: Ilkka Alanen, Pertti Jokivuori
Kevät 2015
90 sivua + 1 liite

Tutkimuksen tehtävänä on selvittää kuinka suomalaiset jakautuvat sosiodemografisten taustamuuttujien mukaan sosiaalipsykologi ja arvotutkija Shalom Schwartzin kymmenen arvon arvotypologiaan. Sosiodemografisina taustamuuttujina tutkimuksessa ovat mm. ikä, sukupuoli, tulotaso sekä työntajasektori. Tarkoituksena on tarkastella vaikuttavatko nämä sosiodemografiset taustamuuttujat siihen millaisiin arvoihin suomalaiset samaistuvat. Aihe on sosiologisesti tärkeä ja relevantti, sillä viime vuosina valtamediassa yleistynyt keskustelu arvojen kovenemisesta, katoamisesta tai vääristymisestä viestii siitä, että jotain muutosta on tapahtumassa yhteiskunnassa. Arvoja tutkimalla tuotetaan tarkkaa tietoa ympäröivästä todellisuudesta ja sitä muokkaavista yksilöistä.

Tutkimuksen aineistona toimii European Social Surveyn vuoden 2010 Suomen aineisto, josta erikoishuomion saa Schwartzin tekemä ja hänen arvotypologiansa tutkimiseen tarkoitettu lisäkysymysosio. Tutkimuksen analyysimenetelmänä on käytetty keskiarvovertailua, jolla tarkastellaan suomalaisten sijoittumista viiteen eri arvoon: hyväntahtoisuuteen, universalismiin, turvallisuuteen, itseohjautuvuuteen sekä suoriutumiseen. Näistä suoriutuminen otetaan tarkemman analyysin kohteeksi johtuen arvoon samaistumisen suuresta keskihajonnasta. Analyysimenetelminä tässä tarkastelussa on kaksisuuntainen varianssianalyysi sekä lineaarinen regressioanalyysi. Teoreettisena viitekehyksenä tutkimuksessa toimii arvotutkimuksen historia, yhteiskuntatutkimus, aiemmin tuotettu tieto suomalaisten arvoista sekä Schwartzin arvoteoria, joiden pohjalta tuloksia tarkastellaan.

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että suomalaiset ovat suurimmaksi osaksi yhdenmukainen kansa, joka samaistuu kollektiivisiin arvoihin, kuten hyväntahtoisuuteen sekä universalismiin, riippumatta vastaajan sosiodemografisista taustamuuttujista. Kuitenkin on olemassa pieni ryhmä, joka koostuu nuorista ja korkeasti koulutetuista, jotka samaistuvat individualistiseen suoriutumisen arvoon.

Avainsanat: arvot, Schwartz, arvotypologia, suoriutuminen, universalismi, hyväntahtoisuus, individualismi, kollektivismi, hyvinvointivaltio

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	2
2 YHTEISKUNTA TARKASTELUN KOHTEENA	6
3 KESKEISET KÄSITTEET: ARVO JA ASENNE	12
3.1 MITÄ ARVOT OVAT?	12
3.2 MITÄ KÄSITTEET OVAT?	13
3.3 ARVO JA ASENNE KÄSITTEINÄ TÄSSÄ TUTKIMUKSESSA	14
4 ARVOTUTKIMUS YHTEISKUNTATUTKIMUKSEN OSANA	15
4.1 YLEISTÄ ARVOTUTKIMUKSESTA	15
4.2 KANSAINVÄLINEN ARVOTUTKIMUS YHTEISKUNTATIETEISSÄ	18
5 SHALOM SCHWARTZIN ARVOTEORIA	22
5.1 SCHWARZIN ARVOTYPOLOGIA	22
5.2 KRITIIKKIÄ SCHWARTZIN ARVOTEORIAA KOHTAAN	28
6 SUOMALAINEN ARVOTUTKIMUS JA SUOMALAISTEN ARVOT	30
6.1 SUOMALAISEN ARVOTUTKIMUKSEN PERINNE YHTEISKUNTATIETEISSÄ	30
6.2 MILLAISIA OVAT SUOMALAISTEN ARVOT?	31
7 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	39
7.1 TUTKIMUKSEN TAVOITE	39
7.2 KVANTITATIIVINEN TUTKIMUSOTE	40
7.3 AINEISTONA EUROPEAN SOCIAL SURVEY	42
8 ANALYYSI	43
8.1 YLEISKATSAUS AINEISTOON	43
8.2 HYVÄNTAHTOISUUS	49
8.3 UNIVERSALISMI	51
8.4 TURVALLISUUS	53
8.5 ITSEOHJAUTUVUUS	55
8.6 SUORIUTUMINEN	56
8.6.1 <i>Ketkä samaistuvat suoriutumiseen?</i>	56
8.6.2 <i>Kaksisuuntainen varianssianalyysi</i>	64
8.6.3 <i>Lineaarinen regressioanalyysi</i>	70
9 POHDINTA	76
9.1 SUOMEN VAKAA KANSA	76
9.2 MUUTOKSEN VIENOT TUULET	78
9.3 LOPUKSI	83
10 LÄHTEET	86
11 LIITTEET	91

1 JOHDANTO

Arvokeskustelu on noussut taas viime vuosina yhteiskunnallisen keskustelun ytimeen. Keskustelussa arvot ovat joko koventuneet, kadonneet tai vääristyneet riippuen aivan siitä kuka on äänessä. Selvää on vain se, että jotain on tapahtumassa. Francis Fukuyaman (1992) mukaan olemme viimeinen ihminen ja tämä on historian loppu. Marxilaisittain nähtynä Fukuyama argumentoi, että olemme saavuttaneet kehityksen huipun ja tämä on sen lopullinen päätepiste. Vaikka ei olisikaan samaa mieltä radikaalin väittämän kanssa, niin vallitseva yhteiskunnallisen muutoksen paradigma, johon liittyvät globalisaatio, teknologinen vallankumous sekä finanssikriisi, tekee tämän hetkisestä yhteiskunnasta tutkimisen arvoisen. Tässä tutkielmassa tutkitaan suomalaista yhteiskuntaa yksilöiden arvomaailman kautta. Arvojen voi nähdä kuvastavan ja rakentavan ympäröivää todellisuutta, kun yksilöt toimivat ja muokkaavat yhteiskunnan rakenteita arvomaailmansa mukaisesti. Jos vallitsevat arvot muuttuvat, niin voi olettaa, että myös institutionaalisissa rakenteissa tapahtuu muutosta. Kehä toimii myös toiseen suuntaan, jossa ympäröivät kulttuuriset ja institutionaaliset rakenteet muokkaavat niiden vaikutuspiirissä elävien yksilöiden arvomaailmaa ja toimintaa. Helkaman (1997) mukaan arvoilla on sosiologisesti kaksi yhteiskunnallista tehtävää. Ensimmäinen on käynnistää toiminta sekä muutos ja toinen on sen vastavoima eli pitää yhteiskunta koossa ja pysäyttää liiallinen toiminta. (emt. 256.)

Suomalaisten arvoja on tutkittu aiemminkin niin kotimaassa kuin myös osana kansainvälisiä arvotutkimuksia. Yhdysvaltalainen Ronald Inglehart on yksi kansainvälisen arvotutkimuksen uranuurtajista ja ensimmäisenä tehnyt useamman maan välistä vertailevaa arvotutkimusta. Hänen tutkimuksiensa mukaan Suomi oli 1990-luvulla maailman postmodernein maa (Inglehart 1997, 157). Tämän lisäksi suomalaisten arvomaailmaa leimaa suomalaisen hyvinvointivaltion tendenssi. Esping-Andersenin (1990) mallissa Suomi kuuluu sosiaalidemokraattiseen hyvinvointivaltioregiimiin, josta leimaa universalismi. Tässä skandinaavisille maille ominaisessa hyvinvointivaltiossa kaikki yhteiskunnan luokat ovat saman valtion takaaman universaalien vakuutusjärjestelmän alla. Regiimiin kuuluu, että ei odoteta avunsaajien romahtamista, vaan ennaltaehkäistään yksilöiden tarve avulle kohdistettujen tukien avulla. (emt. 27–28.) Näiden taustaolettamuksien kanssa aion tutkia tutkielmassani suomalaisten arvoja

kvantitatiivisesti käyttäen apuna Shalom Schwartzin arvoteoriaa ja –typologiaa. Schwartzin arvoteoria on jatke aiemmille arvotutkimuksille muuttaen fokusta niin, että se ottaa huomioon ensimmäistä kertaa myös arvojen väliset korrelaatiot ja luo näin ollen oman arvouniversuminsa. Schwartzin teoria on luonnollinen valinta teoreettiseksi viitekehikseksi useammastakin syystä. Ensinnäkin se on tämän hetken käytetyimpiä ja puhutuimpia arvoteorioita (ks. Helkama 1997, Helkama & Seppälä 2006, Puohiniemi 2002, Puohiniemi 2006) ja toisekseen Schwartz on luonut European Social Surveyn eli ESS:än lisäkysymysosion kysymykset juuri teoriansa mukaisesti (Davidov 2010, 175). European Social Survey on kahden vuoden välein toteutettava poikkikansallinen tiedonkeruuohjelma, joka toteutetaan yli kolmessakymmenessä Euroopan maassa. Kysely mittaa vastaajien asenteita, uskomuksia sekä käyttäytymistä yhteiskunnassa¹. Aineistona tutkielmassa toimii ESS:än vuoden 2010 aineisto ja erityishuomion saa tämän kierroksen lisäkysymysosio. Tarkoituksena on tarkastella suomalaisten sijoittumista Schwartzin arvotypologiaan sosiodemografisten taustamuuttujien valossa. Onko vastaajan iällä, sukupuolella tai tulotasolla merkitystä siihen, miten hän on vastannut lisäkysymysosioon ja mihin arvoon hän samaistuu? Schwartzin teoria kattaa kymmenen arvoa, joita kaikkia ei tarkemmin käsitellä, vaan poimitaan vain viisi kiinnostavaa arvoa tarkemman tutkimuksen kohteeksi. Näistä viidestä arvosta yksi arvo nostetaan vielä erityiseen analyysiin johtuen suuresta keskihajonnasta. Koska aineisto on kvantitatiivinen niin käsitellään sitä IBM SPSS –ohjelmalla käyttäen menetelminä keskiarvovertailua, kaksisuuntaista varianssianalyysia sekä lineaarista regressioanalyysia. Avainkäsitteitä tutkimuksessa ovat arvot, arvomaailma, asenne, hyvinvointivaltio, Shalom Schwartz sekä suoriutuminen.

Ensimmäisessä luvussa käydään läpi yhteiskuntatutkimusta, -teorioita sekä uusliberalismia, joka on tullut osaksi yhteiskunnallista päätöksentekoa. Samalla käsitellään lyhyesti myös hyvinvointivaltion kriisiä. Näiden avulla rakennetaan yhteiskunnallinen kehys, jossa yksilöiden arvomaailma rakentuu. Luvussa kolme avataan käsitteitä *arvo* ja *asenne*, jotka ovat hyvin keskeisiä kun puhutaan arvotutkimuksesta. Käsitteet ovat läheisiä keskenään ja liittyvät toisiinsa, mutta on tärkeää tehdä selkeä ero näiden välille. Luvussa neljä käsitellään aluksi yleisesti arvotutkimuksen toteuttamista ja sen historiallista kehittymistä tämän päivän arvotutkimukseksi. Tämän jälkeen syvennetään

---

¹ www.europeansocialsurvey.org

tarkastelua kansainvälisen arvotutkimuksen historiaan ja esitellään tärkeimpiä arvotutkijoita sekä näiden teorioita, jotka ovat vaikuttaneet myös Schwartzin teorian syntyyn. Luvussa viisi siirrytään Shalom Schwartzin arvoteoriaan, käydään läpi hänen arvotypologiaansa sekä kritiikkiä, jota teoriaan on kohdistettu. Luvussa kuusi esitellään lyhyesti muutamia suomalaisia arvotutkijoita sekä säännöllistä järjestötason arvotutkimusta. Seuraavaksi käydään läpi suomalaisten arvoja, joita on tutkittu suomalaisen arvotutkimuksen kautta. Erityishuomion saa Puohiniemen arvotutkimus sekä tämän tulokset, koska myös hän hyödyntää Schwartzin teoriaa tutkimuksessansa. Luvussa seitsemän käsitellään tutkimuksen tavoitteita, tutkimuskysymyksiä sekä kvantitatiivista tutkimusotetta. Näin ollen tämä luku valmistelee lukijaa kohti analyysiosiota. Luku kahdeksan on aineiston analyysia. Aluksi esitellään aineistoa yleisesti vastaajien kvantitatiivisten ja kvalitatiivisten ominaisuuksien sekä kysymyslomakkeen muodon avulla. Seuraavaksi päästään itse analyysiin, jossa luodaan kysymyspatteriston kysymyksistä summamuuttujat Schwartzin arvotypologian mukaisesti ja tarkastellaan suomalaisten samaistumista näihin summamuuttujiin, joista jokainen edustaa yhtä arvoa. Kaikki arvot eivät kuitenkaan ole yhtä mielekkäitä tarkastella syvällisemmin, joten esiin nostetaan viisi arvoa, joita analysoidaan keskiarvovertailun avulla. Näistä yksi arvo on erityisen mielenkiintoinen, joten tätä tutkitaan keskiarvovertailun lisäksi kaksisuuntaisen varianssianalyysillä sekä lineaarisen regressioanalyysillä. Lopuksi luvussa yhdeksän pohditaan tuloksia aiemman arvotutkimuksen sekä yhteiskuntatutkimuksen valossa.

Arvotutkimuksen perinne osana kansainvälistä yhteiskuntatutkimusta on pitkä ja tutkielmani jatkaa tätä samaa virtaa. Sosiologisen arvotutkimuksen kentällä tällä hetkellä puhutuin teoria on Schwartzin typologia, jota tässäkin tutkimuksessa käytetään. Näin ollen tutkimus sijoittuu osaksi arvotutkimuksen jatkuvaa perinnettä. Toteutan arvotutkimusta kvantitatiivisesti surveytutkimuksena. Jokivuoren (2007) mukaan kvantitatiivisella tutkimuksella yhteiskuntatieteissä on pitkät juuret, jotka ulottuvat aina 1930-luvulle Columbian yliopistossa syntyneeseen Columbian koulukuntaan, jossa mm. Paul Lazarsfeld kehitti elaboraatiotekniikka sekä surveytutkimusta (emt. 16). Näistä alkuhetkestä vuosikymmenien saatossa kvantitatiivinen tutkimus on kehittynyt ristiintaulukoinnista aina monimuuttujamenetelmiin. Tietotekninen kehitys on mahdollistanut kvantitatiivisen tutkimusotteen leviämisen myös laajemmalle tutkijajoukolle sekä tutkimustavan tehokkaamman hyödyntämisen, kun tietokoneet tutkijan sijasta suorit-

tavat laskutoiminnot. Tutkimukseni aineisto edustaa klassista surveytutkimusta likertasteikollisten kysymysten kautta.

Fokus tutkimuksessani on suomalaisten arvomaailmassa ja yhdessä vuodessa, jolloin aineistonkeruu on toteutettu. Toivoin kuitenkin, että saan rakennettua laajan, mutta tarkan, kuvan siitä, keitä me 2010-luvun suomalaiset olemme ja mihin uskomme. Ympäröivien yhteiskunnallisen muutoksen partaalla yhteiskunnan tutkimus on tärkeää, jotta saamme ajanmukaista tietoa ympäröivästä todellisuudesta sekä valistunutta kykyä pohtia tulevaisuutta. Täten arvotutkimus, jota tämäkin tutkielma edustaa, on yhä tärkeämpää.

2 YHTEISKUNTA TARKASTELUN KOHTEENA

Yhteiskunta on nimensä mukaisesti yksi yhteiskuntatieteiden ja erityisesti sosiologian päätutkimuskohteista. Ympäröivä yhteiskunta on aina kiinnostanut tutkijoita. Sitä on tutkittu sen hallinnollisen organisaation näkökulmasta, sen tarjoamien hyödykkeiden kuin myös siinä esiintyvien ajankohtaisten ilmiöiden kannalta riippuen aina tutkijan omasta positiosta. Yhteiskuntatutkimuksen voi nähdä olevan ennen kaikkea tutkimusta tästä ajasta ja heijastavan halua tulkita sekä ymmärtää siinä tapahtuvia muutoksia aikalaisdiagnoosien avulla. Yhteiskunnassa tapahtuvat muutokset eivät kuitenkaan ole yksilöistä irrallaan olevia tapahtumia, vaan yksilöt heijastelevat ympäristöstä opittuja asenteita ja arvoja omissa arvoissansa sekä käyttäytymisesssä. Näin ollen yhteiskunnassa vallalla olevat ideologiat sekä ajattelumallit vaikuttavat käytettyihin diskursseihin sekä siihen mitä kulutamme, kuinka ajattelemme sekä mitä pidämme oikeana tai vääränä. Bergerin ja Luckmannin (1995) mukaan yhteiskunnallista järjestystä ei voi palauttaa biologiaan tai luonnonlakeihin asioiden olosuhteista, vaan yksilöt tuottavat ne keskeytymättömässä itsensä ulkoistamisen prosessissa. Näin ollen se on ainoastaan inhimillisen toiminnan tuotosta. Ulkoisen maailman eli yhteiskunnan ja sisäisen maailman eli yksilön suhde on dialektinen, jolloin toinen tuottaa toista sosialisointia kautta. (emt. 64, 74.)

Nykyäikää on kuvailtu monilla eri käsitteillä, joista varmasti puhutu on postmoderni. Postmoderniin ajatukseen kytkeytyy maailman fragmentoituminen, anomia kuin myös väitteet modernin ihmisen arvotyhjiöstä. Sitä leimaa modernin ihmisen päämäärättömyys ja maailman muuttuminen ennustamattomaksi. Itse käsitteenä postmoderni on kuitenkin epäselvä ja ristiriitainen sekä se tyhjentää epämääräisyydessään itseltänsä paradoksaalisesti sisältönsä sanomalla, että mitään varmaa ei voida sanoa. Bauman suosiikin, että käsitteenä käytettäisiin sen sijaan notkeaa modernia, joka kuvaisi paremmin tämän hetken yhteiskunnan luonnetta, jossa yhteisöt ovat eksploosivaisia, kohdentuen vain lyhyen aikaa suurella tarmolla yhtä päämäärää tai ominaisuutta kohti. Tässä maailmassa tulevaisuutta ei voi enää ennustaa menneisyyden avulla, vaan tilanteet ja näihin liittyvät reaktiot vaihtuvat nopeasti. (2002, 32, 237; 2005, 1). Beck (1995) puolestaan kuvailee aikakautta käsitteellä refleksiivinen modernisaatio, jossa teollisella yhteiskunnalla on koko ajan läsnä luovan itsetuhon mahdollisuus, jolloin tuhoamisen subjektina ei ole vallankumous tai kriisi kuten aiemmin, vaan läntisen

modernisaation voittokulku. Giddens (1995) käyttää käsitteenä jälkitraditionaalista yhteiskuntaa, jossa yhteiskunnalliset siteet on luotava uudelleen sen sijaan että ne voitaisiin vain traditionaalisesti periä. Tämä luo uudenlaisen riskin, koska emme osaa ennustaa emmekä toimia modernissa maailmassa, jossa traditiot ovat murtuneet. Riski on luonteeltaan myös globaali, jossa paikalliset yhteisömme kietoutuvat yhteen globaalien verkostojen kanssa. (emt. 12, 88–89, 149.)

Eräs tämän hetken puhutuimmista yhteiskuntateorioista koskee Beckin kehittämän riskiyhteiskunnan käsitettä. Beck (1995, 16) argumentoi nyky-yhteiskunnasta riskiyhteiskuntana, jonka

käsite tarkoittaa modernin yhteiskunnan kehitysvaihetta, jossa
sosiaaliset, poliittiset, taloudelliset ja yksilölliset riskit yhä
useammin luistavat teollisen yhteiskunnan seuranta- ja
turvainstituutioiden otteesta.

Toisin sanoen yhteiskunnassa ilmenee uudenlaisia riskejä, jotka liittyvät niin yksilöiden turvallisuuteen kuin myös ekologisiin muutoksiin. Ongelmallista yhteiskunnassa on se, että se ei ole valmistautunut kohtaamaan näitä riskejä, vaan vallalla ovat yhä teollisen yhteiskunnan opitut käytännöt, jotka eivät enää päde. (emt. 16, 20–21.) Näin ajateltuna yhteiskunnan täytyisi kehittyä refleksiiviseksi organismiksi, jotta se voisi havainnoida paremmin riskejä.

Eräs puhutuimmista yhteiskunnallisista tendensseistä on nouseva individualismi ja huoli yhteiskunnan yhteisöllisten siteiden murtumisesta. Saariston ja Jokisen (2004) mukaan huolta aiheuttavat pelko massayhteiskunnasta, jossa paikallisten ja poliittisten yhteisöjen merkitys yhteisöllisyyden synnyttäjänä vähenee, jolloin ryhmäidentiteetit katoavat ja syntyy anonyymeja yksilöitä. Huonoimmassa tapauksessa muodostuu ajellehtiva kansanjoukko, joka on vallanpitäjien talutusnuorassa. Kun yhteiskunnan siteet katoavat, on pelkona, että ihmisiä aletaan luokitella stereotyyppisesti ryhmiin uskonnon tai etnisyyden mukaan, jolloin tavoitteena on saada rakennettua mahdollisimman kokonainen kuva ympäröivästä todellisuudesta. Tällöin individualisoituminen ei johdakaan moninaisuuteen, vaan todellisuutta liian yksipuolisesti kuvaaviin kategorioihin. Tällainen luokittelu mahdollistaisi esimerkiksi fundamentalismin nousun. (emt. 255–256).

Durkheim kuvaa yhteiskunnan muutosta käsiteparilla mekaaninen solidaarisuus ja orgaaninen solidaarisuus, joista ensimmäinen kuvastaa suuren yhteisöllisyyden yhteiskuntaa ja jälkimmäinen työnjaosta syntynyttä yksilöllisten ihmisten yhteiskuntaa. Durkheimin mukaan on historian laki, että orgaaninen solidaarisuus lisääntyy yhteiskunnissa mekaanisen solidaarisuuden vähentyessä. Tämän muutoksen myötä myös yhteiskuntien rakenteen täytyy muuttua. Itsemurha – tutkimuksessansa Durkheim löysi neljä erilaista itsemurhatyyppiä, jotka juontuvat ympäröivästä yhteiskunnasta. Yksi näistä itsemurhatyypeistä on anomia. Anomian vallitessa ympäröivän yhteiskunnan normit ja säätely katoavat, jolloin yksilö jää ilman yhteisön antamaa tukea ja ohjeistusta. Yksilöllä on omat rajattomat intohimonsa, joita hän ei pysty hillitsemään, mutta ei myöskään toteuttamaan kaikkia. (Durkheim 1985 304, 311-312; Durkheim 1990, 167.) Tällainen normiton tilanne voi syntyä yhteiskunnallisten mullistuksien takia, jossa yhteiskunta ei ehdi mukautua vallitsevaan tilanteeseen. Vanhat normit eivät enää päde, mutta uusiakaan ei ole ehtinyt muodostua.

Yhteiskuntateorioiden lisäksi yhteiskunnassa tapahtuvia muutoksia voidaan havainnoida myös siellä esiintyvien ideologioiden valossa. Nämä ideologiat heijastuvat usein yhteiskunnan hallinto-organisaatioissa ja tavoissa, joilla yhteiskuntaa viedään eteenpäin. Instituutioiden ja median välityksellä ideologiat siirtyvät myös yhteiskunnan kansalaisille, jotka toteuttavat näitä toiminnassansa sekä arvoissansa. Viime aikoina on käyty keskustelua uusliberalismista ja sen talousopeista. Uusliberalismin peruspilareihin katsotaan kuuluvan yksilönvapaus, yksityinen omistusoikeus sekä vapaat markkinat, joilla kaikilla on yhtäläinen oikeus harjoittaa valitsemaansa elinkeinoa eikä kenenkään pääsyä markkinoille rajoiteta. Valtion rooli on uusliberalistisessa yhteiskunnassa kaksijakoinen. Toisaalta valtion roolia yhteiskunnassa halutaan minimoida ja varmistaa, että se ei rajoita kilpailua. Samaan aikaan sen täytyy kuitenkin luoda ihanteelliset olosuhteet kilpailulle. Tietyt valtion asettamat rajoitukset esimerkiksi tuotantomenetelmistä ovat sallittuja, niin kauan, kunhan ne kohtelevat kaikkia tuottajia yhdenvertaisesti. (Hayek 1995, 59–60; Patomäki 2007; 10, 28.) Suomessa uusliberalistista keskustelua on käyty useinkin hieman negatiiviseen sävyyn ja nähty, että uusliberalismi haastaa hyvinvointivaltioperinteen.

Uusliberalismin nousu alkoi Suomessa 1980-luvulla. Edellisellä vuosikymmenellä markka oli asetettu kellumaan noudattaen yleistä valuuttatrendiä. Markan arvo ei kuitenkaan ollut vakaa, vaan se jouduttiin devalvoimaan useita kertoja kymmenen vuoden aikana. Koettiin, että useat devalvaatiot johtivat pääomien tehottomaan käyttöön. Tämä näkyi myös siinä, että investointiaste Suomessa oli 1980-luvun alussa korkea, mutta taloudellinen kasvu hidasta. Suomen Pankin seminaarissa vuonna 1981 ratkaisuksi otettiin markkinaliberalismi, joka katkaisisi devalvointikierteen sekä jatkuvan inflaation. Markkinaliberalismia alettiin seuraavina vuosina sopeuttamaan Suomeen kansainvälisten konsulttien neuvojen avulla. Muutos aloitettiin rahamarkkinoiden vapauttamisesta vuosina 1983–1987. Muutoksien aikana mm. vapautettiin ulkomainen luotonotto yrityksille sekä korkosäännöstelyä purettiin. Näin markkinat pääsisivät kehittymään noudattaen omaa tasapainoaan. Säännöstelyjen purkamisen myötä Suomeen tulivat ensimmäiset sijoitusrahastot, luottomäärät nousivat sekä arvopaperipörssin toiminta vilkastui ylikuumenemiseen saakka, josta seurasi lama. (Patomäki 2007, 55–64.)

Uusliberalismi oli kohonnut lähes hegemoniaksi tultaessa 1990-luvulle Suomessa eikä edes lama saanut tätä käsitystä horjumaan. Rahoitusmarkkinoiden muutos oli muuttanut yritysten tasapainoa sekä yrityskulttuuria sallimalla ulkomaisen pääoman. Monet yritykset kamppailivat sijoittajista nyt entistä enemmän ja joutuivat toimimaan heidän ehdoillaan. Uusliberalistiset muutokset eivät pysähtyneet tähän, vaan laajenivat kohti julkishallintoa uusjulkisjohtamisen avulla. Tämä on uusliberalistinen malli, jossa julkishallinto määritellään uudelleen palveluiden tuottamiseksi ja osaksi markkinoita. Keinoina tähän muutokseen ovat yksityistäminen, ulkoistaminen sekä keinoitekoisten sisäisten markkinoiden luominen. Samoja julkishallinnon muutoksia olivat ajaneet Iso-Britanniassa Thatcher sekä Yhdysvalloissa Reagan muutama vuosikymmen aiemmin. Retorisesti muutos toi julkishallinnon puheeseen termin hallinta (governance) vanhan hallinnon (administration) tilalle. (Patomäki 2007, 68–72.)

Uusliberalistiset muutokset oli aloitettu 1980-luvun lopussa julkishallinnon hallinnosta. Tuolloin kumottiin normipäätöksiä, josta seurasi se, että virastojen sekä kuntien autonomia lisääntyi huomattavasti. Keskushallinnon rationalisoimishanke aloitettiin vuonna 1991, jolla haettiin keinoja valtionhallinnon tuloksellisuuden ja tuottavuuden lisäämiseksi. Käyttöön tulivat mm. uudenlaiset palvelu- sekä käyttömaksut. Uusjul-

kisjohtaminen muutti myös valtion omistamia laitoksia. Aluksi näitä liikelaitostettiin, kuten Posti- ja telelaitos sekä Valtion rautatiet vuonna 1990. Pian tämän jälkeen liikelaitostaminen muuttui yhtiöittämiseksi, jolloin siitä tuli osa hallituksen talous- ja elinkeinopolitiikkaa. Rahoitusta valtiolle alettiinkin hakea myymällä osuuksia valtionyhtiöistä. Valtio on luopunut 20–30 valtionyhtiön omistuksesta vuosien 1987-2004 aikana kokonaan. Tällaisia yhtiöitä ovat mm. Valmet sekä Rautaruukki. (Patomäki 2007, 74–80.)

Näin parissakymmenessä vuodessa Suomi on omaksunut uusliberalistiset arvot osakseen talouselämäänsä sekä julkishallintoaan. Jatkuvat kuntauudistukset, joissa palveluita keskitetään sinne, missä se on kannattavaa sekä palveluiden ulkoistaminen jatkavat yhä samaa uusliberalistista trendiä. Poikkeuksellisen uusliberalistisen valtion Suomesta tekee taustalla vaikuttava hyvinvointivaltiotematiikka, joka tasapainottelee uusliberalististen oppien kanssa. Näin ollen täytyykin muistaa, että vaikka Suomessa on havaittavissa uusliberalistisia toimenpiteitä, on Suomi vielä ennen kaikkea hyvinvointivaltio ja julkisessa debatissa harvoin suoraan julistetaan uusliberalistisia oppeja.

Uusliberalismi sekä yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset ovat kuitenkin aloittaneet keskustelun suomalaisen hyvinvointivaltionkriisistä. Hyvinvointivaltion laajeneminen uusille sosiaalipolitiikan alueille on loppunut ja sen sijaan sen toimintoja ryhdytty supistamaan. Julkunen ja Saari (2013) esittelevät supistumiselle useita erilaisia syitä. Globalisaatioselityksen mukaan globalisoitunut yhteiskunta ja markkinatalous vaikeuttavat kansalaisvaltioiden kykyä säädellä omia asioitansa. Globaalikilpailu työvoimasta ja veroista vaikuttavat valtioiden kykyyn ja haluun säädellä työvoimapolitiikkaa sekä verotusta. Globalisoitumisen puhutuin seuraus työvoimapoliittisesti lienee kiinaailmiö, jossa tuotanto siirretään matalanpalkkatason maihin. Jälkitekiteollistumisselityksen mukaan jälkitekiteollistuminen aiheuttaa talouskasvun hidastumisen, tuotannon laskemisen, väestön ikääntymisen sekä täystyöllisyyden menettämisen, jotka kaikki heikentävät hyvinvointivaltion taluspohjaa ja aiheuttavat palveluiden supistamista. Viimeisenä on hyvinvointivaltion kypsymisselitys, jossa nykyinen hyvinvointivaltio joutuu lunastamaan aiemmat lupauksensa esimerkiksi eläkkeistä ja kohtaamaan jo otetun velkataakan samalla kun talouskasvu hidastuu. Näin syntyy kasvava menopaine, jota paikataan leikkauksilla. (emt. 308.) Skandinaavinen hyvinvointivaltioregiimi on rakennettu perustalle, jossa kaikki osallistuvat sen kustannuksiin, jotka ovat mitta-

via. Näin ollen on tärkeää, että yhteiskunnassa ollaan mahdollisimman lähellä täys-työllisyyttä, jossa yksilöt maksavat universaalia järjestelmää verojen avulla eivätkä päinvastoin kuormita sitä työttöminä. (Esping-Andersen 1990, 28.) Tällä hetkellä epävakaata taloudentilannetta ja taantuma vaikuttavat työllisyyteen niin, että Suomessa syyskuussa 2014 työttömyysprosentti on 8,2 %, kun edellisvuoden syyskuussa se oli 7,6 % (Tilastokeskus 2014). Tämä lisää hyvinvointivaltion kustannuksia ja vaikeuttaa sen ylläpitämistä.

3 KESKEISET KÄSITTEET: ARVO JA ASENNE

Arvo- ja asennetutkimuksessa on tärkeää määritellä keskeiset käsitteet, joita tutkimuksessa käytetään ja tehdä näiden välille selvä ero. Käsitteiden sisällöt riippuvat paljon tieteenalasta, jossa tutkimusta tehdään ja sekoittuvat sisällöiltään eri teorioiden kesken. Keskeisiksi käsitteiksi tässä tutkimuksessa nousee arvo, josta on hyvä tehdä ero läheiseen käsitteeseen asenne.

3.1 Mitä arvot ovat?

Arvoja voi olla monenlaisia. Yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa matemaattisilla arvoilla ei välttämättä tehdä paljoa ja tämän vuoksi esimerkiksi Allardt (1987) suosiikin sitä, että puhutaan sosiaalisista arvoista pelkän arvon sijaan. Nämä sosiaaliset arvot ovat ympäristöstä opittuja, yleisiä, pysyviä sekä tavoitteita koskevia valintataipumuksia, jotka koskevat laajoja toimintakokonaisuuksia ja ovat yksilön kannalta pysyviä. Ne ovat ikään kuin yksilön taipumus reagoida tietyllä tavalla tietyissä tilanteissa (emt. 51, 55.) Kulttuuriantropologi Clyde Kluckhohn, joka oli arvotutkimuksen uranuurtajia, havainnoi arvoja taasen eksplisiittisenä tai implisiittisenä, yksilölle tai ryhmälle luonteenomaisena käsityksenä toivottavasta, mikä vaikuttaa käytettävissä olevien toiminnan keinojen sekä päämäärien valintaan. Kluckhohnin mukaan yksilö ei näin ollen ole aina tietoinen arvoistansa. (Mikkola 2003, 31.)

Mikäli ei uskota arvo-objektivismiin, niin nähdään, että arvot omaksutaan ympäröivästä kulttuurista ja yhteiskunnasta, sen instituutioista, organisaatioista sekä rakenteista. Nämä eivät kuitenkaan ole kaiken kattavia, vaan lähinnä muodostavat raamit, joissa yksilö voi toimia. (Suhonen 1988; 63, 65.) Inglehartin (1977) mukaan yksilö muodostaa jo lapsuuden ja nuoruuden tarpeentyydytyksessä arvomaailmansa. Toki arvot voivat hieman muuttua, mutta perusarvomaailma säilyisi kuitenkin vakaana lapsuudesta läpi aikuisiän. Tämä Inglehartin mukaan selittää yhteiskunnassa tapahtuvat arvomaailman muutokset sukupolvittain. Esimerkiksi sukupolvi, joka eli lapsuuttansa maailmansotien aikana ja koki puutetta sekä turvattomuutta, oppi arvostamaan turvaa ja taloudellista vakautta. Sen sijaan heidän jälkeisensä sukupolvi on varttunut maailmassa, jota leimasi talouskasvu ja rauhan aika. Heidän arvomaailmansa käsittää ympäristönsuojelua, individualismia sekä yksilönvapauksia ja -oikeuksia puolustavaa

ajattelutapa. Tätä Inglehart nimittää Hiljaiseksi vallankumoukseksi, jossa materialistiset arvot korvautuvat post-materialistisilla. (emt. 23.)

Sosiaalipsykologi Milton Rokeach määrittelee arvon viiden oletuksen mukaan: 1) arvojen kokonaismäärä on suhteellisen pieni 2) kaikkialla kaikki yksilöt omaavat samat arvot, mutta niiden esiintyminen vaihtelee asteittain 3) arvot järjestyvät arvostusjärjestelmiin 4) arvojen lähde löytyy kulttuurista, yhteisöstä ja sen instituutioista sekä yksilön omasta persoonasta sekä 5) arvojen seuraukset näkyvät kaikissa ilmiöissä, joita sosiaalitieteilijät pitävät tutkimisen arvoisena. Allardtin tavoin Rokeach tekee myös eron ihmisillä olevan arvon sekä objekteilla olevan arvon välillä, joista ensimmäisiä sosiaalitieteilijät tutkivat. (1973, 3-4.)

Shalom Schwartzilla arvojen lähtökohtana ovat yksilöiden ja yhteisöjen tarpeet, joiden Schwartz olettaa olevan universaaleja, koska tekee näillä arvokäsitteillä kulttuurien välistä vertailevaa tutkimusta. (Helkama & Seppälä 2006, 132–133). Näin ollen hänellä voi nähdä olevan perinteinen sosiaalipsykologinen lähtökohta arvoihin, tulkiten näiden kumpuavan ympäröivän kulttuurin lisäksi yksilöstä ja hänen tarpeistansa, jotka ovat biologisia sekä psykologisia ominaisuuksia.

3.2 Mitä käsitteet ovat?

Allardtin mukaan asenne on taipumus reagoida henkilöön, asiaan tai tapahtumaan hyväksyvästi tai hylkäävästi. Näin ollen ne ovat spesifejä reagoiteja verrattuna arvoihin. Asenteet eivät ole myöskään niin pysyviä kuin arvot, vaan voivat muuttua helpommin ja ovat usein pintapuolisia. (1987, 55.) Asenteen voidaan nähdä myös ilmaisevan vain tunnetta, joka useimmiten on positiivinen tai negatiivinen. Toisen koulukunnan mukaan asenne ei ole niin yksinkertainen ilmiö, vaan se koostuu kolmesta eri reaktiosta, affektiivinen, kognitiivinen ja behavioristinen, asenneobjektia kohtaan. Tätä kutsutaan kolmidimensionaaliseksi malliksi, jossa tunne (affektiivinen), mielipiteet ja ajatukset objektista (kognitiivinen) sekä käyttäytymisaikomukset (behavioristinen) toimivat yhdessä ja luovat yksilön asenteen (Mikkola 2003, 33–34.)

Mikkolan mukaan psykologit Alice H. Eagly sekä Shelly Chaiken, jotka tutkivat asenteita, näkevät ne taasen psykologiseksi taipumukseksi, joka ilmaistaan arvioimalla kohdetta suosiolla tai epäsuosiolla. Tässä yhteydessä psykologinen taipumus ymmärretään yksilön sisäisellä tilalla, eräänlaisena ennakkoluulona tilannetta kohtaan, ja arvioiminen reagoineina tilanteeseen. Nämä reagoinnit voivat olla avoimia tai piileviä; tiedollisia, tunneperäisiä tai käyttäytymisessä näkyviä. Heidän mukaansa asenteet voivat olla joko opittuja tai ei-opittuja sekä pysyviä tai ei-pysyviä. Olennaista on se, että asenteella on joku kohde. (emt. 34.) Näin ollen myös heidän mukaansa asenneobjekti on spesifimpi kohde kuin arvo-objekti.

Kun Rokeach (1973) argumentoi, että arvoja on vain suhteellisen pieni määrä, johti hän samalla yksilöiden kaikki asenteet noista arvoista. Aina ei kuitenkaan ole selvää, että mistä arvosta mikäkin asenne kumpuaa. Jotkut asenteet sekä arvot kulkevat kuitenkin loogisesti yhdessä. Nämä liittyvät usein tiettyihin erityisiin instituutioihin, kuten uskontoon tai poliittisiin puolueisiin. Rokeachin mukaan myös eri yksilöiden samat asenteet voivat mahdollisesti juotua eri arvoista. (emt. 95–96.)

3.3 Arvo ja asenne käsitteinä tässä tutkimuksessa

Tässä tutkimuksessa työvälineenä on Schwartzin arvoteoria ja hänen käsitteistönsä. Näin ollen operoidaan hänen arvo ja asenne –käsitteillensä, jotka pohjautuvat Rokeachin käsitteisiin ja ovat vallitsevia arvotutkimuksessa. Täten yksilö on vastannut European Social Surveyn kysymykseen arvonsa perusteella, mutta tämän voidaan nähdä ilmaisevan taustalla olevaa laajempaa arvotyyppeä. Muita termistöjä apuna käyttäen voisi sanoa, että yksilön asenne asenneobjektia eli kysymystä kohtaan ilmaisee hänen arvonsa. Vaikka käytän Schwartzin arvokäsitteistönsä, en ota kantaa siihen, että muodostuuko arvomaailmamme ainoastaan yksilöiden tarpeista, jotka ovat biologisia sekä psykologisia ominaisuuksia tai kuinka paljon vaikutusta on myös ympäröivällä kulttuurilla ja organisaatioilla, jotka vaikuttavat yksilöiden elämään. Tämä ei ole nyt tutkimuskohteena.

4 ARVOTUTKIMUS YHTEISKUNTATUTKIMUKSEN OSANA

4.1 Yleistä arvotutkimuksesta

Kun puhutaan arvotutkimuksesta yhteiskuntatutkimuksen osana, rajaa tämä filosofisen arvotutkimuksen pois, jossa Airaksisen mukaan pohditaan oikeuksia, velvoitteita, etiikkaa sekä moraalialia (1994, 31). Tähän kuuluvat ajatukset hyvistä arvoista, pahoista arvoista, epäarvoista ja ihmisten moraalisisista arvoista. Moraalinen arvotutkimus on tärkeää, koska monesti moraaliarvot määrittelevät sen, mitä pidetään yhteiskunnassa tärkeänä tai oikeana. Nämä voivat käynnistää muutoksen tai haastaa vallitsevan ortodoksan. Kun tutkitaan yhteiskunnallisia arvoja, ei tutkita arvoa itsessään, vaan tavoitellaan jotain arvon takana olevaa. Jotain, mikä representoi itsensä arvossa.

Arvotutkimus on aina ollut tärkeä osa yhteiskunnallista tutkimusta tutkien arvojen kautta ajankohtaisia ilmiöitä. Schwartzin mukaan yhteiskunnasta löytyvät arvopainotukset ovat kulttuurin keskeisin piirre (2011, 3). Näin mikäli halutaan tuottaa tietoa ympäröivästä kulttuurista, on arvojen tutkiminen luonnollinen ratkaisu. Tutkimusta voidaan tehdä niin mikro- kuin makrotasolla. Mikrotasolla tutkitaan yksilöiden arvoja, kun taas makrotasolla fokus on yhteiskunnan ilmentävissä arvoissa. Yksilöiden arvot eivät kuitenkaan ole irrallaan yhteiskunnan arvomaailmasta, vaan usein yksilöt rakentavat omilla arvoillansa yhteiskunnassa vallalla olevia arvoja samalla kun yhteiskunnalliset arvot muokkaavat median ja erilaisten organisaatioiden, kuten koulujärjestelmän, kautta yksilöiden arvoja. Näin ollen arvotutkimus ei ainoastaan kerro jotain yksilöistä vaan myös ympäröivästä yhteiskunnasta. Arvotutkimuksen kenttä on kuitenkin yhtä hajanainen kuin myös arvo itsessään käsitteenä. Arvotutkimusta tehdään niin sosiaali-, kulttuuri- kuin myös taloustieteiden sisällä, josta johtuen Suhosen mukaan arvotutkimuksen parissa on huomattavia käsityseroja monista keskeisistä kysymyksistä. Eräs tärkeimmistä kysymyksistä onkin lähtökohta siitä, että nähdäänkö arvot subjektiivisina vai ovatko arvot objektiivisesti määräytyviä. (1988, 118.)

Kansainvälisen arvotutkimuksen historiasta voi löytää kolme erilaista päävaihetta: yksilötutkimus 1930-luvulla, yhteiskunnallinen arvotutkimus 1960-luvulla ja kulttuurien välinen vertaileva arvotutkimus 1980-luvulla. Yksilömittaus alkoi 1930-luvulla All-

portin ja Vernonin arvotestin Study of Values julkaisun myötä. Testi perustui Sprangerin The Types of Men –teokseen, joka ilmestyi vuonna 1931. Testiä käytettiin yksilökonsultoinnissa apuvälineenä esimerkiksi ammatinvalintaohjauksessa sekä työhönottohaastattelussa, jossa vastaajat joutuivat kuvailemaan arvomaailmaansa asettamalla kuusi arvoa² tärkeysjärjestykseen. Testi oli luotu nimenomaan yksilön tutkimiseen eikä väestöryhmien arvojen vertailulle. (Puohiniemi 2006, 15.) Toinen päävaihe ajoittuu suurten yhteiskuntamullistuksien aikakauteen. Siirtyminen ensin teolliseen, sitten jälkiteolliseen yhteiskuntaan loi tarpeen näiden muutoksien tarkastelulle. Yhteiskunnallinen herääminen 1960- ja 1970-luvuilla toivat poliittiselle kentälle kysymykset ympäristöstä, naisenasemasta sekä seksuaalivähemmistöistä. Työllisyysrakenteessa tapahtuvat muutokset, johtuen naisten kasvavasta osuudesta palkkatyössä, korkeakoulutettujen määrän kasvamisesta sekä yksilöiden yhä lisääntyvästä palkkauksesta palvelusektorille, muokkasivat yhdessä tulojen kasvun myötä ihmisten vapaa-aikaa ja herättivät keskustelua individualistisemmista arvoista, joihin ajassa kiinni oleva arvotutkimus pureutui. Ei ole sattumaa, että yksi tunnetuimmista arvotutkijoista Ronald Inglehart julkaisi tutkimuksensa Hiljainen Vallankumous juuri 1970-luvulla tarkastellen arvomuutosta materialistisista arvoista kohti postmaterialistisia. Samoina vuosikymmeninä omat arvotutkimuksensa julkaisivat myös Rokeach sekä Rescher, joita pidetään vieläkin arvotutkimuksen auktoriteetteina. Kolmas päälinja arvotutkimuksessa syntyi 1980-luvulla, kun luotiin ensimmäiset kulttuurien välisiä arvoja tutkivat teorit. Geert Hofstede loi teoksellaan Cultures Consequences (1980) perustan kulttuureja vertailevalle arvotutkimukselle, mutta vasta Shalom Schwartz onnistui kehittämään ensimmäisen laajaan käyttöön levinneen arvomittarin. Schwartz nostaa keskiöön ei ainoastaan kulttuurien arvovertailun, vaan myös arvojen keskinäisten suhteiden vertailun. (Puohiniemi 2006, 15–16.)

Näin havaitaan arvotutkimuksen laajentuminen ja kehittyminen ensin yksilötason tutkimuksesta väestöntutkimukseksi ja lopulta kulttuurien välisen vertailun tutkimukseen. Aluksi arvojen nähtiin olevan yksilölähtöisiä ja -sidonnaisia, joiden avulla yksilöä pystyi luokittelemaan. Myöhemmin arvot muuttuivat koskemaan kokonaisia väestöryhmiä. Ne eivät olleet enää yksilön omasta sisimmästä kumpuavia, vaan myös ympäröivällä yhteiskunnalla koettiin olevan merkitystä niiden luomisessa. Tutkimuksen

---

² teoreettinen, taloudellinen, esteettinen, sosiaalinen, poliittinen sekä uskonnollinen.

kehittyessä arvot eivät enää rajoitu koskemaan yhden valtion kansalaisia, vaan ne voidaan laajentaa koskemaan kulttuurien välistä tutkimusta. Huomioimisen arvoista on, että voidaanko eri kulttuureja tutkia yhden kulttuurin käsitteillä? Onko näiden käsitteiden arvosisältö samanlainen kulttuureista riippumatta? Arvotutkimuksen laajentaminen koskemaan kokonaisia kulttuureja ei ajoitu ainoastaan aikakauteen jolloin kehittynyt teknologia salli laajamittaisempien datojen käsittelyn ja keräämiseen vaan myös aikakauteen jolloin alettiin puhua yhteiskuntien mcdonaldisaatiosta, jossa länsimaat ja näiden perässä pian muutkin maat yhdenmukaistuvat. (ks. Ritzer 1996). Tämä teki kulttuurien välisen tutkimuksen helpommaksi ja mahdolliseksi, kun Pohjoinen on samankaltaista kulttuurista aluetta, jossa pystyy toimimaan samojen käsitteisisältöjen parissa. Toisaalta esimerkiksi Hofstede huomauttaa, että tutkimuksien mukaan tällaisesta yhdenmukaistumisesta on vain vähän todisteita lukuun ottamatta leviävää individualismia. Muutoin näyttäisi päinvastoin siltä, että kulttuurienväliset erot olisivat kasvamassa, kun etniset ryhmät tulevat yhä kasvavissa määrin tietoisiksi kulttuurisista identiteeteistään. (1993, 341.)

Arvotutkimuksen herääminen tapahtuu usein yhteiskunnassa tapahtumien muutoksien mukana. Muutoksen ja murroksen voikin nähdä linkittyvän vahvasti arvotutkimuksen historiaan. Gronowin ja Tötön (1996, 275) mukaan Weber näki, että sosiaalitieteiden tulokset vanhenevat kulttuuriarvojen muuttuessa. Näin ollen pysyäkseen ajassa kiinni, on relevanttia tutkia vallitsevia arvoja. Suhosen mukaan näiden arvomuutoksien tutkimus on muokannut yksilöt subjekteiksi ja yhteiskunnallisten muutoksien ajajiksi objektiivisten teknologisten innovaatioiden ja yhteiskuntasuhteiden sijaan. Tulevaisuus muokkaantuu sellaiseksi millaiseksi yksilöt, ryhmät tai yhteiskunnat asettavat päämääräkseen. (1988, 118.) Näin ollen yksilöiden arvojen tutkimuksen tärkeys nousee esille, kun halutaan tutkia, ei ainoastaan vallitsevaa muutosta, vaan myös tulevaisuudessa tapahtuvia muutoksia. Tällöin yksilön rooli nähdään aktiivisena toimijana ja vaikuttajana.

Perehtyessä arvotutkimukseen havaitaan, että osa tutkimuksesta keskittyy pohtimaan arvojen alkuperää eli sitä ovatko arvot objektiivisia vai subjektiivisia. Arvoobjektivismissa arvojen kohteet ovat itsessään tärkeitä riippumatta siitä pitävätkö yksilöt niitä arvokkaina. Tämä kuuluu usein moraalifilosofian piiriin, jossa etsitään arvojen arvoa taikka korkeinta arvoa. Yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa tätäkin arvo-

tutkimusta tehdään, mutta suurempi paino on subjektiivisessa arvotutkimuksessa, jossa kysytään, että millaisia arvoja yksilöillä tai ihmisryhmillä on. Nämä näkökulmat eivät kuitenkaan sulje toisiaan kokonaan pois, vaan voidaan niiden välillä nähdä ristiriitainen suhde. Onko arvotutkimuksessakaan subjektiota ilman objektia? Vielä vaikeampi kysymys on se, että kuinka riippuvainen objektin arvo on subjektista. Onko joku arvokas itsessään ilman subjektin arvostusta? (Suhonen 1988, 15–17.) Jälkimmäinen kysymys linkittyy usein luontoa ja ympäristöä arvottaviin dilemmoihin.

Arvotutkimuksessa yksilöiden arvoja voidaan tutkia kahden eri tavan avulla: strukturoidusti ja avoimesti. Strukturoidussa tutkimuksessa vastaajalle esitetään valmiita arvoja tai väittämiä, joihin tämä ottaa kantaa. Vaihtoehtoina voivat olla joko vastakohdat, moniportainen likert-asteikko tai arvojen asettaminen esimerkiksi paremmuusjärjestykseen. Vahvuutena strukturoidussa lähestymistavassa on se, että tutkija saattaa esittää arvoja tai väittämiä, joita vastaaja ei olisi itse tutkimustilanteessa tullut mietti-neeksi. Toisaalta strukturoitu tutkimus voi jättää vastaajalle itsellensä tärkeitä arvoja tutkimuksen ulkopuolelle mikäli ei erikseen tiedustella olisiko vastaajalla lisättävää. Avoimessa lähestymistavassa tutkija ei esitä valmiita väittämiä tai arvoja, vaan vastaaja joutuu vastaamaan omien käsitteidensä kautta. Näin vastauksissa tulee enemmän varianssia, joka voi olla lähestymistavan heikkous sekä vahvuus. (Suhonen 1988, 34.) Mitä suurempi on aineisto, sitä todennäköisemmin on tutkimustapana käytetty strukturoitua tutkimusta. Tällöin aineistoa on helpompi kerätä ja analysoida erilaisten ohjelmien avulla. Esimerkkinä strukturoidusta tutkimuksesta toimii European Social Survey, jonka lisäosiossa on kysely vastaajilta arvolutautuneita likert-asteikollisia kysymyksiä.

4.2 Kansainvälinen arvotutkimus yhteiskuntatieteissä

Arvotutkimukseen kuuluu osana se, että eri tieteenalat käyttävät ja lainaavat toistensa teorioita. Filosofin Nicholas Rescherin (1969) arvoteoria, jonka hän loi 1960-luvulla, ottaa osansa sosiaalipsykologian motivaatioteorioista. Hänen mukaansa arvojen taustalla on ajatus siitä, mikä on haluttavaa kokijan mielestä ja ajatus siitä kuinka eletään hyvä elämä. Arvopohja on Rescherille persoonaton, jolloin yksilöt voivat arvottaa asioita eri tavalla. Arvot ovat tästä huolimatta kuitenkin generalisesti kaikille samat. Yk-

silön arvoja voitiin Recherin mielestä tutkia joko tutkimalla yksilön puhetta tai tekoja, jotka manifestoivat yksilön arvomaailmaa. Näin ollen arvotutkimuksen päämääränä oli tutkia yksilön päätöksentekoa ja toimintaa, joiden taustalla Recher koki nimenomaan arvojen vaikuttavan. Arvojen vaikutus tekoihin ei ole kausaalisen suoraviivaisista, sillä vaikka tietäisimme jonkun päämäärän, emme voi tietää hänen arvojansa, jotka vaikuttavat taustalla päämäärään. (emt. 10, 20, 22–23.) Tällaisen arvotutkimuksen taustalla on motiivina yksilölähtöinen tutkimus, jossa keskitytään hänen päämäärien ja toimintojen tulkitsemiseen ja ehkäpä jopa radikaalisti toiminnan ennustamiseen.

Kansainvälisistä arvotutkijoista Ronald Inglehart oli ensimmäinen, joka tutki 1970-luvulla suurta arvomuutosta länsimaisen yksilön arvoissa. Tutkimus oli senkin suhteen ainutlaatuinen, että se käsitti useita länsimaisia valtioita, joista saatuja tuloksia pystyttiin vertailemaan keskenään. Näin voitiin havainnoida arvomuutoksen eri vaiheita tutkimalla valtioiden taloudellista sekä sosiaalisissa rakenteissa tapahtunutta kehitystä. Tutkimuksessa esitettiin tutkimuskohteille väittämiä, joista osan pystyi luokittelemaan materialistisiksi ja osan postmaterialistisiksi. Materialistisia arvoja olivat turvallisuuden ja taloudelliseen sekä poliittiseen vakauteen liittyvät väittämät. Postmaterialistisia arvoja olivat taasen esteettisyyteen, ympäristöön sekä yksilöiden vapautteen liittyvät väittämät. Postmaterialismiin liittyi usein myös yksilön kokemukset omasta identiteetistään osana laajempaa kokonaisuutta, kuten Eurooppaa tai maailmaa. Inglehart havaitsi, että nuoremmat sukupolvet omaavat postmaterialistisemmat arvot kuin vanhemmat sukupolvet. Hän päätteli, että arvojen muodostumiseen vaikuttivat vanhemmat väestön sotakokemukset ja siihen aikaan liittyvät turvattomuuden tunteet. Nuorempi polvi oli taasen varttunut vakaan talouskasvun ja turvallisuuden keskellä. Nuorten suurempaan postmaterialistiseen osaan osaltaan vaikutti myös se, että nuorempi sukupolvi oli korkeammin koulutautunutta kuin vanhempi väestö. Korkeammin koulutetut tapaavat omata postmaterialistiset arvot. (ks. Inglehart 1977).

Inglehart uusi tutkimuksensa muutaman vuoden jälkeen ja lisäsi väittämien määrää. Hän havaitsi aiempaa tutkimustaan mukaillen, että valtiossa, jotka ovat olleet vauraampia pidempään, vallitsevat enemmistönä postmaterialistiset arvot verrattuna maihin, jotka ovat köyhempiä. Arvomuutos näyttää näin ollen mukailevan valtion taloudellista tilannetta sekä kehitystä. Tulosta vahvasti huomiot, että mikäli valtion taloudellinen tilanne muuttui epävarmaksi, vahvistuivat materialistiset arvot yksilöiden ar-

vomaailmassa. Inglehart viittasi arvotutkimuksessansa myös Maslowin tarvehierarkiaan. Kun alemmat tarpeet, kuten turvallisuuden tunne oli taattu, pystyi yksilö omaksumaan ns. korkeampia arvoja, jotka liittyivät esteettisyyteen ja yksilöiden tasa-arvoon. (ks. Inglehart 1977).

Toinen kulttuurien välistä arvotutkimusta tehnyt tutkija on Hofstede, joka keskittyi erittelemään kulttuurien välisiä eroja arvomuutoksen sijaan. Hofsteden (2001) mukaan arvoja löytyy yksilöiltä sekä kollektiiveilta, kuten kulttuureilta. Arvot muodostavat arvoulottuvuuksia ja -hierarkioita, jotka voivat olla keskenään ristiriitaisia eikä niiden tarvitse olla aina rationaalisia, vaikka yksilöt saattavat itse mieltää ne sellaisiksi. Hofsteden kulttuurienvälinen arvotutkimus toteutettiin yhteistyössä monikansallisen yrityksen IBM:än kanssa. Kvantitatiivinen kysely tehtiin kahdesti vuosina 1967 ja 1973, jolloin saatiin yli 116 000 vastausta 72 maasta 20 eri kielellä. Tuloksia käsitellessä Hofstede havaitsi viisi erilaista arvoulottuvuutta: valtaetäisyys, epävarmuuden välttäminen, individualismi-kollektivismi, maskuliinisyys-feminiinisyys, pitkän- vs. lyhyenaikavälin orientoituminen³, jotka erottuivat aineistosta. (emt. 5-6; 41.)

Se, miten valtaetäisyyttä analysoitiin, antoi viitteitä siitä, kuinka yhteiskunnassa ilmenee sosiaalinen liikkuvuus tai kuinka luokkakerroksittainen kyseinen yhteiskunta on. Eri kulttuureissa suhtaudutaan eritavalla esimerkiksi epätasa-arvoihin terveydenhuollossa tai työsuhteissa. Suurimmat valtaetäisyydet löytyivät Aasian maista, kuten Malesiasta (sijalla 1) ja Filippiinit (sijalla 4), kun taas Pohjoismaat sijoittuivat 53 sijaa käsittävän listan lopuille (Suomi sijalla 33, Ruotsi ja Norja jaetulla sijalla 47, Tanska sijalla 51). Epävarmuuden välttäminen viittaa arvoulottuvuutena siihen, että kuinka eri kulttuureissa epävarmuutta siedetään. Hallitaanko sitä teknologialla, laeilla vai uskonnoilla? Se, mikä keino valitaan, liittyy läheisesti yhteiskunnan kulttuuriseen perintöön. Näitä keinoja siirretään sekä vahvistetaan perinteisten instituutioiden välityksellä. Hofsteden mukaan keinot eroavat traditionaalisten ja modernien yhteiskuntien välillä, mutta myös niiden sisällä sekä voivat näyttää epärationaalisilta toisen yhteiskunnan positiosta katsottuna. (Hofstede 2001; 79, 81, 87, 145–146.)

---

³ Power distance, uncertainty avoidance, individualism and collectivism, masculinity and femininity, long- versus short-term orientation.

Hofsteden (2001) kolmas arvoulottuvuus eli individualismi ja kollektivismi liittyy siihen kuinka yksilöt elävät yhteiskunnassa perheinä, heimoina tai yksilöinä. Joissakin yhteiskunnissa individualismi nähdään hyvinvoinnin takeena sekä oikeutena kun taas toisissa vieraantumisenä. Individualismi sekä kollektivismi ovatkin yhteydessä yhteiskunnassa vallitseviin sosiaalisiin normeihin. Korkean individualismin maiksi sijoittui Yhdysvallat (sijalla 1) ja Australia (sijalla 2), listan kolme viimeistä olivat sen sijaan kaikki Etelä-Amerikan maita: Panama, Ecuador sekä Guatemala. Hofsteden neljäs arvoulottuvuus tutkii sosiaalista sukupuolta ja sukupuolirooleja yhteiskunnissa. Viimeinen eli viides arvoulottuvuus koski lyhyen- ja pitkänaikavälin orientoitumista. Tätä viimeistä ulottuvuutta Hofstede tutki itsenäisenä ulottuvuutena, joka ei muodosta korreloivia suhteita aiempiin ulottuvuuksiin. Se ei noussut muiden ulottuvuuksien tavoin esiin IBM:n tutkimuksesta, vaan löytyi myöhemmin kiinalaisen arvotutkimuksen yhteydessä. (2001; 209–210, 215, 279, 351.)

5 SHALOM SCHWARTZIN ARVOTEORIA

5.1 Schwarzin arvotypologia

Tämän hetken keskustelluin arvoteoria on kiistatta sosiaalipsykologi Shalom Schwartzin arvotypologia. Schwartz kehitti teoriaansa edellisten arvoteorioiden jatkeeksi. Erityisesti hänen voi nähdä jatkaneen Rokeachin tutkimusta kulttuurien välisestä vertailusta, mutta siirtämällä fokuksen arvojen keskinäisiin suhteisiin, joita Rokeach ei ollenkaan havainnoinut. Schwartz oli ensimmäinen joka systemaattisesti sekä ymmärrettävästi osoitti, kuinka arvot liittyvät toisiinsa. Teoria kehittyi yli 20 eri kulttuurissa tehdyn mittauksen perusteella ja lopullisen mallin pohjana toimii noin 70 maassa tehty soveltava tutkimus. (Puohiniemi 2006; 10, 16.)

Mikäli arvoja tarkastellaan päämäärien tavoin, havaitaan näiden palvelevan kahta erilaista päämäärää: individualistista, joka pohjaa yksilön omiin haluisiin, sekä kollektiivista, joka pohjaa haluihin palvella kollektiivia. Tämän kaksidimensiollisen mallin ollessa taustalla, Schwartz toteutti ensimmäisen tutkimuksensa seitsemän maan kesken, jossa testattiin mallin toimivuutta muutaman arvotyypin kesken. Kokeilun onnistuttua Schwartz lisäsi arvotyyppien lukumäärää kymmeneen: valta, suoriutuminen, hedonismi, virikkeisyys, itseohjautuvuus, universalismi, hyväntahtoisuus, perinteet, yhdenmukaisuus sekä turvallisuus⁴. Hypoteesivaiheessa mukana oli myös henkisyys, jonka universaalista olemassaolosta Schwartz oli alun alkaenkin epävarma. Myöhemmin henkisyys poistui arvotyypeistä empiirisen tutkimuksen myötä, kun aineistosta ei voitu löytää yhtä universaalia ja yksiselitteistä henkisyyden määritelmää. (Schwartz 1992, 13-15.)

Schwartzin hypoteettisessa teoriassa arvotyypeistä viisi ensimmäistä edustavat individualistisia arvoja, kun taas hyväntahtoisuus, perinteet ja yhdenmukaisuus palvelevat kollektiivisia arvoja. Universalismi sekä turvallisuus voivat palvella molempia päämääriä ja sijoittuvatkin näiden välimaastoon. Arvotyypit muodostavat keskenään myös arvopareja: valta ja suoriutuminen, suoriutuminen ja hedonismi, hedonismi ja virikkeellisyys, virikkeellisyys ja itseohjautuvuus, itseohjautuvuus ja universalismi,

---

⁴ Power, achievement, hedonism, stimulation, self-direction, universalism, benevolence, tradition, conformity, security.

universalismi ja hyväntahtoisuus, perinteet ja yhdenmukaisuus, yhdenmukaisuus ja turvallisuus sekä turvallisuus ja valta. Arvotyyppeiden keskinäiset suhteet ovat konfliktisia. Itseohjautuvuus ja virikkeellisyys ovat ristiriidassa turvallisuuden, perinteiden sekä yhdenmukaisuuden kanssa. Mikäli suosii itsenäisiä tekoja ja ajatuksia sekä muuttuvuutta, muodostaa väistämättä konfliktin perinteiden ja muuttumattomuuden vaalimiselle. Toinen konflikti nousee universalismin ja hyväntahtoisuuden versus suoriutumisen ja vallan välille. Onko pääasiallisena huolena toisten hyvinvoinnista huolehtiminen vai oma suoriutuminen ja vallanhankkiminen? Kolmas ja viimeinen konflikti on hedonismin ja yhdenmukaisuuden sekä perinteiden välillä. Jos yksilö noudattaa omia impulssejaan ja mielihalujaan, ei hän voi keskittyä vaalimaan perinteitä. (Schwartz 1992, 13–15.)

Tätä teoriapohjaista mallia Schwartz koetteli 20 maata kattavalla tutkimuksella. Koska kyselyn tavoitteena oli testata teorian universaalisuutta, tarvittiin mahdollisimman laaja-alainen joukko valtioita mukaan. Kysely toteutettiin näiden maiden peruskoulunopettajille sekä vertaisryhmälle, joka muodostui useimmiten yliopiston opiskelijoista. Peruskoulunopettajat valikoituivat kohteeksi siksi, että Schwartz katsoi näiden olevan avainroolissa uuden sukupolven arvososialisaatiossa sekä heidän edustavan vallitsevaan kulttuuriin sosialisoituneita yksilöitä. Arvotyyppinä kuvaamaan valittiin 56 arvoa (Taulukko 1), joista 21 arvoa olivat samoja kuin Rokeachin listassa. Joissakin kohdevaltioissa, kuten Suomessa, listaan lisättiin Schwartzin suostumuksella muutamia arvoja. Vastaajat vastasivat kyselylomakkeeseen arvottaen arvoja sen mukaan kuinka tärkeinä ohjaavina tekijöinä he pitivät näitä elämässään asteikolla 1-9. Koska osa kysyttävistä arvoista oli välinearvoja ja osa itseisarvoja, toteutettiin kyselylomake siten, että itseisarvot esitettiin ensin ja välinearvot näiden jälkeen, jotta arvojärjestys ei vääristyisi näiden vuoksi. (Schwartz 1992, 17–21.)

TAULUKKO 1 Schwartzin arvotaulukko

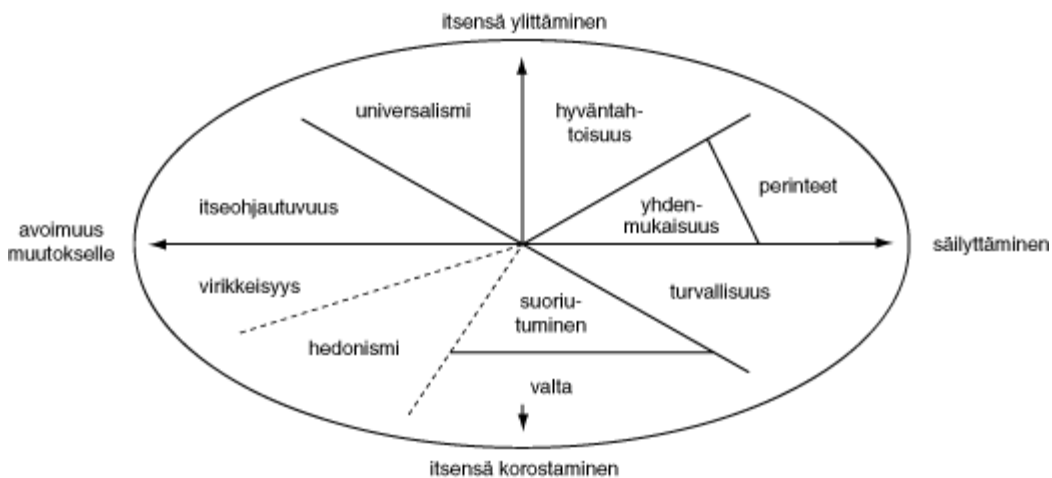
Valta	Yhteiskunnallinen valta, varakkuus, arvovalta, julkisen kuvan säilyttäminen
Suoriutuminen	Kunnianhimo, vaikutusvalta, kyvykkyys, menestys, lahjakkuus
Hedonismi	Mielihyvä, elämästä

	nauttiminen
Virikkeisyys	Jännittävä elämä, monipuolinen elämä, uskaliaisuus
Itseohjautuvuus	Luovuus, vapaus, omien tavoitteiden valitseminen, uteliaisuus, riippumattomuus, älykkyys, itsekunnioitus
Universalismi	Tasa-arvo, sisäinen tasapaino, maailmanrauha, yhteys luontoon, viisaus, luonnon ja taiteen kauneus, sosiaalinen oikeudenmukaisuus, laajakatseisuus, ympäristön suojeleminen, suvaitsevaisuus
Hyväntahtoisuus	Kypsä rakkaus, tosiystävyyttä, uskollisuus, rehellisyys, avuliaisuus, vastuullisuus, luotettavuus, anteeksianto
Perinteet	Perinteiden kunnioitus, maltillisuus, nöyryys, oman elämänsä hyväksyminen, kohtuullisuus
Yhdenmukaisuus	Tottelevaisuus, itsekuri, kohteliaisuus, vanhempien ja vanhojen ihmisten kunnioittaminen
Turvallisuus	Yhteiskunnallinen järjestys, kansallinen turvallisuus, perheen turvallisuus, palvelusten vastavuoroisuus, puhtaus, terveys, yhteenkuuluvuuden tunne

Empiiriset tulokset vahvistivat teorian oikeaksi arvojen sijoittuessa arvotyyppeihin tilastollisesti merkitsevästi. Arvorakenne voidaan laskea moniulotteisen skaalauksen⁵ avulla arvo-osoiden keskinäisistä korrelaatioista. Tämän avulla saadaan arvokartta, joka näyttää kuinka arvot jakautuvat suhteessa toisiinsa. (Puohiniemi 2002, 28.) Esimerkkinä olkoon vapaus ja uteliaisuus, jotka sijoittuivat vertailumaissa arvotyyppiin itseohjautuvuus. Tämä siis todistaa arvoteorian edellytyksen, että suurimman osan arvoista täytyy olla sisällöltään samoja kulttuurien välillä. Toisaalta tutkimuksessa havaittiin, että on olemassa arvoja, joiden merkitys vaihtelee kulttuureittain, esimerkkinä terveys sekä uskonnolliset arvot, jotka sijoittuivat moneen eri arvotyyppiin. Ainoastaan yhdenmukaisuuden ja perinteiden tulokset olivat niin limittäiset, että Schwartz

⁵ multidimensional scaling eli mds

totesi parhaaksi jakaa nämä arvotyypit samalle sektorille sen sijaan, että olisi asettanut ne omille sektoreilleen. Tuloksista muodostui arvokehä (kuvio 1), joka havainnoi arvojen välisiä suhteita. (Helkama & Seppälä 2006, 134-135.; Schwartz 1992, 30-31.) Schwartzin (2005) mukaan itsensä ylittämisen toisen arvon eli universalismin sisältö voi vaihdella kulttuureittain sen mukaan, ketä universalismin piiriin mielletään. Joissakin yhteiskunnissa universalismi saattaa kattaa kaikki yhteiskunnan jäsenet, kun toisessa taas vain yksilön oman lähipiirin. Empiirisen tutkimuksen avulla pystyy erottelemaan tällaisia moraalista universumiltaan laajan tai suppean universumin yhteiskuntia (emt. 217).

KUVIO 1 Schwartzin arvokehä⁶

Schwartzin määritelmän mukaan arvot ovat yksilöllä henkilökohtaisessa tärkeysjärjestyksessä, josta ne ohjaavat hänen valintojaan. Tästä seuraa, että arvoteorian lähtökohdaksi toimivat ihmisten ja yksilöiden tarpeet. Näin ollen arvoteoriassa arvot luokitellaan sen mukaan mitä tarpeita tai päämääriä nämä palvelevat. Koska kyseessä on työkalu erityisesti kulttuurien väliseen vertailevaan tutkimukseen, on Schwartzin edellytyksenä, että arvoilla on kulttuurista riippumatta sama merkityssisältö. Toinen edellytys teorian toimivuudelle on se, että arvojen väliset suhteet ovat samat eri kulttuureissa, kuten esimerkiksi universalismi- ja hyväntahtoisuusarvot ovat aina lähellä toisiaan. Ajatus arvojen universalismista pohjautuu oletukselle, että inhimilliset, sosiaaliset sekä yhteiskunnalliset tarpeet ovat kaikissa kulttuureissa samoja. Yksilöllä on ihmiselle ominaisia biologisia, mutta myös psykologisia, tarpeita. (Helkama & Seppälä 2006, 132–133.)

⁶ Puohiniemi 2006, 10

Schwartzin arvokehän avulla voidaan muodostaa Schwartzin arvoteorian neljä peruslottuvuutta, joita ovat itsensä ylittäminen-itsensä korostaminen sekä muutosvalmius-säilyttäminen. Näistä voidaan yhdistää kaksi vielä suurempaa kokonaisuutta: muutosvalmius- sekä itsensä korostamisarvot ovat yksilökeskeisiä, individualistisia päämääriä edistäviä arvoja ja itsensä ylittämisen- sekä säilyttämisarvot ovat kollektiivisia, yhteisiä päämääriä edistäviä arvoja. Kulttuurien välisissä vertailuissa arvot sijoitetaan näiden kahden akselin päähän, individualistisiin sekä kollektiivisiin. Näin voidaan tutkia, että mitkä arvoista korostuvat kyseisessä kulttuurissa. (Helkama & Seppälä 2006, 135; Puohiniemi 2006, 10-13.)

Arvokehän dikotomian avulla havaitaan, että mikäli halutaan uudistua, ei voi säilyttää vanhaa sekä mikäli päällimmäisenä ovat yksilön omat ambitiot, jäävät kollektiiviset arvot vähemmälle (Puohiniemi 2006, 11).

Schwartz (2012) on uusissa tutkimuksissaan koetellut kymmenen arvon teoriaa ja lisännyt siihen yhdeksän arvoa, jolloin arvojen kokonaismäärä nousi yhdeksääntoista. Lisäyksen tavoitteena on tarkentaa vastaajien arvomaailmaa ja täydentää Schwartzin arvoympyrää, jolla voidaan tulkita yksilöiden toimintaa ohjaavia motiiveja. Uudet yhdeksääntoista arvoa kattavat saman arvokentän kuin vanhatkin kymmenen arvoa, nyt vain tarkemmin eroteltuina. Näin arvojen välinen korrelaatio selkiintyy entisestään. Koska jokaista arvoa kuvataan nyt vain yhdellä lauseella verrattuna aiempaan kahteen lauseeseen, helpottaa tämä myös vastaamista. Kun arvoa kuvataan kahdella lauseella, voi vastaaja olla tilanteessa, jossa hän samaistuu vain toiseen lauseeseen. Uusien arvojen avulla voidaan erityisesti tutkia yksilön motiiveja sosiaalipsykologisista näkökulmista käsin. Alla olevassa taulukossa 2 esitellään Schwartzin uudet arvotyypit⁷ ja näiden sisällöt Schwartzin artikkelin mukaisesti. (kt. Schwartz 2012)

---

⁷ Self-direction-thought, Self-direction-action, Stimulation, Hedonism, Achievement, Power-dominance, Power-resources, Face, Security- personal, Security-societal, Tradition, Conformity-rules, Conformity-interpersonal, Humility, Benevolence-dependability, Benevolence-caring, Universalism-concern, Universalism-nature, Universalism-tolerance.

TAULUKKO 2 Schwartzin uudet arvotyypit

Itseohjautuvuus	Ajatus	Vapaus muokata omia ideoitansa ja kykyjänsä
	Toiminta	Vapaus päättää omista teoistansa
Virikkeellisyys		Jännitys, uutuus ja muutos
Hedonismi		Mielihyvä
Suoriutuminen		Menestys sosiaalisten standardien mukaan
Valta	Valta-asema	Vallan käyttäminen muiden ihmisten kautta
	Resurssit	Vallan käyttäminen materiaalistien ja sosiaalisten resurssien kautta
Kunnia		Turvallisuus ja valta julkisen imagon kautta sekä julkisen nöyryytyksen välttäminen
Turvallisuus	Henkilökohtainen	Turvallisuus lähiympäristössä
	Yhteiskunnallinen	Turvallisuus ja vakaus laajemmin yhteiskunnassa
Perinteet		Kulttuuristen, suvun tai uskonnollisten perinteinen vaaliminen ja jatkaminen
Yhdenmukaisuus	Säännöt	Sääntöjen, lakien ja virallisten ohjeiden noudattaminen
	Ihmistenvälinen	Ihmisten satuttamisen tai vahingoittamisen vältteleminen
Nöyrytyminen		Oman merkitsemättömyyden tunnistaminen laajassa mittakaavassa
Hyväntahtoisuus	Luotettavuus	Olemalla luotettava jäsen lähiympäristössään
	Välittäminen	Omistautuu lähiympäristön jäsenien hyvinvoinnille
Universalismi	Huolehtiminen	Omistautuminen kaikkien ihmisten tasa-arvolle, suojelukselle ja oikeuksil-

		le.
	Luonto	Luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen
	Suvaitsevaisuus	Niiden hyväksyntä ja ymmärtäminen, jotka ovat erilaisia

Laajennetuissa arvoissa itseohjautuvuus, valta, yhdenmukaisuus, hyväntahtoisuus sekä universalismi on jaettu uusiin arvoihin. Kokonaan uusina arvoina on lisätty kunnia sekä nöyryminen. Virikkeellisyys, hedonismi, suoriutuminen sekä perinteet ovat pysyneet ennallaan. Vielä laajennettu yhdeksäntoista arvon teoria ei ole yhtä käytetty kuin Schwartzin perinteinen kymmenen arvon teoria, mutta sen voisi kuvitella soveltuvan tarkastelemaan esimerkiksi moraalisesti laajan universalismin ja suppean universalismin yhteiskuntia sekä näiden eroja.

5.2 Kritiikkiä Schwartzin arvoteoriaa kohtaan

Schwartzin teorian tiedeyhteisöltä saama huomio on aiheuttanut myös sen, että se on herättänyt paljon kriittistä keskustelua. Suurin osa kritiikistä kohdistuu kulttuurien välisen arvotutkimuksen mahdollisuuksiin. Voiko eri kulttuureja, jotka käyttävät eri kieliä ja näin ollen erilaisia symboliuniversumeita, tutkia samoilla käsitteillä? Sveitsiläinen sosiologi Eldad Davidov on tehnyt tutkimusta siitä kuinka kielellisesti erilaiset kulttuurit vastaavat Schwartzin teoriaan pohjaaviin kyselylomakkeisiin, kuten European Social Surveyn lisäkysymysoosioon. Tuloksien perusteella Davidov havaitsi, että kulttuurit, jotka jakavat keskenään samankaltaisen kielen vastaavat suuremmalla prosentilla samalla tavalla kyselyyn kuin kulttuurit, jotka käyttävät eri kieltä. (ks. Davidov & De Beuckelaer 2010.) Nämä tulokset viittaisivat siihen, että samoilla käsitteillä ei voi tutkia erilaisia kulttuurisia kokonaisuuksia, vaikkakin molemmat tutkittavat kulttuurikokonaisuudet löytyisivät Euroopan sisäلتä. Tällöin samalla käsitteellä olisi erilaisia merkityksiä riippuen kielellisestä kontekstista. Minun tutkimuksessani tällä ei ole merkitystä, koska vertailen vain yhden valtion sisällä olevien yksilöiden arvoja.

Schwartzin arvotypologiaa on myös arvosteltu siitä, että se ei ota huomioon kaikkia arvotyyppisiä, kuten työtä, taikka arvoja, kuten huumorintajua. Suomalaisessa tutkimuksessa mukaan on lisätty arvotyyppinä usein työ, jota edustavat arvot ahkeruus, tunnollisuus, täsmällisyys, pitkän tähtäimen suunnittelu sekä järjestelmällisyys. Toisen teorian puute liittyy siihen, että se määrittelee arvot yleisluontoisiksi toivottavaksi asiatioiksi ilman, että ottaa selvää miten yksilöt kokevat tämän toivottavuuden ja henkilökohtaisen tärkeyden. Teorialla ei myöskään tavoita arvomuutoksista muuta kuin individualismia, jolloin sen avulla ei voida tutkia paljon puhuttua arvojen maallistumista tai suhteellistumista. Näin ollen sillä ei voi tutkia ns. arvotyhjiötä. (Helkama 1997, 253; Helkama & Seppälä 2006, 135). Päinvastoin, Schwartzin teorian mukaan ei ole olemassa arvotyhjiötä, vaan yksilön toimintaa ohjaavat aina jotkut arvot. Arvotyhjiökeskustelun voi nähdä syntyneen siitä, kun arvomaailma on pirstaloitunut ja arvokeskusteluun nousee arvoja, jotka eivät ole saaneet taaksensa yhteistä konsensusta. (Pohjanheimo 2005, 238–239.).

6 SUOMALAINEN ARVOTUTKIMUS JA SUOMALAIS- TEN ARVOT

6.1 Suomalaisen arvotutkimuksen perinne yhteiskuntatieteissä

Suomessa sosiaalitieteiden tutkimuksen kentällä arvotutkimus ei ole ikinä ollut valtavirtaa. Johtuen ehkä arvokäsitteen itsensäkin monialaisuudesta, ei Suomesta voi löytää selkeää arvotutkimuksen perinnettä. Lähinnä arvotutkimusta ovat toteuttaneet yksittäiset tutkijat ja yksittäiset tutkimusprojektit. Arvotutkimusta on voitu tehdä myös osana tapaustutkimusta tai pitkittäistutkimusta, jolloin kohteesta on tuotettu muutakin tietoa kuin pelkästään näiden arvoista. Tällöin päämääränä on ollut aikalaisdiagnoosin rakentaminen ja yhteiskunnan muutoksien tutkiminen. Klaus Helkaman johdolla Suomi on mm. ollut osana kansainvälistä pitkittäisen arvotutkimuksen jatkumoa heti Shalom Schwartzin projektin alusta alkaen (Pohjanheimo 2005, 239).

Määrällistä suomalaista arvotutkimusta on tehnyt mm. Heikki Ervasti. Hän on toteuttanut kaksi kvantitatiivista tutkimusta turkulaisnuorten arvoista vuosien 1999 ja 2006 aikana. Raporttien eri ajankohdista johtuen tutkimuksien anti on pitkittäistutkimuksellinen, minkä avulla voidaan havainnoida arvomuutoksia, joita nuorisossa on tapahtunut tultaessa uudelle vuosituhannele. Ervastin ensimmäiseen tutkimukseen vastasi 1707 nuorta ja jälkimmäiseen 3449 nuorta, joten kyse on laajoista otannoista. Viimeisimmässä tutkimuksessa selvisi mm. että seitsemän vuoden sisällä nuorten kiinnostus politiikkaa kohtaan oli laskenut samalla kun epäluulo puolueita kohtaan noussut. Paljastui myös, että nuorten asenteet olivat tiukentuneet koskien työttömyyttä ja työttömiä. (ks. Ervasti 1999 & Ervasti 2006).

Martti Puohiniemi on yksi aktiivisimmista suomalaisista arvotutkijoista. Hän ei ole ainoastaan itse tehnyt tutkimusta vaan myös kääntänyt ja kustantanut ulkomaista arvotutkimusta suomeksi oman kustantamonsa kautta. Hänen tutkimuksensa pureutuvat tähän aikaan ja ajassa tapahtuvaan muutoksen suomalaisella arvokentällä. Puohiniemen aineistona on kvantitatiivisesti kerätty data, jota hän käsittelee tilastollisin menetelmin. Kirjassaan *Arvot, asenteet ja ajankuva* (2002) sekä *Täsmäelämä ja uusyhteis-*

söllisyyden aika (2006) Puohiniemi tutkii yhteiskunnassa tapahtuvaa muutosta käyttäen apunaan Shalom Schwartzin luomaa arvoteoriaa.

Järjestötasolla arvotutkimusta on tehnyt mm. Elinkeinoelämän valtuuskunta eli EVA, joka on toteuttanut suomalaista asenne- ja arvotutkimusta vuodesta 1984 lähtien. Heidän internet-sivuiltansa tulee ilmi, että tutkimus toteutetaan kyselytutkimuksella vuosittain. Uusin asenne- ja arvotutkimus julkistettiin alkuvuodesta ja se kantaa nimeä Neljäs Suomi (2014). Tutkimus toteutettiin Taloustutkimus Oy:n internet-paneelilla, johon kutsuttiin sähköpostiviestillä vastaajia 18-70-vuotiaista suomalaisista niin että saatiin väestöä kuvaava otanta iän, sukupuolen, asuinpaikkakunnan, ammatin sekä koulutuksen suhteen. Otannan suuruudeksi muodostui 2052 vastaajaa. EVAn tutkimus on ajankohtainen ja laaja tilastollinen raportti suomalaisten asenteista ja arvoista suhteessa esimerkiksi valtiovaltaan, politiikkaan, demokratiaan, talouselämään sekä maahanmuuttoon. Uusimmassa raportissa (2014; 42,44) pohdittiin mm. suomalaista konsensusta ja arvomaailman pirstaloitumista. Vuonna 1994 47 % suomalaisista koki suomalaiset enemmän tai vähemmän yhtenäiseksi kansaksi, nyt vuonna 2014 näin koki vastaajista vain 35 %. Konsensus on selvästikin laskenut.

6.2 Millaisia ovat suomalaisten arvot?

Vaikka määritelmänsä mukaan arvot ovat luonteeltaan pysyviä, niin niitä kuvataan usein muutoksen kautta. Uusien ilmiöiden ja arvojen tullessa osaksi yhteiskuntaa havahdutaan siihen, että jotain on muuttunut ihmisten ajatusmaailmassa ja toimintamalleissa. Alla olevassa taulukossa 3 on Pohjanheimon (2005, 243-244) mukaan Rescherin seitsemän muutostyyppiä, jotka muuttavat arvomaailmaa.

TAULUKKO 3 Recherin muutostyypit

Arvomuuutos	Muutoksen luonne
Arvon omaksuminen tai hylkääminen	Täysin uusi arvo hyväksytään tai vanha hyljätään. Koskee lähinnä yksittäisiä yksilöitä tai pieniä ryhmiä.
Arvon levinneisyyden muuttuminen	Tavallinen yhteiskunnallisten arvojen muuttumisen tapa. Pienen ryhmän tärkeä arvo lähtee leviämään laajemmalle yhteis-

	kuntaan.
Arvon korostaminen tai jättäminen takalalle	Arvo toteutuu hyvin tai se ei ole uhattuna, joten se jää taustalle. Mikäli jokin uhkaa arvoa, nousee se taas esille.
Arvojärjestyksen muutos	Arvon merkitys voimistuu ja se nousee ylöspäin arvohierarkiassa. Ilmenee yksilöllisen tai yhteiskunnallisen kriisin sattuessa.
Arvojen soveltamisalan muutos	Arvon kattavuus ja sen objektit muuttuvat.
Arvojen uudelleen standardisointi	Arvon toteutumisen kriteerejä muutetaan. Aikakausien muuttuessa arvojen toteutumisen kriteerit muuttuvat.
Arvon kohteen muutos	Arvon toteutuminen estyy, joten sille etsitään uusi väylä.

Tällaisen arvomuutoksen käynnistää Rescherin mukaan joko 1) uusi informaatio 2) ideologinen tai poliittinen muutos 3) kyllästyminen, pettyminen tai vastustus 4) teknistaloudelliset ja väestörakenteen muutokset, joista viimeinen on keskeisin muutosvoima (Pohjanheimo 2005, 244–245). Arvomuutoksen sisältö on riippuvainen aikakaudesta ja ympäröivästä yhteiskunnasta. Suomessa on viime vuosina noussut yhteiskunnalliseen debattiin uusliberalismin mahdollinen tulo, tuloerojen polarisoituminen, globalisaatio, ilmastonmuutos sekä maahanmuutto. Kaikkeen yhteiskunnalliseen keskusteluun ei liity arvomuutoksen paradigmaa, mutta monesti nämä muutokset haastavat vallitsevat arvot.

Nykypäivänä arvomuutos linkittyy puheessa usein kasvavaan individualismiin. Vaikka individualismin sisällöstä ollaan montaa mieltä, useat tutkimukset todistavat, että 1980-luvulta lähtien on tapahtunut väestön tasolla arvomuutosta kohti individualismia niin maailmanlaajuisesti kuin myös Suomessakin (Helkama & Seppälä 2006, 139; Mikkola 2003, 63). Schwartzin teoriassa tämä tarkoittaisi itsensä korostamisen arvo dimensioiden arvojen, kuten hedonismin ja suoriutumisen, yleistymistä ja itsensä ylittämisen arvo dimensioiden arvojen, kuten universalismin ja hyväntahtoisuuden, laskea. Individualismin lisäksi arvomuutoksen tendenssiin kuuluu arvomaailman pirstaloituminen. Enää suomalaiset eivät arvota asioita samalla tavalla, vaan on olemassa vaihtoehtoisia arvouniversumeita, joista voi valita mieluisimpansa. Tämä vaikuttaa osaltansa arvojen polarisoitumiseen, kun yhä erilaisempia arvoja nousee ns. hyväksytyksi diskurssiksi. Voi syntyä esimerkiksi työttömien ryhmiä, joissa perinteiset arvot,

kuten ahkeruus tai rehtiys, menettävät arvonsa ja työttömyydestä tulee yleisesti toivottava ja hyväksyttävä tilanne. (Helkama 1997, 255.) Samanlaista diskurssin muutosta voi nähdä nykyisestä maahanmuuttokeskustelusta, jossa hyvinkin kovat mielipiteet ja ns. kovat arvot ovat saaneet hyväksynnän ja kannatusta tavalla, joka ennen ei ehkä olisi ollut mahdollista. Helkaman mukaan meneillään olevaa arvomuutosta kuvaa myös maallistuminen (emt. 258). Maallistuminen kytkeytyy individualismiin tavalla, joka irrottaa yksilön perinteisten instituutioiden vaikutuspiiristä ja näin ollen vähentää traditioiden merkitystä. Mikkola (2003) on tutkinut sitä, että kuinka tämä arvomuutos leviää yhteiskunnassa. Hänen tutkimuksensa mukaan uusi keskiluokka on Suomessa arvomuutoksen edelläkävijä edustaen ei-traditionaalista arvo-orientaatiota uutta työväenluokkaa johdonmukaisemmin. Tämä viittaisi siihen, että uudet arvot, kuten sisäinen ohjautuminen ja punavihreys, eivät ole valuneet kaikkiin väestöryhmiin. (emt. 304.)

Esa Pohjanheimo (1996) on tehnyt pyhtäläisten arvoista useamman vuosikymmenen ajan seurantatutkimusta. Tutkimukset osoittivat, että pääte- eli itseisarvoissa ei ole suurta muutosta tapahtunut, mutta sen sijaan välinearvojen keskuudessa oli tapahtunut huomattava arvomuutos. Viimeiselle tutkimuskerralla eli vuonna 1993 tutkimuskohteiden tärkeimmät arvot olivat perheen turvallisuus, sisäinen tasapaino sekä maailmanrauha aivan kuten edellisilläkin tutkimuskerroilla. Tutkimuksen aikana itsekunnioitus, luonnon ja taiteen kauneuden sekä yhteiskunnan arvostus oli noussut tasaisesti. (emt. 66.) Luonnon ja kauneuden arvostuksen nousu kytkeytyy universaaliin länsimaiseen arvomuutokseen, jota jo Inglehart havainnoi. Pohjanheimon mukaan välinearvoista rehellisyys ja vastuuntunto olivat pysyneet tärkeinä koko tutkimuksen ajan. Sen sijaan anteeksiantavaisuus sekä avarakatseisuus romahtivat alaspäin arvostuksessa. Nämä kaksi arvoa edustavat solidaarisuutta toisia ihmisiä kohtaan, joka on laskussa arvohierarkiassa. Sen sijaan henkilökohtaisen suorituksen ja lähimmäisten arvostus näyttää vahvistuneen. (emt. 67.)

Pohjanheimo uusi haastattelunsa vuosina 1997–1998, jolloin vieläkin tärkeimmiksi arvoiksi nousivat perheen sekä ystävien hyvinvointi ja oma tasapaino henkilökohtaisessa elämässä. Tutkimuksessa haastateltiin kahtakymmentä yksilöä, joista vain yksi nosti itsenäisesti universaalit arvot, kuten luonnon hyvinvoinnin, esille. Kuitenkin kun haastateltaville lueteltiin universaaleja arvoja, kokivat nämä ne poikkeuksetta tärkeik-

si. Selityksenä tähän ilmiöön saattaa olla se, että haastateltavat kokivat universaalit arvot enemmän päätöksentekoon kuin henkilökohtaiseen arkielämään liittyviksi arvoiksi. Toinen havainto uudella haastattelukierroksella oli se, että haastateltavat nostivat Schwartzin teoriasta esiin eniten itsensä ylittämisen arvoja, sitten säilyttämisen arvoja sekä joitakin avoimuus muutokselle arvodimension arvoja. Sen sijaan teorian neljäs ja viimeinen arvodimensio eli itsensä korostaminen ei tullut spontaanisti ollenkaan esille haastatteluissa. Tähän arvodimensioon kuuluvat hedonismi, valta sekä suoriutuminen. Pyhtää -tutkimukset osoittavat, että vuosien mittaan on tapahtunut pientä muutosta arvohierarkiassa kohti avoimuus muutokselle -arvodimensiota. Schwartzin teoriassa tähän kuuluvat itseohjautuvuuden ja virikkeellisyyden arvot. Tämän vastakohta eli säilyttämisen arvodimensio ei kuitenkaan ole heikentynyt, vaan avoimuus muutokselle on vain vahvistunut. Muutosta on etenkin nuorimmassa ikäluokassa ja sukupolvessa. Arvot ovat muuttuneet yksilöllisten arvojen suuntaan 1980- ja 1990-lukujen vaihteessa, vaikkakin itsensä ylittämisen -arvot ovat yhä arvojärjestyksessä ensimmäisenä. Myös itsensä korostamisen -arvodimension merkityksen kasvamisen voi havaita esimerkiksi lehtien sivuilta, joissa talousuutiset sekä rikkaiden ihmisten elämäntavan esittely vievät yhä enemmissä määrin tilaa. Tämän arvodimension arvoihin kuuluvat suoriutuminen sekä valta. Myös hedonismi on selvästi voimakkaampaa nuorena ikäkohortissa kuin vanhassa. (Pohjanheimo 2005, 246–249). Se, että niin avoimuus muutokselle -arvodimension sekä säilyttämisen -arvodimension arvoja molempia esiintyi vastaajilla, tukee teoriaa arvojen pirstaloitumisesta sekä useiden eri arvouniversumeiden olemassaolosta.

Arvojen jakautumista sukupolvittain Suomessa on tutkinut mm. Pekka Räsänen European Social Surveyn avulla. Hänen mukaansa yksilöiden tärkeinä pitämiin arvoihin liittyy iän mukana tuomaa vaihtelua (2004, 211). Tämä lieventää esimerkiksi Inglehartin (1977, 69) oletusta, että arvomaailma luodaan lapsuus- ja nuoruusvuosien tarpeentyydytyksessä. Räsänen tutkimus keskittyi tarkastelemaan suurten ikäluokkien arvomaailmaa, joka ei näyttäytynyt muihin läheisiin ikäpolviin verrattuna poikkeavalta. Näin ollen heidän kokemansa 1960-luvulla syntyneet mullistukset ja kulttuuriset liikehdinnät eivät muokanneet heidän arvomaailmaansa. Ainoastaan henkilökohtaisen menestyksen arvottaminen hieman muita sukupolvia alemmaksi erotti heidät muista. (2004, 212.)

Suomalaisten arvoja on aiemminkin tutkittu Schwartzin arvoteoriaa hyväksikäyttäen. Vuonna 2001 tehdyssä tutkimuksessa havaittiin, että Schwartzin arvotypologiasta naisille (N= 705) kolme vahvinta arvotyyppiä olivat hyväntahtoisuus, universalismi sekä turvallisuus, kun taas miehille (N= 697) hyväntahtoisuus, turvallisuus sekä yhdenmukaisuus. Mielenkiintoista on havaita, että molempien sukupuolien vieraimmiksi koetut arvotyypit olivat samassa järjestyksessä virikkeellisyys, perinteet sekä valta. Näin tarkastelulta vaikuttaa siltä, että naisten ja miesten välillä karkeasti eriteltynä ei ole suurta arvoeroavaisuutta. Iällä on kuitenkin arvotyyppeihin huomattava vaikutus siirryttäessä ikäkohortista toiseen. Siirryttäessä nuoremasta ikäkohortista kohti vanhempaa, tipahtaa hedonismi arvoasteikossa toiselta sijalta viimeisten joukkoon. Samaan aikaan perinteet nousevat arvoasteikolla pohjalta sen keskivaiheille viimeisten ikäkohorttien kohdalla. Nousu ei ole kuitenkaan niin merkittävä kuin hedonismin lasku. Toistettaessa tutkimus neljä vuotta myöhemmin tulokset säilyivät samana. (Puohiniemi 2002, 70-71; Puohiniemi 2006, 27.) Tämä viittaa siihen, että ainakaan noin lyhyellä tarkasteluvälillä ei ole arvomuutosta tapahtunut sukupolvien vanhetessa.

Tutkimuksessa havaittiin, että suomalaiset sijoittuivat Schwartzin tiettyihin arvotyyppipipareihin toisia enemmän. Arvotyyppipipareihin sijoittuneista yksilöistä pystyttiin luomaan erilaisia ryhmiä sen mukaan kuinka he olivat vastanneet kysymyksiin koskien vapaa-aikaa, politiikkaa ja kulttuuria. Ryhmiä löytyi yhdeksän kappaletta.

Hyväntahtoinen kollektiivinen (19 %)

Suurin osa suomalaisista kuului tähän ryhmään, joka kattaa arvotypologioista hyväntahtoisuuden, yhdenmukaisuuden sekä perinteet. Heitä kuvastaa halu elää sopuisuudessa ympäristön asettamien normien mukaan ja he kohdistavat lähipiiriinsä hyväntahtoisia kollektivismia. Tämä ryhmä oli tutkimuksessa syntyneistä ryhmistä kaikkein naisvaltaisin, kun 62 % ryhmään kuuluvista yksilöistä oli naisia. Ryhmän keski-ikä oli myös korkein, 51,6 vuotta. Sen sijaan ryhmä oli kaikkein häviten kouluttautunein. Muita kielteisemmin he suhtautuivat yksilönvapauden korostamiseen ja yhteiskunnallisen kontrollin vähentymiseen.

Turvallisuusmielinen (16 %)

Toiseksi eniten suomalaisista sijoittui tähän ryhmään, joka kattaa arvotypologioista turvallisuuden. Ryhmä arvostaa asioiden harmonista jatkuvuutta ja tasaisuutta niin yhteiskunnassa, lähipiirissään kuin myös omassa elämässään. Ryhmään kuului hieman enemmän miehiä kuin naisia miesten osuuden ollessa 55 %. Keski-ikänsä ryhmä oli hieman keskimääräistä vanhempi keski-ikänsä ollessa 45,6 vuotta sekä koulutustasoltaan matala. Ryhmän ajattelussa korostui myönteinen suhtautuminen yhteiskunnan turvallisuutta ylläpitäviin auktoriteetteihin sekä luonnonvarojen hyödyntämiseen. Vieraaksi he kokivat yksilön vapauksien vaalimisen, kulttuurisen avoimuuden sekä seksuaalisen ja yhteiskunnallisen suvaitsevaisuuden.

Individualistinen hedonisti (16 %)

Jaetulle toiselle sijalle sijoittui myös ryhmä, joka kattaa arvotypologioista virikkeellisuuden sekä hedonismin. Heille oma mielihyvä on voimakkaimmin toimintaa ohjaava arvo. Tämän lisäksi muutkin individualistiset arvot, lukuun ottamatta itseohjautuvuutta, korostuvat ryhmässä. Miehiä ja naisia on ryhmässä prosentuaalisesti yhtä paljon ja keski-ikä ryhmällä on 33,4 vuotta, joka on ryhmistä nuorin. Ryhmä on saanut keskimääräistä muita ryhmiä enemmän koulutusta. Heille on ominaista yksilönvapauden korostus ja arvostus, yksilöllisten nautintojen kunnioitus, tehokkuusajattelun ja kaupallisuuden hyväksyminen, seksuaalinen sallivuus sekä kielteinen suhtautuminen kollektiiviseen vastuunottoon.

Itseohjautuva universalisti (14 %)

Kolmanneksi sijoittui ryhmä, joita kuvastavat arvotypologiasta itseohjautuvuus sekä universalisti. He haluavat valita päämääränsä itse, tekemättä kuitenkaan valintojaan itsekkäin perustein. Ryhmä arvostaa itsenäistä ajattelua, etsivät uusia ratkaisuja sekä ottavat riskejä päästäkseen päämääriinsä. Naisia ryhmässä on hieman miehiä enemmän, 58 %. Keski-ikänsä ryhmä on lähellä koko näytteen keski-ikää eli 43,5 vuotta sekä keskimääräistä korkeammin koulutettuja. He ovat yhteiskunnallisesti kriittisiä, jotka suhtautuvat suvaitsevasti muiden ihmisten yksilöllisyyteen ja ovat kulttuurisesti muita avarakatseisempia.

Opportunisti (12 %)

Opportunisti -ryhmän elämää arvot eivät ohjaa. Heidän arvomaailmastaan voi löytää jännitteitä molempien pääakselien suhteen tai sitten he ilmaisevat arvonsa hyvin vai-
susti. Arvotypologian arvoista ainoastaan turvallisuus korostuu hieman eli heidän
käyttäytymisensä on tilannesidonnaista, mutta turvallisuuteen painottuvaa. 53 % ryh-
mästä on miehiä ja ryhmän keski-ikä on korkea, 47,6 vuotta. Ryhmäläiset ovat saa-
neet keskimääräistä vähemmän koulutusta. Heitä miellyttää voima ja he suhtautuvat
muita myönteisemmin ydinvoimaan, yhteisvaluutta euroon, armeijaan ja varusmies-
palveluun.

Turvallisuutta arvostava universalisti (7 %)

Arvotypologiasta tätä ryhmää kuvaavat universalismi sekä turvallisuus. He elävät ar-
voristiriidassa, jossa he arvostavat yllätyksetöntä elämää, mutta samaan aikaan ovat
valmiita asettamaan tuntemattomien ihmisten sekä luonnontarpeet omien tarpeidensa
edelle. Miehiä ja naisia ryhmässä on yhtä paljon. Ryhmän keski-ikä on korkea 51,0
vuotta ja koulutustasoltaan he ovat lähellä väestönkeskiarvoa. Asenteiltaan he ovat
suvaitsevaisia ja kulttuurisesti avoimia. Ryhmäläiset suhtautuvat myönteisesti teolli-
suuteen ja arvostavat yhteisesti sovittujen sääntöjen noudattamista.

Kollektiivinen hedonisti (7 %)

Arvotypologiasta tähän ryhmään kuuluvat kattavat hyväntahtoisuuden, yhdenmukai-
suuden, perinteet, virikkeellisyyden sekä hedonismien, jonka vuoksi ryhmäläiset elävät
arvoristiriidassa. Samaan aikaan he arvostavat henkilökohtaisia nautintoja, mutta ovat
kuitenkin valmiita asettamaan lähipiirin edun oman etunsa edelle halutessaan elää pe-
rinteiden vaatimusten ja ympäristön normien mukaisesti. Miehiä ja naisia ryhmässä
on yhtä paljon ja keski-ikänsä, 37,8 vuotta, ryhmä on individualistisia hedonisteja
vanhempi, mutta silti kohtuullisen nuori. Heidän koulutustasonsa on lähellä väestön-
keskitasoa. Ryhmäläiset ottavat elämän kevyen viihteellisesti ja suhtautuvat kaupalli-
suuteen hyväksyvästi. Yhteiskunnallisesti he eivät ole suvaitsevaisia tai kulttuurisesti
avoimia ja ovat valmiita asettamaan rajoja muille. Omalla kohdallaan he kuitenkin
vastustavat yksilön toimintaa rajoittavia sääntöjä.

Itsenäinen (6 %)

Toiseksi vähiten suomalaisia kuuluu ryhmään, jota arvotypologiasta leimaa itseohjautuvuus sekä virikkeellisyys. He ovat itsenäisiä teoissaan ja ajatuksissaan halutessaan itse valita päämääränsä ja kantavat vastuun sinne pääsemisestä itse. Miesten osuus ryhmässä korostuu selvästi heidän ollessa 69 % ryhmäläisistä. Ryhmän keski-ikä on nuorimpia, 33,5 vuotta ja he ovat saaneet keskimääräistä enemmän koulutusta. Ryhmäläiset vaalivat yksilön vapauksia ja hyväksyvät myös muiden itsenäiset valinnat. He kannattavat tehokkuusajattelua.

Egoisti (3 %)

Vähiten suomalaisia kuuluu egoisti -ryhmään, joka kattaa arvotypologiasta suoriutumisen ja vallan. He keskittyvät sosiaalisen asemansa rakentamiseen ja osoittamaan pätevyyttään vallitsevan kulttuurin standardien mukaisesti saavuttaakseen tai säilyttääkseen valta-asemansa sosiaalisessa järjestyksessä. Miesten osuus ryhmästä on suurempi kuin missään muussa ryhmässä, 73 %. Ryhmän keski-ikä on 34,4 vuotta ja he ovat saaneet enemmän koulutusta kuin muut. Ryhmäläiset ovat asenteiltaan konservatiiveja ja yhteiskunnallisen järjestyksen kannattajia, He arvostavat taloudellista salliavuutta sekä uutta tekniikkaa. (Puohiniemi 2002, 51–60.)

Vaikka yksilöiden luokitteluun on usein kärjistettyä ja keinotekoisia, voi sen avulla helpommin havainnoida eroja ja yhtäläisyyksiä. Ryhmät tukevat aiemmin saatuja tuloksia siitä, että suomalaiset tuntevat vallan vieraaksi ja arvostavat universalismia sekä yhteiskunnallista järjestystä. Helkaman mukaan Schwartz ja Ros havaitsivat omassa tutkimuksessaan, että Suomi ja muut Länsi-Euroopan maat sijoittuvat omaksi ryhmäkseen Schwartzin arvokartalle, sillä täällä itsensä ylittämisen- ja muutoksenvalmiusarvot ovat keskeisempiä kuin missään muualla. Itsensä ylittämisenarvot eli universalismi ja hyväntahtoisuus ovat yleisempiä kuin esimerkiksi Yhdysvalloissa ja Japanissa, jotka ovat taloudellisesti yhtä kehittyneitä. Tämä viittaa siihen, että Euroopassa nämä arvot kytkeytyvät historiallisiin institutionaalisiin juuriin, kuten oikeus- ja hyvinvointivaltion tendenssiin, vaikka yleisemmin tutkimustulokset osoittavat, että arvot linkittyvät juurikin taloudelliseen kehitykseen. (Helkama 1997, 254.)

7 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

7.1 Tutkimuksen tavoite

Tässä tutkimuksessa tavoitteena on tutkia suomalaisten arvomaailmaa. Arvotutkimukseen perehdyttäessä ilmeiseksi nousi se, että nykypäivänä arvotutkimus toteutuu parhaiten käyttäen Schwartzin arvoteoriaa työvälineenä. Se ei toimi välineenä ainoastaan kulttuurien tutkimiselle, vaan myös arvojen keskinäisten suhteiden tutkimiselle ja näin ollen laajentaa saatua informaatiota. Suomalaisten arvomaailmaa on tutkittu aiemmin hyödyntäen Schwartzin teoriaa, joten on mielenkiintoista havainnoida, että tukeeko tutkimustulokset aiemmin saatua dataa. Tämä ei kuitenkaan ole pääasiallinen tutkimuskysymykseni, vaan korkeintaan kuriositeetti. Tutkimuskysymykseni muodostui pitkällisen prosessin tuloksena seuraavanlaisiksi:

- Voidaanko havaita, että suomalaiset sijoittuvat tiettyihin Schwartzin arvotyyppihin sosiodemografisista taustamuuttujista johtuen?
  - Onko tulotasolla, sukupuolella, asuinpaikkakunnalla tai uskonnollisuudella vaikutusta arvokehällä sijoittumiseen? Entä näiden eri yhdistelmillä?
  - Nouseeko jokin tietty arvotyyppi selvästi muiden arvotyyppien ohi joko samaistuttavuudessaan tai siinä, että jostain syystä se koetaan hyvin vieraaksi? Onko jollain arvotyypillä suuri keskihajonta? Mikäli näin käy, aion tarkastella tätä arvotyyppiä tarkemmin käyttäen kaksisuuntaista varianssi-analyysia sekä lineaarista regressioanalyysia.
  - Tavoitteena on mennä havainnointiyksiköiden taakse ja etsiä syvempiä yhteyksiä.

- Kvantitatiivisen tutkimuksen hengessä kausaalinen ennustettavuus
  - Mallin ollessa valmis, pystyn sosiaalitieteiden tasolla tehtävään kausaaliseen ennustettavuuteen sen suhteen, että mihin arvotyyppiin yksilö kuuluu sosiodemografisten taustamuuttujiensa valossa.

Kun puhutaan ennustavuudesta, on tärkeä painottaa, että ennustavuudella viitataan sosiaalitieteiden ennustavuuteen, jota ei voi suoraan verrata luonnontieteiden positivistisi-

seen ennustamiseen. Sosiaalitieteissä kausaalisuus ei ole absoluuttista, vaan vain mallintamista. Kausaalinen selittäminen ja mekanismi kuuluvat myös kriittiseen realismiin, joka toimikoon tutkimukseni yhtenä lähtökohtana (Töttö 2004, 279). Kriittinen realismi syntyi 1970- ja 1980-luvulla Iso-Britanniassa vastaukseksi sosiaalitieteiden metodologiselle keskustelulle ja hajaannukselle, joka alkoi kulttuurisesta käänteestä. Kriittisessä realismissa tärkeää on todellisuuden kerrostuneisuus, tutkimuskohteiden käsitteellistäminen sekä teorian välttämättömyys. Tällöin yhteiskunta ja sen ilmiöt perustuvat jatkuvaan uusintamiseen, jolloin se voi muuttua yksilöiden tarkoituksellisen toiminnan tuloksena. Toiminnalla voi olla myös ei-tarkoituksellisia seurauksia, jotka voivat olla vähintäänkin yhtä merkittäviä. Kerrostuneisuudella taasen viitataan siihen, että yhteiskuntatieteellisen selittämisen positiosta käsin ensisijaiset suhteet eivät tapahdu empiiristen asioiden yhteenliittymänä, vaikkakin myönnetään, että empiiriset ilmiöt ovat todellisia. Keskeisiä ovat havainnoista riippumattomat ja ehkä jopa täysin havaintojen tavoittamattomissa olevat syvärelaatiot. Toisin sanoen kriittinen realismi keskittyy olemisen tutkimiseen eikä näiden toimijoiden tai rakenteellisen ympäristön kuvailuun. Toimijuus kytkeytyy kuitenkin rakenteisiin, mutta eritasoisina elementteinä. Sosiaalisen todellisuuden kolme kerrosta ovat kriittisen realismin mukaan reaali- nen, aktuaalinen sekä empiristinen. (Kuusela 2006, 9, 12; Kuusela 2006, 88, 90, 96; Poutanen 2005, 182.)

Tässä tutkimuksessa kriittinen realismi ohjaa toimintaa niin, että tutkitaan nimenomaan arvoja ja näiden syvärelaatioita yksilöiden kanssa. Samaan aikaan tiedostetaan kuitenkin arvojen käsitteellistymisen ja se, että Schwartzin arvotypologinen luokittelu on vain luokittelua eikä täten todellisuuden absoluuttinen kuvailu.

7.2 Kvantitatiivinen tutkimusote

Kun aiheeksi valikoitui arvotutkimus, tuli samalla selväksi että tutkimuksesta tulee kvantitatiivinen. Halusin käsitellä suomalaisten arvomaailmaa mahdollisimman laajasti ja koen, että tätä ei olisi mahdollista toteuttaa kvalitatiivisesti.

Kvantitatiivinen tutkimus on määrällistä tutkimusta, jossa operoidaan numeraalisella aineistolla sen käsittelemiseen tarkoitettujen ohjelmien avulla. Vielä numeroiden pyö-

rittely ei kuitenkaan ole tutkimusta, vaan tutkijan tehtävänä on nähdä numerodatan ja saatujen arvojen taakse ja tulkita todellisuutta, josta nämä kertovat. Tässä tutkimuksessa tämä tarkoittaa sitä, että pelkkä havainnointi siitä mitkä ovat suomalaisille tyypillisiä arvotyyppisiä, ei riitä. Tästä pääsemme kvantitatiivisen tutkimuksen toiseen ulottuvuuteen eli sen kausaalisuuteen. Tötön (2004) sanojen mukaan kvantitatiivinen tutkimus vastaa kysymykseen miksi ja tutkii näin ollen syy ja seuraus yhteyksiä eli toisin sanoen kausaalisuutta. Tässä tutkimuksessa havainnoidaan aineiston avulla, että miksi tietyt suomalaiset yksilöt kuuluvat tiettyyn arvotyyppiin. Tähän etsitään kausaalista selitystä sosiodemografisista taustamuuttujista. Tutkimus edustaa perinteistä kvantitatiivista survey-tutkimusta, jossa tietyltä otokselta kerätään tietoja kyselylomakkeella. Tämän kerätyn aineiston avulla pyritään kuvailemaan, vertailemaan sekä selittämään ilmiötä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008, 130.)

Vallin mukaan otannan onnistuminen on ehdoton edellytys kvantitatiiviselle tutkimukselle, koska sen on tarkoitus olla kattava kuvaus tutkittavista yksilöistä eli tässä tapauksessa Suomen kansasta. Otoksen koko on usein alle 20 prosenttia perusjoukosta, mutta tämä on täysin tilannesidonnaista. Otanta voi olla satunnaisotanta, jolloin otos arvotaan perusjoukosta; systemaattinen otanta, jossa perusjoukko numeroidaan ja jaetaan otannan koolla, jolloin esimerkiksi joka kymmenes valikoituu otokseen; ositettu otanta, jossa perusjoukosta valitaan otokseen yksilöt prosenttisuhteiden mukaan, jolloin marginaaliryhmistäkin valikoituu yksilöitä sekä ryväotanta, jossa hyödynnetään jo voimassa olevia rakenteita otosta valikoidessa. (2001, 102–105.) Tässä tutkimuksessa on valmis aineisto, joten en ole voinut vaikuttaa siihen, millaista otantamenetelmää aineistonkerääjä on käyttänyt. European Social Surveyn otantamenetelmänä on käytetty yksiasteista systemaattista alkiotason todennäköisyysotantaa, johon poimittiin Tilastokeskuksen tiedoista 3200 Suomessa asuvaa 15 vuotta täyttänyttä henkilöä.

Kvantitatiivinen tutkimus on viimeisten vuosikymmenten aikana muuttunut paljon teknologian kehittyessä ja muuttuessa. Vallin mukaan vielä 1970-luvulla määrällinen tutkimus oli suurilta osilta laskutoimitusten tekemistä (2001, 9). Vuosikymmenen loppuun mennessä tietokoneet yleistyivät tutkimuksen käytössä hintojen halventuessa ja tietokoneiden kapasiteettien noustessa. Kvantitatiivisten tutkimusohjelmien, kuten IBM SPSS, markkinoille tulon myötä ei tutkijoiden tarvinnut enää osata ohjelmointia

tai tietokonekieliä saadakse ajoja tehtyä. Tämä mahdollisti laajempien aineistojen käytön yhä laajemmalle tutkijakunnalle. (Hudson 2000, 6.)

7.3 Aineistona European Social Survey

Tutkimuksessani aineistona toimii European Social Surveyn viidennen kierroksen Suomen aineisto, joka on ilmestynyt vuonna 2011. European Social Survey, jota tästä lähtien nimitän ESS:äksi, on vuodesta 2001 toteutettu tiedonkeruuohjelma, jonka kohteena on yli 30 Euroopan maata. Saadun aineiston avulla voidaan tehdä poikkikansallista arvo- ja asennetutkimusta. Aineistonkeruu toteutetaan kahden vuoden välein ja uusin saatavilla oleva aineisto on kerätty vuosina 2010–2011. Suomessa aineistokeruun on toteuttanut Tilastokeskus. Kysymysten ydinosa on aina sama ja sisältää kysymyksiä mm. vastaajan sosiodemografisista taustamuuttujista, vapaa-ajan aktiviteeteistä, uskonnollisuudesta sekä puoluepoliittisesta aktiivisuudesta. Tämän lisäksi ESS aineistossa on kierroksittain vaihtuva teema, joka uusimmassa oli luottamus poliisiin ja oikeusjärjestelmään sekä työ, perhe ja hyvinvointi. ESS syntyi alun perin Euroopan tiedesäätiön (ESF) aloitteesta, mutta nykyään ESS –hanketta järjestää Centre for Comparative Social Surveys at City University London ja lomakkeiden suunnittelussa sekä koordinoinnissa avustaa eri maissa paikalliset koordinaattorit. Hanketta rahoittavat tiederahaston lisäksi Euroopan komissio sekä paikalliset tutkimusrahoittajat. Suomessa jälkimmäisenä toimii Suomen akatemia.⁸

Näiden lisäksi ESS aineistosta löytyy 21 lisäkysymystä, jotka ovat muodostettu mittaamaan yksilöiden kymmentä perusarvoa israelilaisen tutkijan Shalom Schwarzin arvomittarin (human values scale) mukaan. Jokaiselle arvolle on annettu kaksi kysymystä, paitsi universalismille, jota mitataan laajuutensa vuoksi kolmella kysymyksellä. (Davidov 2010, 175.) Nämä lisäkysymykset ovat tutkimukseni varsinainen kohde joiden avulla katson, että kuinka suomalaiset yksilöt sijoittuivat Schwarzin arvoasteikolle sosiodemografisten taustamuuttujien mukaan uusimmassa ESS kyselyssä. Kyseinen aineisto on ilmestynyt vuoden 2011 syksyllä ja on tilattavissa Yhteiskuntatieteellisesti tietoarkistosta.

---

⁸ www.europeansocialsurvey.org; www.fsd.uta.fi

8 ANALYYSI

8.1 Yleiskatsaus aineistoon

Aineistoon vastasi 1878 yksilöä, joten otanta on varsin laaja. Vastaajista 51,5 prosenttia on naisia ja 48,5 prosenttia on miehiä. Vastaajien ikäjakauma on tasainen, suurin osa vastaajista oli syntynyt 1940-luvulla (17,6 %) ja vähiten 1990-luvulla (8,6 %). Enemmistö vastaajista on suorittanut toisen asteen koulutuksen (47,6 %) ja vähiten alemman korkeakoulututkinnon (9,9 %).

Erityishuomion aineistosta saa lisäkysymysosion 21 kysymystä (Liite 1), joilla Schwartz tutkii arvotypologeiansa. Vastausvaihtoehtona kysymyksiin on 6-portainen likertasteikko, jossa ykkösvaihtoehtona on ”Erittäin paljon samanlainen kuin minä” ja kuutosvaihtoehtona ”Ei lainkaan samanlainen kuin minä”. Näin ollen mitä lähempänä väittämän vastauksien keskiarvo on ykköstä, sitä enemmän suomalaiset ovat samaistuneet väittämään ja mitä lähempänä kuutosta, sitä kaukaisemmalta väittämä tuntuu. Tarkastelun helpottamiseksi ja loogisuuden vuoksi asteikko on rekoodattu kuitenkin toisinpäin, jolloin mitä lähempänä kuutosta vastaus on, sitä enemmän vastaaja on väittämään samaistunut. Koska jokaista perusarvoa kuvataan aineistossa kahdella kysymyksellä, paitsi universalismin tapauksessa kolmella, luodaan kysymyksistä summamuuttujat, jotka nimetään kymmenen perusarvotyypin mukaan itseohjautuvuudeksi, vallaksi, universalismiksi, suoriutumiseksi, turvallisuudeksi, virikkeellisyydeksi, yhdenmukaisuudeksi, perinteeksi, hedonismiksi sekä hyväntahtoisuudeksi. Summamuuttujien tilastollista reliabiliteettia voidaan mitata Cronbachin alfalla, jolloin tavoitearvoksi toivotaan < 0.5 tai < 0.6 (Jokivuori & Hietala 2007, 104). Kun summamuuttujat tarkistetaan Cronbachin alfalla, tulee kaikkien paitsi perinteiden ja itseohjautuvuuden arvoksi suurempi kuin 0.5. Täten ainakin muut summamuuttajat ovat reliabiliteetiltaan hyviä ja näin ollen käyttökelpoisia. Summamuuttujien pienet reliabiliteetti-arvot voivat johtua summamuuttujiksi koodattujen kysymysten pienestä määrästä. Tässä tapauksessa summamuuttujat muodostuvat jo valmiiksi hyväksytyistä kysymyksistä, jotka Schwartz on kehittänyt ja sovittanut yhteen. Näin ollen pienet Cronbachin alfan arvot eivät muodostu ongelmaksi.

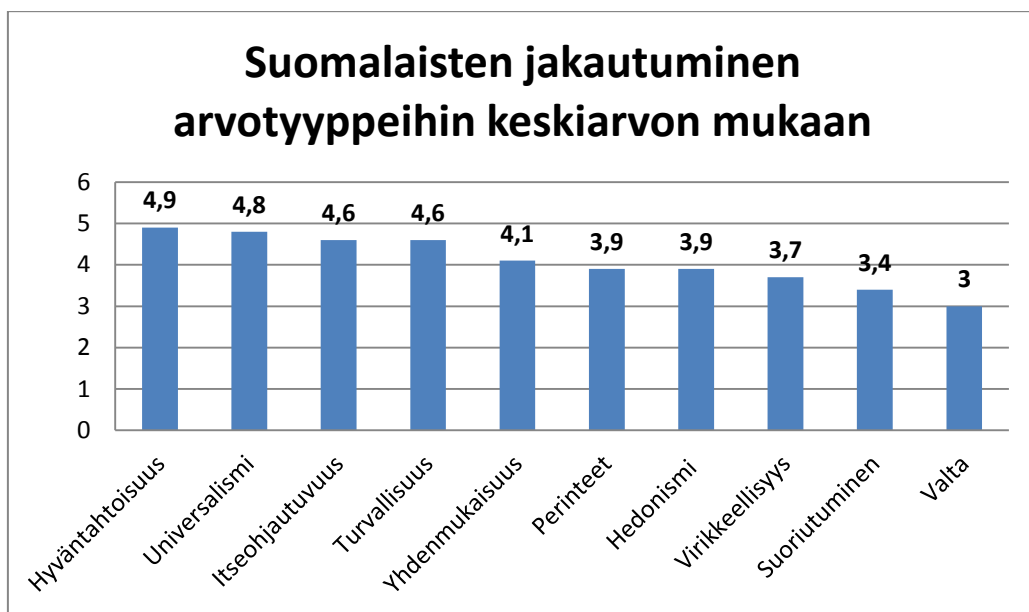
Summamuuttujien keskiarvoja tarkastelemalla voidaan helposti havainnoida mihin arvotyyppihin suurin osa suomalaisista samaistuu ja mitkä taasen koetaan vieraimiksi. Taulukko 4 esittelee summamuuttujat, näiden keskiarvot, keskihajonnan sekä Cronbachin alfan. Kuviossa 2 on kuvaaja, joka kuvaa suomalaisten jakautumista arvotyyppihin keskiarvon mukaan. Eniten suomalaiset samaistuivat summamuuttujiin nimeltä hyvántahtoisuus, universalismi, itseohjautuvuus sekä turvallisuus. Vieraimiksi suomalaiset kokivat vallan, suoriutumisen sekä virikkeellisyyden.

TAULUKKO 4 Uudet summamuuttujat ja näiden tilastolliset tunnusluvut

Summa- muuttuja	Kysymykset	Kes- kiar- vo	Keski- hajon- ta	Cron- bachin alfa
Hyvántah- toisuus	- Hänestä on tärkeää auttaa ympärillään olevia ihmisiä. Hän haluaa huolehtia heidän hyvinvoinnistaan. - Hänestä on tärkeää olla uskollinen ystävilleen. Hän haluaa omistautua läheisilleen.	4,9	0,83	0,64
Universa- lismi	- Hänestä on tärkeätä, että kaikkia maailman ihmisiä kohdellaan tasavertaisesti. Hän katsoo, että kaikilla pitäisi olla samat mahdollisuudet elämässä. - Hänestä on tärkeätä kuunnella ihmisiä, jotka ovat erilaisia kuin hän itse. Vaikka hän olisi heidän kanssaan eri mieltä, hän haluaa silti ymmärtää heitä. - Hän on voimakkaasti sitä mieltä, että ihmisten pitäisi välittää luonnosta. Ympäristöstä huolehtiminen on hänelle tärkeää.	4,8	0,80	0,65
Itseohjautu- vuus	- Ideoiden tuottaminen ja luovuus ovat hänelle tärkeitä. Hän haluaa tehdä asiat omaperäisesti. - Hänestä on tärkeätä päättää itse omista asioistaan. Hän haluaa olla va-	4,6	0,86	0,39

	paa ja riippumaton toisista.			
Turvallisuus	-Hänelle on tärkeää elää turvallisessa ympäristössä. Hän välttää kaikkea, mikä voisi uhata hänen turvallisuuttaan. - Hänelle on tärkeää, että valtio takaa hänen turvallisuutensa kaikkia uhkia vastaan. Hän haluaa, että valtio on niin vahva, että se voi suojella kansalaisiaan.	4,6	0,94	0,53
Yhdenmukaisuus	- Hänen mielestään ihmisten pitää tehdä, kuten käsketään. Hänen mielestään sääntöjä pitää noudattaa aina, vaikka kukaan ei ole näkemässä. - Hänestä on tärkeää käyttäytyä moitteettomasti. Hän haluaa välttää tekemästä mitään, mikä toisten mielestä on väärin.	4,1	1,06	0,67
Perinteet	- Hänestä on tärkeää olla nöyrä ja vaatimaton. Hän ei pyri keräämään huomiota osakseen. - Perinteet ovat hänelle tärkeitä. Hän pyrkii noudattamaan uskonnollisia sekä sukunsa tapoja.	3,9	1,00	0,32
Hedonismi	- Hänestä on tärkeää pitää hauskaa. Hän pitää itsensä hemmottelemisesta. - Hän etsii mahdollisuuksia pitää hauskaa. Hänelle ovat tärkeitä asiat, jotka tuottavat nautintoa.	3,9	1,13	0,76
Virikkeellisyys	- Hän pitää yllätyksistä ja etsii uusia asioita, joita voisi tehdä. Hänestä on tärkeää tehdä erilaisia asioita elämässään. - Hän etsii seikkailuja ja haluaa ottaa riskejä. Hän haluaa jännitystensä elämänsä.	3,7	1,12	0,67
Suoriutuminen	- Hänestä on tärkeää saada näyttää muille taitojaan. Hän haluaa, että	3,4	1,13	0,71

	hänen tekemisiään ihailaan. - Menestyminen on hänelle tärkeätä. Hän haluaa, että hänen saavutuksensa huomataan.			
Valta	- Hänestä on tärkeää olla rikas. Hän haluaa, että hänellä on paljon rahaa ja kalliita tavaroita. - Hänestä on tärkeätä nauttia toisten ihmisten kunnioitusta. Hän haluaa ihmisten tekevän, kuten hän sanoo.	3,0	0,99	0,53

KUVIO 2 Suomalaisten jakautuminen arvotyypeihin

Pelkkä keskiarvo ei kuitenkaan kerro vielä kaikkea suomalaisten jakautumisesta arvotyypeihin, vaan tarkastelemalla summamuuttujien keskihajontaa ja frekvenssejä saamme selville, että millaisen normaalijakauman muuttujat muodostavat. Pienin keskihajonta on universalismissa (0.80) ja hyväntahtoisuudessa (0.83). Näyttäisi siltä, että suomalaisista suurin osa samaistuu yhtenevästi kyseisiin arvoihin ja vain harvat kokevat nämä arvot vieraisiksi. Suurimmat keskihajonnat löytyvät hedonismista (1.13), suoriutumisesta (1.13) sekä virikkeellisyydestä (1.12), jotka ovat keskiarvollisesti vä-

hiten samaistumisen kohteita vallan ohella. Näin ollen suomalaiset eivät vierasta kyseisiä arvoja yhtä vahvasti kuin tuntevat kuuluvuutta samaistuttavimpiin arvoihin, vaan nämä arvot aiheuttavat vastaajissa enemmän hajaannusta. Suurin osa suomalaisista kokee arvot vieraiksi, mutta osa kuitenkin samaistuu näihin arvoihin.

Kun tarkastellaan arvoväittämien sijoittumista sukupuolen mukaan, eroavat naiset ja miehet hieman toisistaan. Naiset samaistuvat arvotyypeistä eniten hyväntahtoisuuteen (ka 5,04), universalismiin (ka 4,99) sekä turvallisuuteen (ka 4,63). Miesten suosituimmiksi arvotyypeiksi nousivat taasen hyväntahtoisuus (ka 4,67), universalismi (ka 4,61) sekä itseohjautuvuus (ka 4,60). Naisten ja miesten samaistutuimmat arvot eivät poikkea paljoa toisistaan, mutta onkin mielenkiintoista verrata niitä aiemmin luvussa 6.2 esitettyihin Puohiniemen tuloksiin (Taulukko 5).

TAULUKKO 5 Naisten ja miesten samaistutuimmat arvot vuosina 2002, 2006 ja 2010

	2002	2006	2010
Naiset	1. Hyväntahtoisuus 2. Universalismi 3. Turvallisuus	1. Hyväntahtoisuus 2. Universalismi 3. Turvallisuus	1. Hyväntahtoisuus 2. Universalismi 3. Turvallisuus
Miehet	1. Hyväntahtoisuus 2. Turvallisuus 3. Yhdenmukaisuus	1. Hyväntahtoisuus 2. Turvallisuus 3. Yhdenmukaisuus	1. Hyväntahtoisuus 2. Universalismi 3. Itseohjautuvuus

Taulukosta selviää, että vaikka naisten sisällä arvotyyppien järjestys on pysynyt samana, on miesten keskuudessa tapahtunut muutosta viimeisien vuosien aikana. Universalismi sekä itseohjautuvuus ovat nousseet kolmen samaistutuimman arvon joukkoon ja turvallisuus on tipahtanut sijalle neljä sekä yhdenmukaisuus sijalle viisi. Itseohjautuvuuteen Schwartz liittyy sellaiset käsitteet kuin: luovuus, vapaus, omien tavoitteiden valitseminen, uteliaisuus, riippumattomuus, älykkyys sekä itsekunnioitus. Ehkä näiden käsitteiden voi nähdä kuvastavan myös perinteisiä individualismiin liitettäviä ajatuksia, jonka noususta monet tutkijat ovat havainnoineet (kt. luku 5). Usein myös maskuliinisuuteen ja miehisyyteen liitetään tällaiset individualistisemmat ja kovem-

mat arvot kuin naisiin ja feminiinisyyteen, joihin kuuluvat kollektiiviset sekä pehmeämmät arvot.

Arvotyypit, joihin suomalaiset vähiten samaistuvat sukupuolesta riippumatta, ovat samassa järjestyksessä virikkeellisyys, suoriutuminen ja valta, joka oli vierain. Lista on lähes samanlainen kun vertaa Puohiniemen aiempiin tutkimustuloksiin, jolloin nämä kolme viimeistä arvotyyppiä olivat virikkeellisyys, perinteet sekä valta. Perinteet ovat nousseet samaistumisen kohteena ja suoriutuminen on taasen laskenut listalle mukaan. Schwartz kuvailee suoriutumista käsitteillä kunnianhimo, vaikutusvalta, kyvykkyys, menestys sekä lahjakkuus. Suoriutuminen linkittyykin vahvasti valta - arvotyyppiin muodostaen sen kanssa arvoparin.

Suomalaiset samaistuivat eniten hyvántahtoisuuteen ja universalismiin, jotka ovat itsensä ylittämisen arvoja ja edustavat kollektiivisuutta sekä yhteistä hyvää. Tämä tukee suomalaisen hyvinvointivaltion tematiikkaa ja siihen liittyvää solidaarisuuden eetosta. Schwartzin toinen ulottuvuus eli avoimuus muutokselle tai säilyttäminen jakaa sen sijaan suomalaisten mielipiteitä. Samaistuttavimpien arvojen joukossa on molempien tematiikkojen edustajia. Naiset samaistuvat turvallisuuteen, joka kuuluu säilyttämiseen ja miehet itseohjautuvuuteen, joka liittyy taas muutosavoimuuteen. Näin ollen voidaan havainnoida, että naiset kokevat kollektiiviset arvot enemmän omakseen kuin miehet, jotka osittain edustavat myös muutosvalmiuteen liittyviä individualistisia arvoja. Sukupuolella on myös mielenkiintoinen vaikutus vastauksiin yleisellä tasolla. Naiset käyttivät huomattavasti laajempaa vastausskaalaa kuin miehet, jolloin arvotyyppien keskiarvoja sukupuolittain vertaillen saattoi syntyä jopa 0.4 yksikön vaihteluväli.

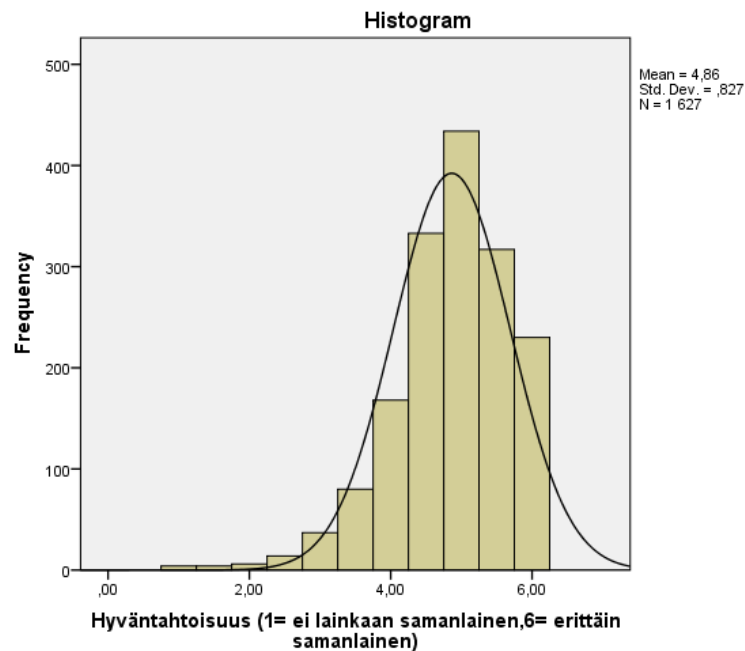
Tarkastelemalla suomalaisten sijoittumista arvodimensioihin ja vertaamalla tulosta Schwartzin arvopareihin havaitaan, että arvoparit pääsääntöisesti sijoittuvat lähelle toisiaan. Samaistumisen kohteena olevat hyvántahtoisuus, universalismi sekä itseohjautuvuus linkittyvät Schwartzin teoriassa keskenään, samoin keskivaiheilla olevat turvallisuus, yhdenmukaisuus sekä perinteet että viimeisenä tulevat hedonismi, virikkeellisyys, suoriutuminen ja valta. Poikkeuksen muodostavat kaksi arvoparia eli itseohjautuvuus ja virikkeellisyys, joista edellä mainittu löytyy samaistuttavimpien arvojen joukosta kun taas jälkimmäinen on yksi vieraaksi koetuimmista sekä turvallisuus

ja valta, joista edellä mainittu on keskivaiheilla ja jälkimmäinen vieraimmaksi koettu arvo. Arvoparien sijoituksista johtuen myös arvojen väliset konfliktit noudattavat Schwartzin asettelua. Hyväntahtoisuus ja universalismi, jotka sijaitsevat samaistuttavien arvojen kärjessä ovat konfliktissa suoriutumisen ja vallan kanssa, jotka ovat vieraimmaksi koetut arvot. Toinen konfliktipari on hajaantuneempi eli itseohjautuvuus ja virikkeellisyys, ovat konfliktissa turvallisuuden, yhdenmukaisuuden sekä perinteiden kanssa. Kolmas konfliktipari löytyy samaistuttavuuden keskivaiheilta eli hedonismi vastaa perinteet ja yhdenmukaisuus.

Seuraavaksi tarkastelen tarkemmin tiettyjä arvoja tarkemmin suhteessa sosiodemografiin taustamuuttujiin. Rajaan tarkastelua koskemaan vain osaa arvoista, jotta saadun datan määrä ei ole mahdolloman suuri. Osa arvoista on myös mielenkiintoisempia tarkastella kuin toiset, johtuen näiden sijoituksesta samaistuksen kohteena. Tarkastelun kohteeksi valikoituivat hyväntahtoisuus, universalismi, turvallisuus, itseohjautuvuus sekä suoriutuminen. Neljä ensimmäistä ovat arvoja, joihin suomalaiset ovat samaistuneet eniten ja ovat näin ollen mielenkiintoisia tarkastelun kohteita. Suoriutuminen on päässyt suomalaisten vähiten samaistuttavien arvojen listalle uutena verrattuna Puohiniemen tuloksiin. Suoriutumisessa on myös yksi suurimmista keskihajonnoista, joten kyseinen arvo jakaa suomalaisten mielipiteet. Yleisestä mielipiteestä huolimatta, jotkut vastaajat kokevat kyseisen arvon omaksensa. Näin ollen valitsen suoriutumisen vielä syvemmän tarkastelun kohteeksi, jotta selviää, että mitkä sosiodemografiset taustamuuttajat jakavat suomalaisia kyseisen arvon suhteen. Miksi jotkut samaistuvat siihen, kun taas toiset kokevat suoriutumisen hyvin kaukaiseksi? Helpottaakseni tarkastelua loin vastaajien syntymävuoden perusteella sukupolviuuttujan, vastaajien ilmoittamista bruttotuloista neliasteisen tulotasomuuttujan, työntajien perusteella työntajasektorimuuttujan sekä kysytystä koulutustaustasta neliasteisen koulutusasteuuttujan. Näin voin tarkastella kyseisten muuttujien vaikutusta arvoihin samaistuttaessa.

8.2 Hyväntahtoisuus

Hyväntahtoisuus on arvo, johon suomalaiset samaistuvat eniten. Schwartz kuvaa hyväntahtoisuutta arvoksi, jossa halutaan auttaa läheisiä ystäviä ja olla uskollisia näille. Alla olevasta kuviosta 3 ilmenee hyväntahtoisuuteen samaistuminen asteikolla 1-6.

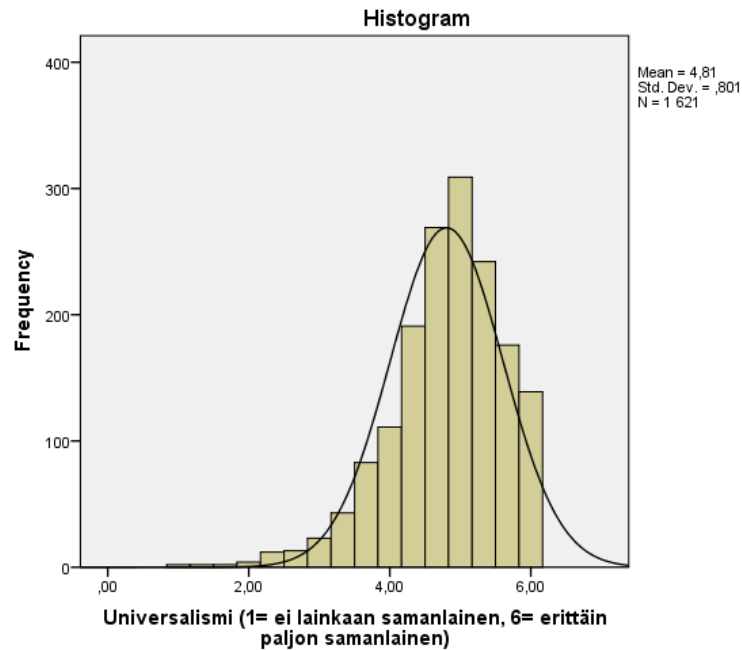
KUVIO 3 Samaistuminen hyväntahtoisuuteen

Suurin osa suomalaisista kokee hyväntahtoisuuden samaistuttavaksi arvoksi, jolloin normaalijakauma on vahvasti vinoutunut vasemmalle. Keskiarvovertailussa miesten keskiarvo on 4,7 ja naisten 5,0 eron ollessa tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p=.000$). Selitysvoimaa sukupuolella on 5,2 %, joka on hyvä arvo sosiaalitieteissä. Hyväntahtoisuuden takana on suomalaisille hyvin perinteisiä arvoja, joihin suomalaiset ovat halunneet samaistua ja tulla samaistutetuksi. Vaikka voimme olla mielikuvien perustella juro kansa, niin olemme hyväntahtoisia ja autamme mielellämme ystäviä hädässä. Jo suomalainen hyvinvointivaltio on rakennettu auttamisen ja solidaarisuuden tematiikalle. Vaikka nykyään puhutaan paljon hyvinvointivaltion kriisistä, uusliberalistisesta ajattelusta ja individualismin noususta, niin ainakaan vielä se ei näy tämän kyseisen arvon kohdalla.

Kun hyväntahtoisuutta tarkastellaan keskiarvovertailussa iän suhteen, havaitaan, että arvoon samaistutaan sitä enemmän mitä nuorempi vastaaja on, lukuun ottamatta vanhin vastaajaryhmää, jotka samaistuvat arvoon 1940–1950-luvulla syntyneitä enemmän. Ero on tilastollisesti merkitsevä ($p=0.003$), mutta selitysaste jää kuitenkin matalaksi. Näyttäisi enemmänkin siltä, että iästä riippumatta suomalaiset ovat hyväntahtoisia. Sen sijaan kun vertaillaan tulotasoja, koulutusastetta tai asuinpaikkaa, eivät erot ole tilastollisesti merkittäviä. Näin ollen hyväntahtoisuuteen samaistuu niin pienituloisista suurituloisiin, vähän kouluttautuneista kouluttautuneisiin kuin myös maaseudulla ja kaupungeissa asuvat.

8.3 Universalismi

Universalismiin Schwartz liittää ajatuksia, jotka kytkeytyvät Inglehartilla vahvasti postmaterialismiin, kuten luonnon, kauneuden ja taiteen arvostus; sosiaalinen oikeudenmukaisuus sekä maailmanrauha. Näiden pitäisi ilmentyä postmaterialistisissa yhteiskunnissa ja suomalaisillakin universalismi on toiseksi samaistutuimman arvo. Mielenkiintoista on, että vasta viime vuosina se on noussut miehillä kolmen samaistutuimman arvon joukkoon tiputtaen yhdenmukaisuuden pois, kun taas naisilla se on ollut siellä jo ainakin viimeisen kymmenen vuoden ajan. Alla olevasta kuviosta 4 ilmenee yksilöiden samaistuminen universalismiin asteikolla 1-6.

KUVIO 4 Samaistuminen universalismiin

Normaalijakauma on vahvasti vinoutunut vasemmalle, koska universalismi on toiseksi samaistetuin arvo suomalaisilla eikä keskihajonta ole suuri. Keskiarvovertailulla selviää, että miesten keskiarvo on 4,6 ja naisten 5,0 eron ollessa tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p=.000$). Selitysvoimaa sukupuolella on 5,5 %, joka on sosiaalitieteissä hyvä arvo. Sukupuoli vaikuttaa siihen kuinka vahvasti samaistutaan eikä ehkä niin paljoa siihen, että samaistutaanko, sillä niin miehillä kuin naisilla samaistumisen keskiarvo on suhteellisen korkea. Tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p=.000$) on myös keskiarvovertailulla saatu ero koulutusasteittain arvoon samaistuttaessa. Kun siirrytään matalista koulutusasteista kohti korkeasti kouluttautuneita, nousee universalismin keskiarvo tasaisesti. Matalammin kouluttautuneessa ryhmässä keskiarvo on 4,7 ja korkeimmin kouluttautuneessa ryhmässä 5,1. Näin ollen mitä korkeammin olet kouluttautunut, sitä voimakkaammin koet universalismin edustamat arvot omaksesi. Kaiken varalta vakioin sukupuolen vaikutuksen taustalta, koska naisten osuus korkeammin koulutettujen joukossa on suurempi kuin miesten, mutta korrelaatio yhä säilyi koulutusasteen ja universalismin välillä.

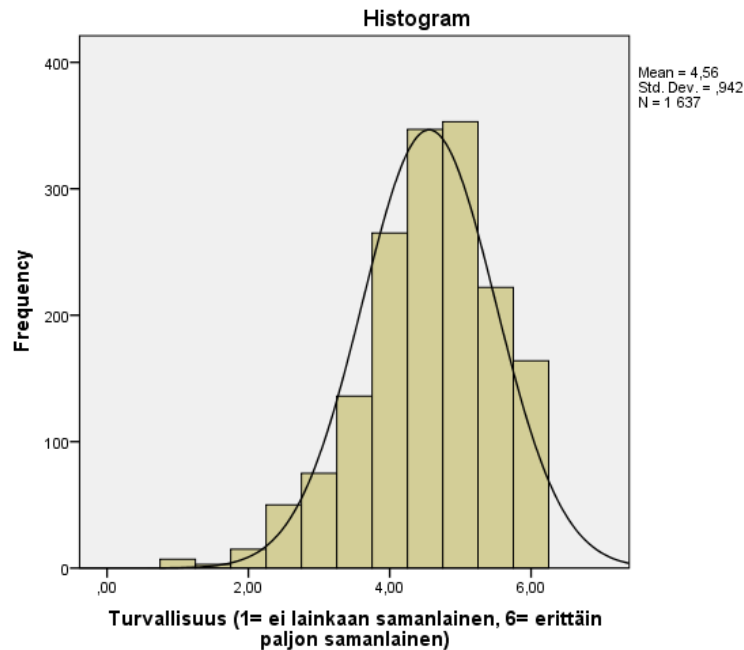
Monesti universalismin edustamat postmaterialistiset arvot kytkeytyvätkin taloudelliseen hyvinvointiin, jonka voi ajatella olevan seurausta korkeasta koulutusasteesta. Taloudellinen hyvinvointi varmasti myös mahdollistaa esteettiset nautinnot helpommin,

kun on rahallisesti mahdollista harrastaa korkeakulttuuria. Toisaalta tulotasolla ei näytä olevan keskiarvovertailun mukaan mitään merkitystä ($p=.193$) universalismiin samaistuttaessa. Näin ollen kyseessä näyttäisi nimenomaan olevan kouluttautumisen vaikutus, kuten Inglehartkin havainnoi. Mallin selityksaste ei kuitenkaan ole suuri ja kaikissa koulutusasteissa universalismiin samaistuminen on voimakasta, joten mitään liian suuria johtopäätöksiä tästä ei tule tehdä.

Tilastollisesti merkitsevä ($p=.001$) on myös asuinpaikan suhde universalismiin samaistuttaessa. Kun asuinpaikka suurenee, niin suurenee tasaisesti myös samaistumisen keskiarvo maaseudulla asuessa sen ollessa 4,7 ja suuressa kaupungissa asuessa 4,9. Suurta selitysvoimaa tällä ei kuitenkaan ole. Iällä ei sen sijaan näytä olevan mitään merkitystä universalismiin samaistumisessa.

8.4 Turvallisuus

Turvallisuus on arvo, johon liitetään ajatukset niin perheen kuin kansankin turvallisuudesta sekä kunnioitus yhteiskunnallista järjestystä kohtaan. Inglehartilla turvallisuus kytkeytyy materialistisiin arvoihin ja sopii kuvaamaan erityisesti yhteiskuntaa ennen hiljaista vallankumousta. Suomessa turvallisuus on kuitenkin ollut viimeisen vuosikymmenen aikana samaistuttavimpien arvojen joukossa niin miehillä kuin naisillakin, kunnes viime vuosina se on syrjäytetty miesten samaistuttavimmista arvoista. Suomalaiseen hyvinvointivaltiotematiikkaan liittyy vahva valtio, joka huolehtii kansalaisten hyvinvoinnista. Näin ollen turvallisuuden arvostus ja siihen linkittyvän vahvan valtiovallan kunnioitus, on ollut ominaista suomalaisille. Tämä ehkä poikkeaa amerikkalaisesta ajatuksesta materialistisesta ja postmaterialistisesta suhteesta turvallisuuteen. Yhdysvalloissa valtio ei puutu yksilöiden elämään samalla tavalla kuin pohjoismaisessa hyvinvointivaltiossa, vaan yksilöt nauttivat suurta yksilönvapautta. Alla olevasta kuviosta 5 ilmenee suomalaisten samaistuminen turvallisuuteen asteikolla 1-6.

KUVIO 5 Samaistuminen turvallisuuteen

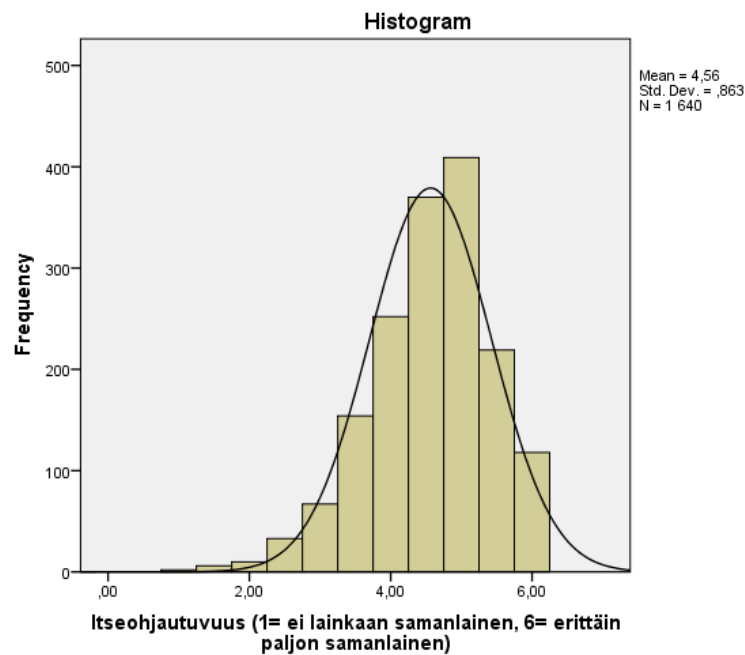
Normaalijakauma on vinoutunut vasemmalle, koska suurin osa suomalaisista samaistuu arvoon eikä keskihajonta ole kovin suuri. Keskiarvovertailulla selviää, että miesten ja naisten välinen ero turvallisuuden kokemisessa omaksi arvodimensiokseen on tilastollisesti merkitsevä ($p=.001$), mutta tuloksen selityssaste ei ole korkea. Tulos kuitenkin tukee muutosta, jossa turvallisuus on säilynyt naisilla samaistumisen kohteena, kun taas miehillä ei. Sen sijaan keskiarvovertailussa tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p=.000$) on vastaajien ikä suhteessa turvallisuuteen. Mitä vanhempiin sukupolviin mennään, sitä läheisemmäksi turvallisuus arvona koetaan. Nuorimmassa ikäluokassa eli 1990-luvulla syntyneillä keskiarvo on 4,5 kun taas vanhimmassa ikäluokassa eli ennen vuotta 1939 syntyneillä keskiarvo on 4,8. Poikkeuksen jatkumoon tekee 1980-luvulla syntyneet, joilla on matalin keskiarvo eli 4,4. Tulos tukee aiempia tutkimuksia sekä Inglehartin tuloksia, joiden mukaan vanhemmat sukupolvet ovat varttuneet epävarmuuden aikakaudella ja ovat kokeneet turvattomuutta verrattuna nuorempiin sukupolviin, jotka ovat eläneet rauhan, vaurauden ja taloudellisen kasvun aikakaudella. Ehkä 1980- ja 1990-luvun välin eroa selittää edellisen vuosikymmenen taloudellisen nousukauden aika ja jälkimmäisellä vuosikymmenyksellä koettu taloudellinen lama.

Keskiarvovertailun mukaan sen sijaan asuinpaikalla, tulotasolla tai koulutusasteella ei näytä olevan mitään merkitystä turvallisuuteen samaistuttaessa.

8.5 Itseohjautuvuus

Schwartz kuvailee itseohjautuvuutta arvona, johon liittyvät luovuus, vapaus ja omien tavoitteiden valitseminen. Itseohjautuvuus ei aiemmin ole ollut suomalaisten samaistetuimpien arvojen listalla, vaan on noussut vasta nyt miehillä yhdeksi samaistuttavammaksi arvoksi. Arvo ei ole tavanomainen suomalaisille, joille vaatimattomuus on ollut hyve ja poikkeavan taidon tai lahjakkuuden esiintuominen on leimattu helposti kerskailuksi. Suomalaiset pitävät mieluusti kynttilänsä vakan alla. Nyt kuitenkin vaikuttaisi siltä, että ilmapiiri olisi muuttumassa, ainakin miesten joukossa. Alla on kuvio 6, joka kuvaa samaistumista itseohjautuvuuteen asteikolla 1-6.

KUVIO 6 Samaistuminen itseohjautuvuuteen

Histogrammi on vinoutunut vasemmalle johtuen kohtuullisen yksimielisestä samaistumisesta ja keskihajonnan ollessa pieni. Vaikka arvo on miehillä samaistuttavimpien arvojen joukossa ja naisilla ei, ei sukupuolella kuitenkaan ole keskiarvovertailun mukaan tilastollista merkitystä. Tilastollista merkitystä ei ole myöskään asuinpaikalla, iällä taikka tulotasolla. Sen sijaan tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p=.000$) on itseohjautuvuuden ja koulutustason suhde. Mitä korkeammin koulutettu vastaaja on, sitä enemmän hän samaistuu arvoon. Peruskoulun taikka sitä vähemmän suorittaneen kes-

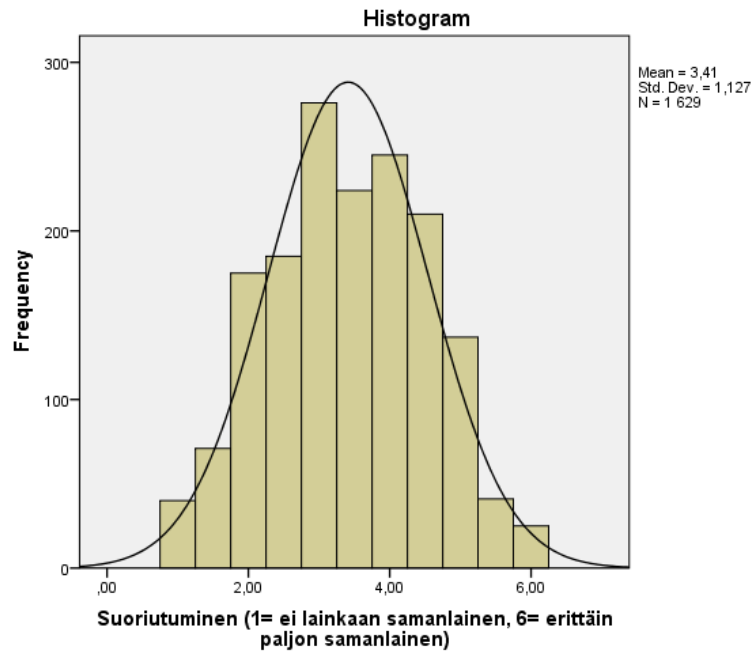
kiarvo on 4,4 kun vähintään ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneilla se on 4,8. Näin ollen ero merkittävydestään huolimatta ei ole kovin suuri. Korkeammin koulutuneilla aloilla näyttämisenkulttuuri ja -tarve sekä itsensä markkinointi voivat olla suuremmassa osassa kuin matalammin koulutetuilla ja tämä tukee itseohjautuvuutta.

8.6 Suoriutuminen

8.6.1 Ketkä samaistuvat suoriutumiseen?

Suoriutuminen on mielenkiintoinen arvo. Se on päässyt vasta viime vuosina yhdeksi vähiten samaistuttavaksi arvoksi, mutta samaan aikaan suoriutumisella on yksi suurimmista keskihajonnoista. Tämä tarkoittaa sitä, että kaikille se ei ole vieras arvo, vaan osalle samaistumisen kohde. Seuraavaksi tarkastelen suoriutumista keskiarvovertailun, varianssianalyysin, kaksisuuntaisen varianssianalyysin sekä lineaarisen regressioanalyysin avulla ja pyrin saamaan selville ketkä samaistuvat suoriutumiseen ja ketkä taas kokevat sen kaukaiseksi arvoksi.

Schwartz kuvaa suoriutumista sanoilla kunnianhimo, menestys ja vaikutusvalta. Näin ollen suoriutuminen ei ole tässä merkityksessä niinkään perinteistä weberiläistä protestanttista työetiikkaa kuvaava suoriutumista, jossa työ on itsetarkoituksena ja pyrkimys aineelliseen voittoon on taasen merkki armotilan puutteesta (Weber 1980; 61, 116). Enemminkin se on menestykseen ja maineeseen liittyvää suoriutumista, joka tulee paremmin esille sen alkuperäisessä englanninkielisessä termissä achievement. Schwartzin suoriutumiseen samaistuva haluaa menestystä, mainetta ja ihailua. Hän haluaa tulla huomatuksi ja tunnetuksi. Suoriutumisen arvopareina ovat valta ja hedonismi, jotka ovat myös suomalaisille vieraimpia arvoja. Molempiin arvoihin liittyy samanlaista diskurssia kuin suoriutumiseen. Hedonismissa haetaan nautintoja ja kokemuksia, jotka linkittyvät maineeseen ja menestykseen. Samoin vallan arvoon Schwartzilla kuuluu materiaallinen omistaminen, rikkaudet ja kunnioituksen nauttiminen, jotka liittyvät läheisesti suoriutumiseen. Alla olevasta kuviosta 7 näkee suomalaisten samaistumisen suoriutumiseen asteikolla 1-6.

KUVIO 7 Samaistuminen suoriutumiseen

Kuvio mukailee normaalijakaumaa keskihajonnan ollessa 1,3. Keskiarvovertailulla voidaan selvittää sitä, ketkä sijoittuvat todennäköisemmin millekin kohdalle normaalijakaumaa. Seuraavassa taulukossa 6 näkyy suomalaisten suhtautuminen suoriutumiseen keskiarvovertailun mukaan asuinpaikan, tulotason, sukupuolen, koulutusasteen, iän, terveydentilan sekä työnantajan suhteen. Tämän lisäksi laajennan tarkastelua sosiodemografisten taustamuuttujien lisäksi koskemaan myös muutamia mielenkiintoisia väittämiä.

TAULUKKO 6 Suoriutuminen ja vastaajien sosiodemografiset taustamuuttujat keskiarvovertailussa

Muuttuja	P-arvo	Vaikutus samaistumiseen	Vaihteluväli
Asuinpaikka	.346	Ei yhteyttä suoriutumiseen samaistumiseen	Ei yhteyttä suoriutumiseen samaistumiseen
Tulotaso	.021	Mitä korkeammat tulot, sitä enemmän samaistuu suoriutumiseen	3,2-3,5

Kuinka paljon luotatte omiin kykyihinne osallistua politiikkaan	.005	Mitä enemmän luottaa kykyihinsä, sitä enemmän samaistuu suoriutumiseen	3,2-4,3
Työantajasektorit	.000	Yksityisellä sektorilla työskentelevät sekä yksityisyrittäjät samaistuvat julkisella sektorilla työskenteleviä enemmän suoriutumiseen	3,2-3,5
Mikä on Teidän terveydentilanne yleisesti ottaen?	.000	Terveydentilansa erittäin hyväksi sekä erittäin huonoksi kokevat samaistuvat eniten suoriutumiseen	3,2-3,8
Tuloerot ovat välttämättömiä taloudellisen kehityksen kannalta	.000	Mitä enemmän on samaa mieltä väittämän kanssa, sitä enemmän samaistuu suoriutumiseen	3,1-3,8
Sukupuoli	.000	Miehet samaistuvat suoriutumiseen naisia enemmän	3,3-3,5
Koulutusaste	.000	Mitä korkeammin on koulutettu, sitä enemmän samaistuu suoriutumiseen	3,3-3,7
Ikä	.000	Mitä nuorempi, niin sitä enemmän samaistuu suoriutumiseen	3,1-4,2

Keskiarvovertailulla tarkasteltaessa havaitaan, että asuinpaikka ei ole yhteydessä siihen kuinka yksilö samaistuu tai ei samaistu suoriutumiseen. Tulotason p-arvolla ($p=.021$) ei myöskään ole tilastollista merkitsevyyttä. Väittämän ”kuinka paljon luo-

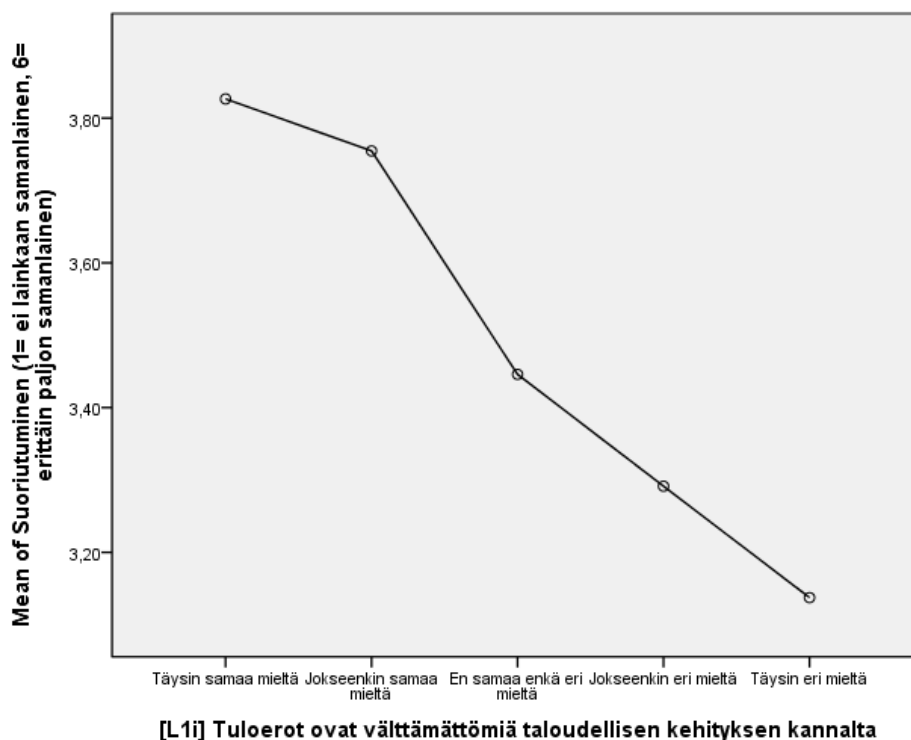
tatte omiin kykyihinne osallistua politiikkaan” p-arvo on tilastollisesti melkein merkitsevä ($p=.005$), joten samaistuminen suoriutumiseen ja luottamus omiin kykyihin toimia politiikassa korreloivat keskenään. Vastaajat, jotka luottavat kykyihinsä erittäin paljon samaistuvat suoriutumiseen keskiarvolla 3,9 ja ne, jotka luottavat kykyihinsä täysin samaistuvat keskiarvolla 4,3. Kun taas ne, jotka eivät luota kykyihinsä ollenkaan samaistuvat suoriutumiseen keskiarvolla 3,2. Poliitikassa menestymiseen ja politiikkaan osallistuminen vaativat julkisuudessa esilläoloa, joten maineen, tunnettavuuden ja kunnian toivominen kuuluvat tähän läheisesti. Selitysvoimaa kyseisellä väittämällä on 3,1 %. Se minkälaisen työnantajan palveluksessa vastaaja on, liittyy suoriutumiseen samaistumiseen tilastollisesti erittäin merkitsevästi ($p=.000$). Taulukosta 7 voi tarkastella suoriutumiseen samaistumisen keskiarvoa sekä keskihajontaa eri työnantajasektoreissa. Keskiarvo on esitelty kahden desimaalin tarkkuudella, jotta erot säilyvät yksityisen sektorin ja yrittäjien välillä.

TAULUKKO 7 Eri työnantajasektorit keskiarvovertailussa

Työnantajasektori	Keskiarvo suoriutumiseen samaistumisessa	Keskihajonta
Julkinen	3,23	1,04
Yksityinen	3,46	1,13
Yrittäjä	3,54	1,21

Työnantajasektorilla on merkitystä suoriutumiseen samaistumisessa. Julkisella sektorilla työskentelevien keskiarvo on matalampi kuin yksityisellä sektorilla työskentelevillä tai yksityisyrittäjillä, jotka samaistuvat eniten suoriutumiseen. Julkisella sektorilla näyttämisen paineita ja haluja ei selvästikään ole niin paljoa kuin yksityisellä sektorilla ja erityisesti yrittäjien keskuudessa. Schwartzilainen suoriutuminen kuuluu ehkä enemmän työnluonteeseen yrittäjien keskuudessa, jossa omaa työtänsä täytyy mainostaa ja markkinoida, jotta pärjää uusliberalistisessa kilpailuyhteiskunnassa. Toisaalta epävarmuus sekä uusliberalistinen talousajattelu ovat siirtyneet myös julkisen sektorin puolelle, joten olisi mielenkiintoista havainnoida suoriutumiseen samaistumista heidän keskuudessaan muutaman vuoden kuluttua ja nähdä, että onko se noussut.

Terveydentila on suoriutumiseen samaistumiseen yhteydessä tilastollisesti erittäin merkitsevästi ($p=.000$) ja muodostaa eräänlaisen u-kuvion, jossa terveydentilan erittäin hyväksi sekä erittäin huonoksi kokevat vastaajat samaistuvat eniten suoriutumiseen, jälkimmäiset tosin vahvemmin. Myös väittämän ”tuloerot ovat välttämättömiä taloudellisen kehityksen kannalta” sekä suoriutumiseen samaistumisen välillä on tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p=.000$) yhteys niin, että mitä enemmän väittämään samaistuu, niin sitä enemmän samaistuu myös suoriutumiseen. Alla varianssianalyysin avulla tuotettu kuvio 8, josta yhteyttä voi havainnoida.

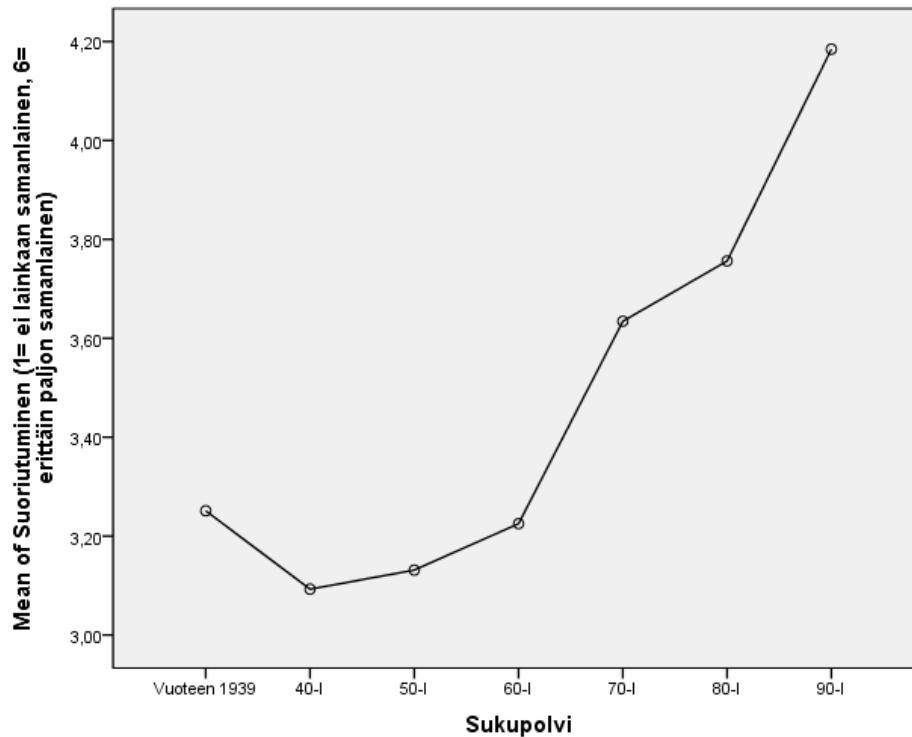
KUVIO 8 Tuloerojen välttämättömyys ja suoriutumiseen samaistuminen

Kuviosta 8 on havaittavissa huima ero niiden välillä, jotka kannattavat tuloeroja ja niiden, jotka vastustavat niitä. Ajatus tuloerojen välttämättömyydestä kytkeytyy keskusteluun kollektivismista ja individualismista. Suoriutuminen on Schwartzin mukaan individualistinen arvo, johon liittyy diskurssi tuloeroista luonnollisena asiana, johon valtion ei pitäisi puuttua tulonsiirtojen avulla. Selitysvoimaa väittämällä on 3,4 %.

Tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p=.000$) on myös vastaajan sukupuoli. Miesten keskiarvo samaistumisessa on 3,5 ja naisten 3,3, joten ero ei ole merkittävyystään huo-

limatta suuri. Naisilla vastauksien keskihajonta on kuitenkin suurempi, josta voidaan päätellä, että miehet samaistuvat yksimielisemmin suoriutumiseen. Koulutustason suhde suoriutumiseen on tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p=.000$). Mitä kouluttuneempi vastaaja on, sitä enemmän hän samaistuu arvoon. Vastaajien, jotka ovat suorittaneet toisen asteen koulutuksen, keskiarvo on 3,3, kun taas korkeimman koulutusasteen eli vähintään ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden keskiarvo on 3,7. Poikkeuksena alin koulutustaso eli vastaajat, jotka ovat käyneet peruskoulun tai vähemmän. Heidän keskiarvonsa on 3,4 eli he samaistuvat enemmän kuin toisen asteen suorittaneet. Sukupuolen ja koulutusasteen selitysvoima jää kuitenkin matalaksi.

Sen sijaan kun tarkastellaan keskiarvovertailulla ikää ja suoriutumiseen samaistumista, nousee myös selitysvoima. Ikä on yhteydessä samaistumiseen tilastollisesti erittäin merkitsevästi ($p=.000$) niin, että mitä nuorempaan ikäpolveen siirrytään nousee myös samaistumisen keskiarvo. 1940-luvulla syntyneillä keskiarvo on 3,1 ja nuorimmalla eli 1990-luvulla syntyneillä se on jo 4,2. Poikkeuksen tähän tekee vanhin ikäryhmä eli ennen vuotta 1939 syntyneet, joilla keskiarvo oli 3,3. Suoriutumiseen samaistumista ikä selittää on 9,4 %, joka on suuri arvo sosiaalitieteissä. Varianssianalyysin avulla iän ja suoriutumiseen samaistumisen yhteydestä saadaan kaavio, jossa näkyy muuttujien suhde.

KUVIO 9 Sukupolvi ja suoriutumiseen samaistuminen

Kuviosta 9 näkyy kuinka samaistuminen suoriutumiseen lähtee hyvin alhaalta 1940-luvulla syntyneillä ja nousee tasaisesti 1960-luvulle asti. Sen jälkeen tapahtuu hurja nousu samaistumisessa 1960-luvulla syntyneiden keskuudessa aina tultaessa 1970-luvulle asti. Nousu tasoittuu vuosikymmeneksi, jonka jälkeen taas 1980-luvun alussa syntyneet kokevat suoriutumisen kuvaavan heitä hyvin. Poikkeuksen tähän tekevät ennen vuotta 1939 syntyneet, jotka samaistuvat suoriutumiseen yhtä paljon kuin 1960-luvun jälkeen syntyneet. Näyttää siltä, että iällä on suuri merkitys siihen miten paljon halutaan mainetta, kunniaa sekä arvostusta omasta työstänsä sekä elämänvalintoistansa. Mitä nuorempi vastaaja on, sitä tärkeämpiä nämä asiat hänelle ovat.

Korrelaatiomatriisin (taulukko 8) avulla voimme tarkastella kuinka suoriutuminen korreloi muiden aiemmin tarkasteltujen arvojen kanssa. Lisäsin tarkasteluun myös Schwartzin teorianmukaiset suoriutumisen arvoparit eli vallan sekä hedonismin, jotta näemme korreloiko se odotetusti kyseisten arvojen kanssa.

TAULUKKO 8 Korrelaatiomatriisi suoriutumisesta

	Suoriu- tuminen	Itseohjau- tuvuus	Univer- salismi	Turvalli- suus	Hyväntah- toisuus	Valta	Hedo- nismi
Suoriutuminen (1= ei lainkaan samantyyppinen, 6= erittäin paljon samantyyppinen)	Pearson Cor- relation Sig. (2-tailed) N	1 ,270** 1629	,034 ,177 1607	,111** ,000 1616	,117** ,000 1610	,601** ,000 1616	,425** ,000 1620
Itseohjautuvuus (1= ei lainkaan samantyyppinen, 6= erittäin paljon samantyyppinen)	Pearson Cor- relation Sig. (2-tailed) N	,270** ,000 1621	1 ,354** 1613	,171** ,000 1626	,303** ,000 1617	,164** ,000 1627	,226** ,000 1632
Universalismi (1= ei lainkaan samantyyppinen, 6= erittäin paljon samantyyppinen)	Pearson Cor- relation Sig. (2-tailed) N	,034 ,177 1607	1 ,354** 1613	,422** ,000 1608	,578** ,000 1599	-,125** ,000 1609	,104** ,000 1613
Turvallisuus (1= ei lainkaan samantyyppinen, 6= erittäin paljon samantyyppinen)	Pearson Cor- relation Sig. (2-tailed) N	,111** ,000 1616	,171** ,000 1626	,422** ,000 1608	1 ,406** 1637	,084** ,001 1621	,114** ,000 1626
Hyväntahtoisuus (1= ei lainkaan samantyyppinen, 6= erittäin paljon samantyyppinen)	Pearson Cor- relation Sig. (2-tailed) N	,117** ,000 1610	,303** ,000 1617	,578** ,000 1599	,406** ,000 1612	1 ,002 1627	,217** ,000 1618
Valta (1= ei lainkaan samantyyppinen, 6= erittäin paljon samantyyppinen)	Pearson Cor- relation Sig. (2-tailed) N	,601** ,000 1616	,164** ,000 1627	-,125** ,000 1609	,084** ,001 1621	,002 ,949 1613	,366** ,000 1627

Hedonismi (1= ei lainkaan samanlainen, 6= erittäin samanlainen)								
	Pearson Correlation	,425**	,226**	,104**	,114**	,217**	,366**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	
	N	1620	1632	1613	1626	1618	1627	1641

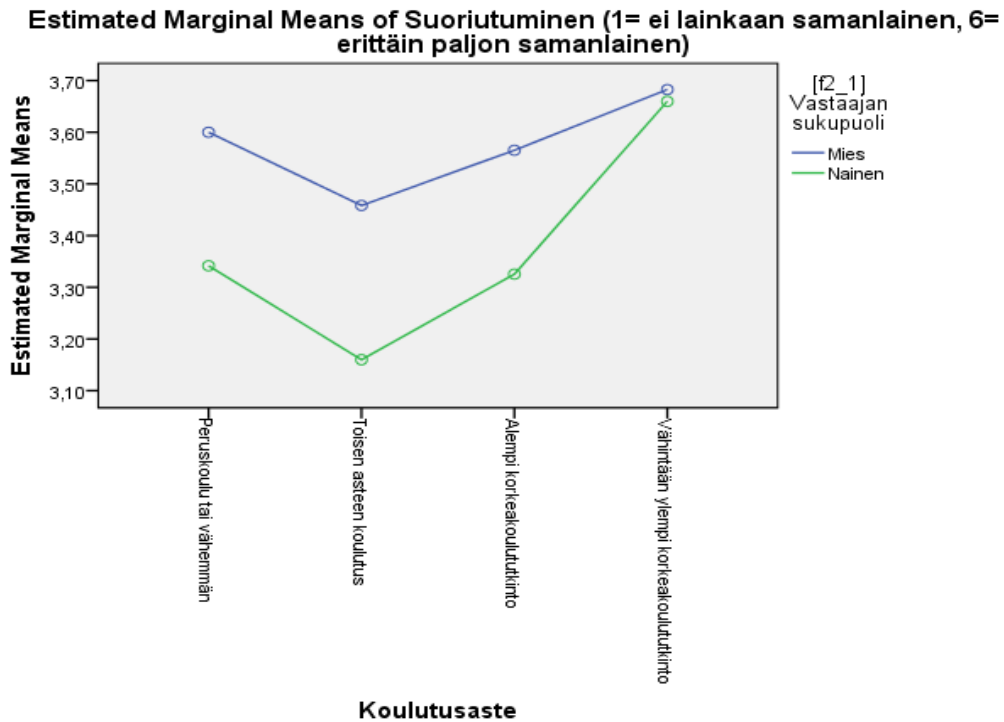
** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Suoriutuminen korreloi tilastollisesti erittäin merkitsevästi ($p=.000$) itseohjautuvuuden, turvallisuuden, hyväntahtoisuuden, vallan sekä hedonismin kanssa. Toisin sanoen ainoa minkä kanssa suoriutuminen ei korreloi on universalismi ($p=.177$). Nämä edustavatkin täysin erilaisia arvopohjia. Universalismi kohdistuu yhteiseen etuun ja hyvinvointiin, kun taas suoriutuminen arvona on hyvin yksilökeskeinen. Korrelaatiokertoimen arvo vaihtelee välillä -1 ja 1. Mitä lähempänä nollaa kertoimen arvo on, sitä merkityksettömämpi se on. Mikäli arvo on miinusmerkkinen, on sen ja suoriutumisen välillä käänteinen korrelaatio. Vahvin korrelaatio on suoriutumisen ja tämän kahden arvoparin vallan ja hedonismin välillä. Vallan korrelaatiokertoimen arvo on huimat 0.60^{**} ja hedonismin 0.43^{**} . Seuraavaksi eniten suoriutuminen korreloi itseohjautuvuuden kanssa korrelaatiokertoimen ollessa 0.27^{**} . Suoriutuminen, valta, hedonismi sekä itseohjautuvuus kuuluvat kaikki Schwartzin teorian mukaan kahdesta arvoulottuvuudesta toiseen eli individualistiseen arvoulottuvuuteen, joka on yksilökeskeinen ja muutosvalmis. Pienin korrelaatiokerroin on suoriutumisen ja hyväntahtoisuuden kanssa, 0.12^{**} , sekä suoriutumisen ja turvallisuuden kanssa, 0.11^{**} .

8.6.2 Kaksisuuntainen varianssianalyysi

Kaksisuuntaisen varianssianalyysin avulla voidaan tarkastella yksittäisten muuttujien päävaikutuksien lisäksi myös näiden yhteisvaikutuksia (Jokivuori & Hietala 2007, 133) ja päästä analyysissä selittävälle tasolle. Korkeammin koulutettujen joukossa on suhteellisesti enemmän naisia kuin miehiä, joten kaksisuuntaisella varianssianalyysillä saamme selville, onko sukupuolella ja koulutustasolla yhteisvaikutusta, joka vahvistaisi korrelaatiota koulutuksen ja suoriutumiseen samaistumisen välillä. Tulosteesta ilmenee, että koulutusasteella ja sukupuolella ei ole tilastollista yhteisvaikutusta ($p=.484$). Yksikseen koulutusaste on tilastollisesti erittäin merkitsevästi ($p=.000$) ja

sukupuoli tilastollisesti merkitsevästi ($p=.002$) yhteydessä suoriutumiseen samaistumiseen. Kuvioista 10 voimme tarkastella näitä kahta muuttujaa yhdessä suoriutumisen kanssa.

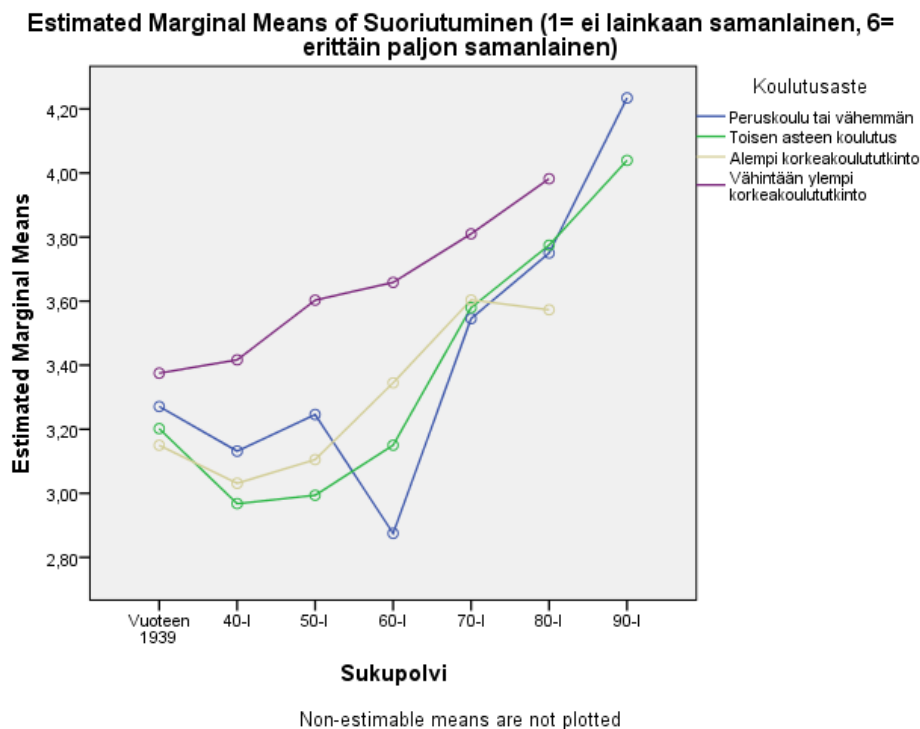

KUVIO 10 Koulutusasteen ja sukupuolen vaikutus suoriutumiseen samaistumiseen

Kuviosta 10 näkee kuinka miehet kaikissa koulutusasteissa samaistuvat suoriutumiseen naisia enemmän. Miesten ja naisten viivat mukailevat toisiaan samaistumisen keskiarvon eron pysyessä samana kaikissa muissa koulutustasoissa paitsi vähintään ylempään korkeakoulututkintoon suorittaneissa, jossa naisten viiva kipuaa miesten viivan tasolle. Tämä on merkittävä ero kun vertaa naisten keskiarvoja suoriutumiseen samaistumiseen muilla koulutusasteilla. Korkeammin koulutetut naiset samaistuvat selvästi muita naisia enemmän suoriutumiseen. Miehillä koulutusasteiden ero ei ole niin merkitsevä kuin naisilla. Mielenkiintoista on myös, että vähintään peruskoulun suorittaneiden keskuudessa samaistutaan enemmän suoriutumiseen kuin toisen asteen koulutuksen tai alemman korkeakoulututkintoon suorittaneiden keskuudessa.

Koska vähintään peruskoulun suorittaneiden keskuudessa voi olla muihin koulutusasteisiin verrattuna paljon nuoria vastaajia, niin selvitetään kaksisuuntaisen varianssi-

analyysin avulla iän ja koulutustason mahdollista yhteisvaikutusta suoriutumiseen samaistumiseen. Tulosteesta selviää, että muuttujien välillä ei ole yhteisvaikutusta ($p=.857$). Yksittäin koulutusaste on tilastollisesti merkitsevä ($p=.001$) ja sukupolvi tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p=.000$). Kuvion 11 avulla voimme tarkastella näitä kahta muuttujaa yhdessä suoriutumisen kanssa.

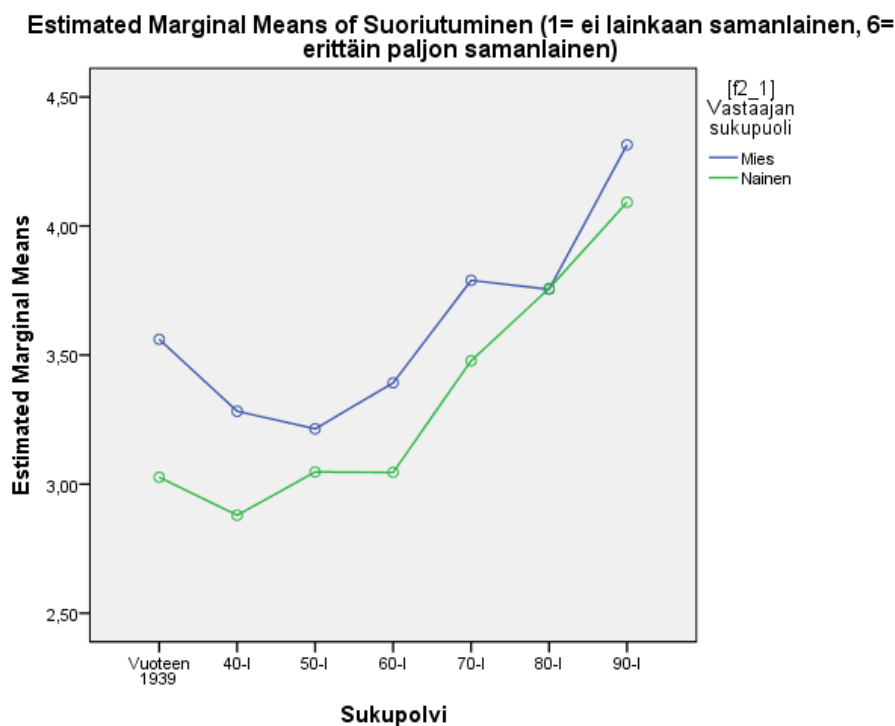

KUVIO 11 Sukupolven ja koulutusasteen vaikutus suoriutumiseen samaistumiseen

Kuviosta 11 havaitaan, että lähes kaikissa ikäryhmissä vähintään ylempään korkeakoulututkinnon suorittaneet samaistuvat eniten suoriutumiseen. Mitä nuorempaan sukupolveen siirrytään, sitä vahvempaa samaistuminen on. Poikkeuksen tähän tekee nuorin ikäryhmä, joka ei ole ehtinyt vielä suorittaa kuin maksimissaan toisen asteen koulutuksen. Nämä samaistuvat suoriutumiseen korkeimmin koulutettuja enemmän. Mielenkiintoista on havaita, että ennen 1950-lukua syntyneet peruskoulun tai vähemmän käyneet samaistuvat suoriutumiseen toisen asteen tai alemman korkeakoulututkinnon suorittaneita enemmän. Kompensoidaanko alhaista koulutusta itsensä esiintuomisella ja kunnianhimolla? Vai onko kyseessä kenties jonkinlainen ammattiylpeys omalla työllä hankitusta osaamisesta? Peruskoulun tai vähemmän käyneet 1960-luvulla syntyneet tuntevat suoriutumisen erityisen vieraaksi arvoksi ja kestää vuosi-

kymmen ennen kuin peruskoulun tai vähemmän suorittaneiden suoriutumiseen samaistumisen viiva kohtaa toisien koulutusasteiden viivat.

Kun tarkastellaan sukupolven ja sukupuolen yhteisvaikutusta kaksisuuntaisella varianssianalyysillä, havaitaan, ettei näillä ole yhteisvaikutusta ($p=.171$). Tulosteesta selviää, että sukupolvi sekä sukupuoli ovat kuitenkin päävaikutuksiltaan tilastollisesti erittäin merkittävästi ($p=.000$) yhteydessä suoriutumiseen samaistumiseen. Kuviosta 12 voi tarkastella yhteyttä.

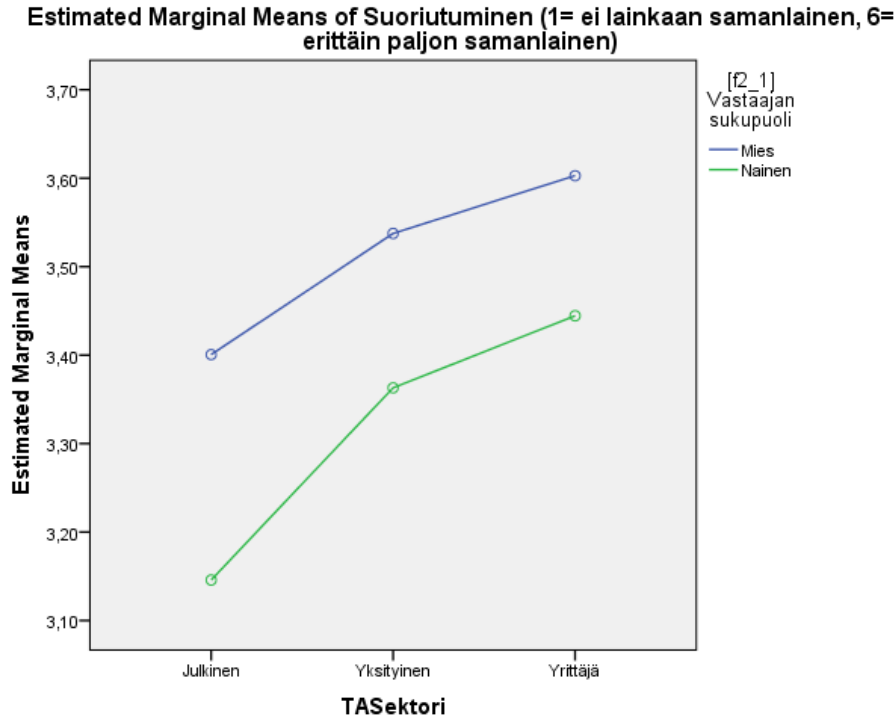

KUVIO 12 Sukupolven ja sukupuolen vaikutus suoriutumiseen samaistumiseen

Miesten ja naisten ero suoriutumiseen samaistumisessa on suurimmillaan vanhimalla sukupolvella eli ennen vuotta 1939 tai tänä vuonna syntyneillä. Vielä 1940-luvullakin syntyneillä ero miesten ja naisten välillä on suurehko, mutta alkaa kaventua 1950-luvulla syntyneillä kunnes lopulta 1980-luvulla syntyneillä suoriutumiseen samaistuminen on yhtä suurta. Johtuuko vanhempien sukupolvien ero suoriutumiseen samaistumisessa sukupuolirooleista, jotka ehkä vanhemmat ihmiset vielä omaksuvat helpommin kuin nuoremmat sukupolvet, jotka ovat varttuneet sukupuolisesti tasa-arvoisemmassa maailmassa, jossa nainenkin saa olla kunnianhimoinen ja tavoitella tunnettavuutta ilman paheksuntaa? Vaikka 1980-luvulla syntyneiden suoriutumiseen

samaistuminen on yhtä suurta, eroavat miesten ja naisten viivat toisistaan kun siirrytään nuorempaan sukupolveen. Sekä miehillä että naisilla 1950–1960-luvulla syntyneistä lähtien suoriutumiseen samaistuminen on noussut tasaisesti. Miehillä tapahtui pieni notkahdus 1980-luvulla syntyneiden kohdalla, mutta sen jälkeen viiva nousee erityisen jyrkästi. Suoriutumisen omaksi kokeminen kohoaa siis molemmilla sukupuolilla keski-ikäisistä nuorempiin vastaajiin siirtyessä. Jatkuuko sama diskurssi yhä kiivaampana aina vaan nuoremmilla sukupolvilla? Kohoaako suoriutuminen arvoasteikossamme vähiten samaistutuimmasta arvosta yhdeksi samaistutuimmaksi arvoksi seuraavan vuosikymmenen aikana?

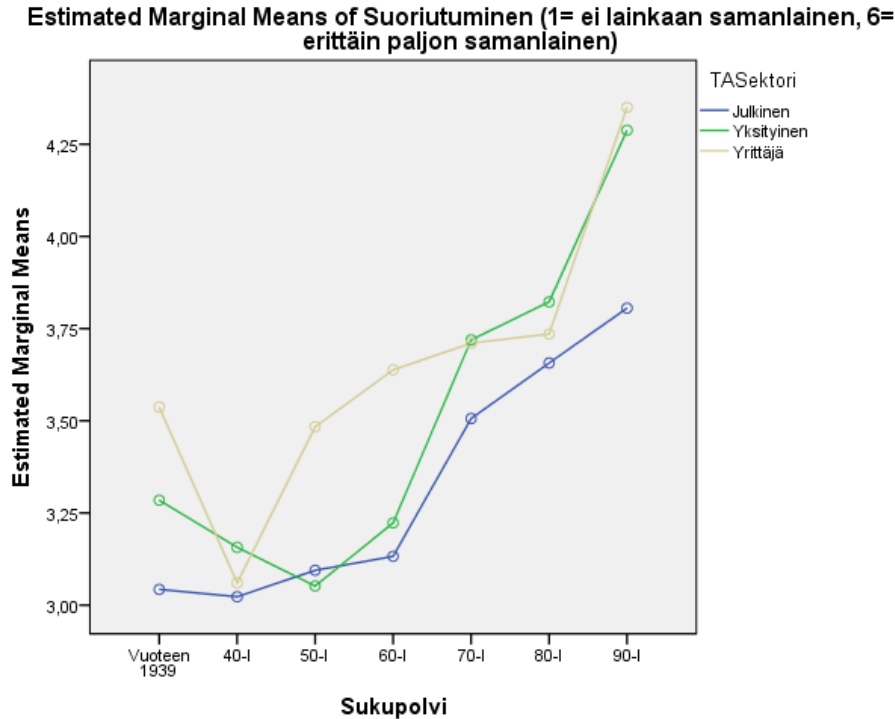
Tarkasteltaessa eri työnantajasektoreilla työskentelevien suoriutumiseen samaistumista, havaitaan, että julkisella sektorilla työskentelee enemmän naisia kuin miehiä. Vastanneista julkisella sektorilla työskentelevistä 67 % on naisia. Voisiko tämä olla osasyynä julkisen sektorin alhaiseen suoriutumiseen samaistumiseen, kun tiedetään, että naiset samaistuvat miehiä vähemmän suoriutumiseen? Kaksisuuntaisen varianssi-analyysin avulla selvisi, että muuttujilla ei ole yhteisvaikutusta ($p=.792$). Tulosteesta havaitaan, että päävaikutuksiltaan sukupuoli on tilastollisesti melkein merkitsevä ($p=.005$) ja työnantajasektorilla ei ole tilastollisesti merkitsevyyttä ($p=.006$). Kuviosta 13 voimme tarkastella muuttujia.

KUVIO 13 Työntajasektorin ja sukupuolen vaikutus suoriutumiseen samaistumiseen

Miesten ja naisten viivat ovat lähes identtiset, joten myös julkisella sektorilla työskentelevät miehet kokevat suoriutumisen vieraammaksi arvoksi kuin yksityisellä sektorilla tai yrittäjänä toimivat miehet. Naisilla tämä ero on kuitenkin miehiä jyrkempi verrattuna yksityisellä sektorilla tai yrittäjänä toimivien samaistumiseen. Näin ollen sektoreiden väliset erot eivät johdu vain sukupuolesta, vaan myös sektoreille ominaisesta luonteesta.

On mielenkiintoista tarkastella sitä, onko työntajasektorilla ja sukupolvella yhteisvaikutusta suoriutumiseen samaistumiseen. Kaksisuuntaisella varianssianalyysillä selvisi, että muuttujilla ei ole yhteisvaikutusta ($p=.672$). Tulosteesta havaitaan, että päävaikutuksiltaan sukupolvi on tilastollisesti erittäin merkitsevästi ($p=.000$) ja työntajasektori tilastollisesti merkitsevästi ($p=.002$) yhteydessä suoriutumiseen samaistumiseen. Alla olevasta kuvioista 14 voi tarkastella muuttujia suhteessa suoriutumiseen samaistumiseen.

KUVIO 14 Sukupolven ja työntajasektorin vaikutus suoriutumiseen samaistumiseen

Vanhemmasta sukupolvesta suoriutumiseen samaistuvat eniten yrittäjät, kun nuoremasta sukupolvesta myös yksityisellä sektorilla työskentelevät samaistuvat yhtä paljon suoriutumiseen. Julkisella sektorilla työskentelevät vanhemmat sukupolvet kokevat suoriutumisen vieraaksi arvoksi, mutta samaistuminen alkaa kasvaa 1960-luvulla syntyneistä lähtien. Samaistuminen ei kuitenkaan missään vaiheessa tavoita yksityisellä sektorilla tai yrittäjänä työskentelevien samaistumisen määrää. Suoriutuminen on erityisen läheinen arvo 1990-luvulla syntyneille yrittäjänä ja yksityisellä sektorilla työskenteleville, joilla samaistumisen keskiarvo on reilusti yli 4 asteikolla 1-6.

8.6.3 Lineaarinen regressioanalyysi

Kaksisuuntaisen varianssianalyysin avulla selvisi, että tutkituilla muuttujilla ei ole yhteisvaikutusefektejä. Suoriutumisen tärkeimmäksi arvoksi kokevat nuorin sukupolvi sekä korkeammin koulutetut kaikissa muissa ikäryhmissä paitsi nuorimassa, jotka eivät ole ehtineet vielä suorittaa kuin korkeintaan toisen asteen koulutuksen. Myös peruskoulun tai vähemmän suorittaneiden keskuudessa suoriutuminen on tärkeämpi arvo

kuin toisen asteen tai alemman korkeakoulututkinnon suorittaneiden keskuudessa. Tämä ei johdu ainoastaan siitä, että nämä vastanneet olisivat nuoria, vaan näin on myös ennen 1950-lukua ja 1950-luvulla syntyneiden keskuudessa. Työntajasektoreista yrittäjänä työskentelevät arvostavat suoriutumista yksityisellä ja julkisella sektorilla työskenteleviä enemmän. Nuorimpien sukupolvien kohdalla yrittäjien ja yksityisen sektorin välinen ero ei ole niin suuri kuin vanhemmilla ikäpolvilla. Julkisella sektorilla työskentelevät vierastavat suoriutumista kaikissa ikäryhmissä, mutta 1960-luvulla syntyneistä lähtien vierastaminen on vähentynyt ja suoriutumisen arvostus on kohonnut. Miehet kokevat suoriutumisen tärkeämmäksi arvoksi naisia enemmän niin eri ikäryhmissä kuin myös eri työntajasektoreilla.

Seuraavaksi suoriutumiseen samaistumista tarkastellaan lineaarisen regressioanalyysin avulla. Kyseisellä menetelmällä tutkitaan yhtä aikaa usean muuttujan yhteyttä arvoulottuvuuteen samaistumisessa. Lineaarinen regressioanalyysi lähtee olettamuksesta, että vaikutuksien välillä on lineaarinen yhdensuuntainen suhde, joka voidaan tulkitä kausaalisuudeksi. Kun yksi tekijä muuttuu, niin myös toinen muuttuu. (Jokivuori & Hietala 2007, 40.) Näin pääsemme viimeiseen tutkimuskysymykseeni, jossa tavoitteenani on lopulta luoda niin kausaalinen ennuste kuin sosiaalitieteissä on mahdollista siitä, mitkä tekijät lisäävät mahdollisuutta, että yksilö kokee suoriutumisen tärkeäksi arvoksi.

Ensiksi tutkitaan kuinka sosiodemografiset taustamuuttujat asettuvat lineaarisessa regressioanalyysissä, kun niitä tarkastellaan suhteessa suoriutumiseen. Lineaarisen regressioanalyysin menetelmänä on tässä analyysissä Enter, jolloin kaikki valitsemani selittävät muuttujat ovat mukana analyysissä riippumatta siitä onko näillä tilastollista merkitsevyyttä suoriutumista kohtaan. Sosiodemografisina taustamuuttujina analyysissä ovat sukupuoli, ikä, tulotaso sekä koulutusaste. Lineaarisen regressioanalyysin F-testin avulla selvitetään, voidaanko analyysissä olevilla muuttujilla selvittää ilmiön vaihtelua. F-testin tulos on tilastollisesti erittäin merkitsevä (sig.=.000), joten lineaarista regressioanalyysia voi käyttää. Korjattu R^2 eli korjattu yhteiskorrelaatiokertoimen neliö kertoo kuinka paljon muuttujat selittävät tutkittavan muuttujan vaihtelua. Mitä suurempi arvo on, sitä enemmän muuttujat yhdessä selittävät ilmiötä. Taulukosta 9 ilmenee, että tässä tapauksessa pelkästään sosiodemografiset taustamuuttujat selittävät suoriutumiseen samaistumista 12,3 %. Lineaarinen regressioanalyysi lähtee ole-

tuksesta, etteivät selittävät muuttujat korreloi keskenään. Tämän tarkastamiseksi analyysissä ovat mukana kolineaaritestit, jotka näkyvät tulosten Tolerance ja VIF – sarakkeissa. Mitä lähempänä muuttujan arvo Tolerance-sarakkeessa on yhtä, sitä vähemmän muuttujat ovat kolineaarisia. Tässä lineaarisessa regressioanalyysissä arvot vaihtelevat .848-.951, joten tuloksia voidaan pitää luotettavana. Alla olevassa taulukossa 9 esitellään sosiodemografiset taustamuuttujat, näiden standardisoidut beta-kertoimet sekä tilastollinen merkitsevyys. Standardisoitujen beta-kertoimien avulla voidaan tarkastella kuinka paljon selitettävä muuttujayksikkö muuttuu selittävän muuttujayksikön muuttuessa. Beta-kertoimet ovat standardisoituja, jolloin vertailukohteina olevat erilaiset mittarit, kuten ikä tai palkka, ovat tehty keskenään vertailukelpoisiksi. (Jokivuori & Hietala 2007, 46–47, 50; Nummenmaa 2009, 316).

TAULUKKO 9 Lineaarinen regressioanalyysi sosiodemografisista taustamuuttujista ja suoriutumisesta

Muuttuja	Standardisoitu beta-kerroin	Tilastollinen merkitsevyys
Sukupuoli	-.066	.052
Tulotaso	.101	.005
Koulutusaste	.131	.000
Ikä	-.291	.000
F-testi	.000	
Korjattu R²	.123	

Vastoin kaksisuuntaisella varianssianalyysillä saatuja tuloksia, lineaarisella regressioanalyysillä havaitaan, että sukupuolella ei olekaan tilastollisesti mitään merkitsevyyttä ($p=.052$) siihen, koetaanko suoriutuminen läheiseksi arvoksi vai ei. Näin ollen taustalla onkin ollut jokin kolmas muuttuja, joka on luonut näennäiskorrelaatiota näiden välille. Vaikka miehet kokevat suoriutumisen tärkeämmäksi arvoksi kuin naiset, ei tämä ero sukupuolten välillä ole siis tilastollisesti merkitsevä. Tulotaso on yhteydessä suoriutumiseen samaistumiseen tilastollisesti melkein merkitsevästi ($p=.005$) standardisoidun betakertoimen ollessa .101. Standardisoitujen yksiköiden yhteydessä tämä tarkoittaa sitä, että kun tulotaso lisääntyy yhden standardiyksikön verran niin suoriutu-

misen omaksi arvokseen kokeminen nousee .101 standardiyksikköä. Tulotasoa kuvaa neliportainen likert-asteikko, jossa arvo 1 edustaa pienituloisimpia ja suurin arvo 4 suurituloisimpia. Koska standardisoitu betakerroin on positiivinen, niin merkitsee se sitä, että tulotason noustessa kohoaa myös suoriutumiseen samaistuminen. Koulutusaste ja ikä ovat tilastollisesti erittäin merkitsevästi ($p=.000$) yhteydessä siihen, että kokee suoriutumisen läheiseksi arvoksi. Koulutusasteen standardisoitu betakerroin on .131, joka on suurempi kuin tulotason betakerroin ja näin ollen koulutusaste vaikuttaa enemmän siihen kokeeko suoriutumisen omaksi arvokseen vai ei. Koulutusasteen likert-asteikko on 1-4 niin, että pienin arvo kuvaa peruskoulun tai vähemmän käyneitä ja suurin arvo taas edustaa niitä, jotka ovat suorittaneet vähintään ylemmän korkeakoulututkinnon. Standardisoidun betakertoimen ollessa positiivinen merkitsee se sitä, että samaistuminen suoriutumiseen ja koulutusaste lisääntyvät molemmat standardiyksiköiden lisääntyessä. Iän standardisoitu betakerroin on sen sijaan negatiivinen -.291. Näin ollen selittävän muuttujan eli iän kasvaessa yhden standardiyksikön, vähenee suoriutumiseen samaistuminen -.291 standardiyksikköä. Toisin sanoen tämä tukee aiemmin tuloksia siitä, että nimenomaan nuoret samaistuvat suoriutumiseen ja vanheudessa suoriutuminen muuttuu vieraammaksi arvoksi. Selittävänä muuttujana iällä on suurin standardisoitu betakerroin, joten tällä on eniten vaikutusta suoriutumisen arvoulottuvuuteen.

Seuraavaksi analyysia laajennetaan sosiodemografisten taustamuuttujien ulkopuolelle ja mukaan otetaan lisää mahdollisia selittäviä muuttujia. Uudessa analyysissa mukana ovat edellisestä analyysistä tulotaso, koulutusaste sekä ikä, koska näillä on tilastollista merkitsevyyttä. Sukupuolella ei sen sijaan ollut tilastollista merkitsevyyttä, joten se jätetään analyysin ulkopuolelle. Uusina muuttujina ovat esimiesasema; asuinpaikka, joka on rekoodattu kaksiluokkaiseksi kaupunki-maaseutu muuttujaksi; työantajasektorit, jotka ovat myös rekoodattu kaksiluokkaiseksi ei-yksityinen-yksityinen muuttujaksi; väittämä: tuloerot ovat välttämättömiä taloudellisen kehityksen kannalta; vastaajan terveydentila sekä tyytyväisyys elämään. Osa näistä selittävästä muuttujista on testattu keskiarvovertailulla suoriutumisen kanssa jo aiemmin ja silloin ne olivat tilastollisesti merkitseviä. Lineaarisen regressioanalyysin avulla voidaan katsoa, että säilyykö korrelaatio vai katoaako se. Lineaarisen regressioanalyysin F-testin tulos oli tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p=.000$), joten tuloksia voidaan pitää luotettavana ja kuvaavan ilmiötä. Korjattu R^2 on .154 eli analyysi selittää ja ennustaa yksilön suoriutumiseen

samaistumista 15,4 %. Selittäviä muuttujia on nyt enemmän ja tulos on suurempi kuin pelkästään sosiodemografisilla taustamuuttujilla tarkasteltaessa. Kolinearisuutta mittaavat testit näyttävät, ettei sitä ole Tolerance –sarakkeen arvojen vaihdellessa .806-.935 välillä. Alla olevasta taulukosta 10 käy ilmi F-testin ja korjatun R² tulos sekä selittävien muuttujien standardisoidut betakertoimet että tilastollinen merkitsevyys.

TAULUKKO 10 Lineaarinen regressioanalyysi tarkemmista muuttujista ja suoriutumisesta

Muuttuja	Standardisoitu beta-kerroin	Tilastollinen merkitsevyys
Mikä on Teidän terveydentilanne yleensä ottaen?	-.004	.918
Asuinympäristö	-.035	.308
Tulotaso	.064	.087
Työntajasektori	.071	.039
Yleisesti ottaen, kuinka tyytyväinen olette elämäänne nykyisin?	-.095	.007
Esimiesasema	-.096	.007
Koulutusaste	.110	.003
”Tuloerot ovat välttämättömiä taloudellisen kehityksen kannalta”	-.124	.000
Ikä	-.274	.000
F-testi	.000	
Korjattu R²	.154	

Keskiarvovertailussa vastaajan terveydentilalla ja suoriutumisella oli tilastollisesti erittäin merkitsevä yhteys, mutta lineaarisella regressioanalyysillä havainnoitessa tilastollinen merkitsevyys katoaa (p=.918). Näin ollen kyseessä olikin näennäiskorrelaatio. Myöskään asuinympäristöllä ei ole tilastollista merkitsevyyttä (p=.308) siihen koetaanko suoriutuminen omaksi arvoksi vai ei. Se, että asuuko yksilö kaupungissa vai maaseudulla ei ennusta tämän suhtautumista suoriutumiseen. Tulotason kohdalla on tapahtunut mielenkiintoinen muutos verrattuna aiempaan lineaariseen regressio-

analyysiin, mikä on seurausta selittävien muuttujien määrän kasvusta. Vähäinen, lähes tilastollisesti merkitsevä, yhteys suoriutumisen ja tulotason välillä on kadonnut kokonaan eikä tulotasolla ole näin ollen enää tilastollisesti mitään merkitsevyyttä ($p=.087$) suoriutumisen arvoulottuvuuteen. Myöskään sillä työskenteleekö vastaaja yksityisellä työnantajalla vai ei ($p=.039$), kuinka tyytyväinen tämä on elämäänsä ($p=.007$) tai yksilön mahdollinen esimiesasema työyhteisössä ($p=.007$) ei ole tilastollisesti merkitseviä suoriutumiseen samaistumisessa. Tämä kumoo keskiarvovertailulla saadut, tilastollisesti erittäin merkittävät tulokset, ja muuttaa nämä näennäiskorrelaatioksi. Sen sijaan vastaajan koulutusaste säilyi tilastollisesti merkitseväksi ($p=.003$) standardisoidun betakertoimen ollessa $.110$. Koulutusasteen vastauskaala on 1-4, joten koulutusasteen noustessa yhden standardiyksikön nousee suoriutumiseen samaistuminen $.110$ standardiyksikköä. Myös väittämä tuloerojen välttämättömyydestä taloudellisen kehityksen kannalta on tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p=.000$) standardisoidun betakertoimen ollessa $-.124$. Vastauskaala väittämässä on 1-5, jossa yksi on täysin samaa mieltä ja viisi täysin eri mieltä. Näin ollen standardisoidun betakertoimen ollessa negatiivinen tarkoittaa se sitä, että vastaajan vastustaessa väitettä kokee hän myös suoriutumisen itsellensä vieraammaksi arvoksi. Toisin sanoen mitä enemmän hän on samaa mieltä väittämän kanssa, sitä enemmän hän on myös sitä mieltä, että suoriutumien kuvaa häntä hyvin. Viimeisenä tarkastelun kohteena olevana muuttujana on ikä, joka on yhä tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p=.000$). Selittävän muuttujan standardisoitu betakerroin on $-.274$, joka tarkoittaa että vanhetessa yhden yksikön, vähentyy suoriutumiseen samaistuminen $-.274$ standardiyksikköä. Näin ollen mitä nuorempi yksilö on, sitä enemmän hän kokee suoriutumisen omaksi arvoksensa.

Kun selittäviä muuttujia lisättiin lineaariseen regressioanalyysiin, niin sen selitysvoi-
ma kasvoi 12,3 prosentista 15,4 prosenttiin. Näin ollen nämä tekijät ennustavat ja selittävät 15,4 prosenttia siitä, että kokeeko yksilö suoriutumisen omaksi arvoksensa vai ei. Prosenttimäärä ei ole suuri, mutta sosiaalitieteissä tarpeeksi iso, jotta se on merkittävä. Selittäviä muuttujia on yksilön koulutusaste, suhtautuminen positiivisesti tuloeroihin sekä ikä, joista jälkimmäinen on merkittävin yksittäinen tekijä standardisoidujen betakertoimien sekä tilastollisen merkitsevyyden mukaan. Lineaarisen regressioanalyysin mukaan korkeakoulutus, positiivinen suhtautuminen tuloeroihin sekä nuori ikä ennustavat, että yksilö samaistuu suoriutumiseen.

9 POHDINTA

9.1 Suomen vakaa kansa

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella suomalaisten arvomaailmaa. Kiinnostukseni arvoja kohtaan heräsi, kun havaitsin kuinka arvokeskustelu on noussut viime vuosina julkiseen debattiin. Elinkeinoelämän valtuuskunnan eli EVAn arvo- ja asennetutkimuksessa Maailman paras maa (2011, 132) havaittiin, että suomalaisten arvomaailma on siirtynyt kohti kovempia arvoja nopeammin kuin koko seuranta-aikana. Tällaisen kovien arvojen paradigman voi nähdä siinä kuinka nykyään on sallittua kommentoida yhteiskunnallisia asioita niin perinteisessä mediassa kuin myös sosiaalisessa mediassa. Epämääräiset lausahdukset lapsilisistä sekä maahanmuuttopolitiikasta eivät olisi samalla tavalla päässeet osaksi vakavaa julkista keskustelua vielä muutama vuosi sitten.

Parhaiten yksilöiden arvomaailmaa voi tutkia hyödyntäen israelilaisen sosiaalipsykologin Shalom Schwartzin arvoteoriaa, joka on laajalti hyväksytty sekä käytetty tutkimusväline sosiaalitieteissä. Teoria jatkaa arvotutkimuksen perinnettä, mutta vie sen uudelle tasolle tutkien, ei ainoastaan yksittäisiä arvoja, vaan myös näiden välisiä yhteyksiä. Tutkimuskysymys oli Schwartzin teoriaa hyödyntäen havainnoida voidaanko suomalaisia sijoittaa sosiodemografisien taustamuuttujien mukaan tiettyihin Schwartzin arvotyyppihin. Onko sosiodemografisilla taustamuuttujilla vaikutusta? Tämän lisäksi tutkittiin, että onko jokin tietty arvotyyppi selvästi samaistumisen kohteena tai vaihtoehtoisesti sellainen, jota suomalaiset erityisesti vierastavat. Sosiodemografisten taustamuuttujien avulla päästään ikään kuin havaintoyksiköiden sekä arvotyyppien taakse ja voidaan havainnoida ihmisiä sekä ilmiöistä, jotka näihin vaikuttavat. Tästä syntyy ajatus kausaalisuudesta sosiaalitieteiden rajoissa. Kun tiedetään miten sosiodemografiset taustamuuttujat vaikuttavat yksilöiden samaistumiseen eri arvotyyppihin, voidaan luoda samaistumista ennustava malli.

Suomalaisista enemmistö samaistui hyvántahtoisuuteen, universalismiin, turvallisuuden sekä itseohjautuvuuteen, joista kaikki jälkimmäistä lukuun ottamatta edustavat Schwartzin teorian kollektiivisia arvoja. Kaikki nämä arvot, turvallisuutta lukuun ottamatta, edustavat Inglehartin postmaterialistisia arvoja. Näin ollen jo aiemmin esitel-

ty Inglehartin tutkimustulos, jossa Suomi oli maailman postmaterialistisin maa, saa vahvistusta. Turvallisuus sen sijaan kuuluu Inglehartilla materialistisiin arvoihin. Hyväntahtoisuuden, universalismin, turvallisuuden sekä itseohjautuvuuden keskihajonta on pieni, joka tarkoittaa sitä, että suomalaiset kokevat kyseiset arvot lähes yksimielisesti omiksensa. Kollektiiviset arvot tukevat suomalaisten hyvinvointivaltiotematiikkaa, jossa kannatetaan yhteisesti verorahoilla kustannettua sosiaaliturvaa. Näin ollen näyttäisi siltä, että vaikka hyvinvointivaltion kriisistä puhutaan, niin ainakin sen kannatus kansalaisten keskuudessa on vahvaa. Naiset identifioituvat turvallisuuteen kolmanneksi eniten, kun miehillä samalla sijalla taas on itseohjautuvuus. Itseohjautuvuus on yksilökeskeinen arvo ja uusi samaistumisen kohde, kun verrataan Puohiniemen tuloksiin, joissa hän on tutkinut suomalaisten samaistumista Schwartzin arvotyyppeihin jo kymmenen vuoden ajan (ks. Puohiniemi 2002, 2006). Muuten suosituimmat arvot ovat pysyneet samana, joka tukee tutkielman alussa luvussa kolme käsitellyä ajatusta arvoista suhteellisen muuttumattomina ja vakaina asiakokonaisuuksina. Yksilö ei muuta omaa arvomaailmaansa helposti eikä toimi tuuliviirin tavoin.

Pelkkä tieto siitä, mitkä arvotyypit suomalaiset kokevat läheisemmiksi, ei vielä riitä. Tarkastelin hyväntahtoisuutta, universalismia, turvallisuutta sekä itseohjautuvuutta suhteessa vastaajien sosiodemografisiin taustamuuttujiin. Vaikka näihin kaikkiin arvoihin samaistumisessa oli pienet keskihajonnat, niin tahdoin nähdä keskiarvovertailun avulla, että voidaanko havaita jollakin taustamuuttujalla olevan vaikutusta arvoihin identifioitumisessa.

Hyväntahtoisuuteen ovat yhteydessä tilastollisesti erittäin merkitsevästi ($p=.000$) vastaajan sukupuoli naisten kokiessa arvon vahvemmin omaksensa sekä tilastollisesti merkitsevästi ($p=.003$) vastaajan ikä niin, että mitä nuorempaan ikäluokkaan siirtyään, niin sitä läheisempi arvo on. *Näin ollen tyypillisimmillään hyväntahtoisuuteen samaistuja on nuori nainen.* Myös universalismissa tilastollisesti erittäin merkitsevästi ($p=.000$) arvoon ovat yhteydessä vastaajan sukupuoli naisten kokiessa arvon läheisemmäksi sekä vastaajan koulutusaste korkeammin koulutettujen samaistuessa enemmän universalismiin. Tämän lisäksi asuinpaikan suurentuminen vaikuttaa tilastollisesti merkitsevästi ($p=.001$) arvoon samaistumiseen. *Tyypillinen universalismi arvon kannattaja on näin ollen korkeasti koulutettu nainen, joka asuu suuressa kaupungissa.* Turvallisuus -arvotyyppiin tilastollisesti erittäin merkitsevästi ($p=.000$) on yh-

teydessä vastaajan ikä niin, että mitä vanhempi vastaaja on, niin sitä enemmän hän samaistuu turvallisuuteen. *Näin ollen tyypillinen turvallisuus -arvotyypin kannattaja on vanhempi vastaaja.* Itseohjautuvuuteen tilastollisesti erittäin merkitsevästi ($p=.000$) on yhteydessä vastaajan koulutustaso niin, että mitä korkeimmin koulutettu vastaaja on, niin tätä enemmän hän samaistuu itseohjautuvuuteen. *Näin ollen tyypillinen itseohjautuvuuteen samaistuja on korkeasti koulutettu vastaaja.*

Kappaleessa 6.2 esiteltiin Puohiniemen tutkimuksien tuloksia ja suomalaisten jakautumista Puohiniemen luomiin ryhmiin näiden antamien vastauksien perusteella. Suurin osa suomalaisista kuuluu ryhmään hyväntahtoinen kollektiivinen, joka edustaa Schwartzin arvotypologiasta arvoja hyväntahtoisuus, yhdenmukaisuus sekä perinteet. Myös tämän tutkimuksen mukaan suomalaiset samaistuvat eniten hyväntahtoisuuteen, mutta perinteet sekä yhdenmukaisuus ovat arvojärjestyksessä keskivaiheilla. Puohiniemen tuloksissa jaetulla toisella sijalla ovat ryhmät turvallisuusmielinen, johon kuuluu turvallisuus -arvo, sekä individualistinen hedonismi, johon kuuluvat arvot virikkeellisyys sekä hedonismi. Näistä ensimmäinen on myös tämän tutkimuksen mukaan yksi samaistutuimmista arvoista, mutta jälkimmäisen ryhmän arvot ovat sen sijaan vieraimpien arvojen joukossa. Puohiniemellä kolmannella sijalla oleva ryhmä itseohjautuva universalismi, johon kuuluvat arvot itseohjautuvuus sekä universalismi, nouseekin tässä tutkimuksessa edellisten ryhmien ohi. Näin ollen tulokset ovat osittain samankaltaisia Puohiniemen luomien ryhmien kanssa. Erityisesti Puohiniemen vierain ryhmä suomalaisille eli egoisti, sisältäen arvot valta ja suoriutuminen, mukaillee myös tämän tutkimuksen tuloksia.

9.2 Muutoksen vienot tuulet

Vaikka suomalaiset olivat suhteellisen yhtenäisiä niitä arvoja kohtaan, jotka kokivat omaksensa, löytyi vastaajien keskuudesta kuitenkin hajaannusta. Suoriutuminen nousi esiin suuren keskihajontansa vuoksi sekä siksi, että se oli vasta nyt muuttunut yhdeksi vähiten samaistutuksi arvoksi vastaajien keskuudessa. Suuri keskihajonta kuitenkin todisti sen, että kaikille vastaajille suoriutuminen ei ole vieras arvo. Mielenkiintoista on myös pohtia, että miksi juuri nyt suoriutuminen on tippunut samaistumisen kohteena? Suoriutumisen voi nähdä olevan suomalaisille perinteisessä mielessä vieras ar-

vo. Se kuuluu itsensä korostamisen arvodimensioon ja on näin ollen yksilökeskeinen arvo. Suoriutuminen pitää sisällensä ajatuksen siitä, että yksilö haluaa tulla tunnetuksi, saada arvostusta sekä huomiota. Schwartzin teoriassa sen arvopareina toimivat hedonismi ja valta. Suoriutumisen edustamat individualistiset arvot ovat saaneet paljon huomiota viime vuosina mikä voi olla syynä niiden vastustamiseen. Ehkä jotkut vastaajista haluavat selvästi irtisanoutua kyseisestä individualistisesta ja uusliberaalista arvomaailmasta, kun jotkut taasen kokevat sen kuvaavan itseään.

Näin ollen vaikka arvot ovat suhteellisin pysyviä asiakokonaisuuksia, on suomalaisessa arvomaailmassa tapahtunut muutosta. Miehille itseohjautuvuus on noussut yhdeksi samaistuttavammaksi arvoksi ja suoriutuminen on korvannut perinteet sekä miehillä että naisilla yhtenä vieraimmista arvoista. Inglehartin mukaan materialistiset arvot vahvistuvat taloustilanteen muuttuessa epävarmaksi (ks. Inglehart 1997). Tämä voi selittää, miksi perinteet ovat nousseet suomalaisten arvojärjestyksessä. Varmasti myös poliittinen pirstaloituminen aiheuttaa hajaannusta ja epävarmuutta, joka johtaa siihen, että yksilöt haluavat turvautua vanhoihin rutiineihin. Arvomuutosta voi peilata kappaleessa 6.1 olleiden Rescherin teorian arvomuutoksen alkuunpanijoiden kautta. Viime vuosina Suomessa on tapahtunut muutosta niin poliittisessa kuin ideologisessa sektorissa. Perussuomalaiset olivat viime eduskuntavaalien ehdottomia voittajia ja lisäsivät kannatustaan 15,0 prosenttiyksikköä (Tilastokeskus 2011). Vaikka suurta poliittista muutosta tämä ei välttämättä ole tuonut, niin voidaan havaita muutoksia diskurssissa, jossa keskustelua käydään. Perussuomalaiset herättävät paljon tunteita puolesta ja vastaan, joka tukee arvojen pirstaloitumisen paradigmaa. Se, että puolueiden kolmen kärkeen nousi kokonaan uusi puolue, on Suomen vakaalla poliittisella kentällä harvinaista ja kertoo kansalaisten muutoksenhalusta. Myös Suomessa jo useamman vuoden vallinneen taantuman vuoksi kansalaiset voivat olla Rescherin muutostyyppien mukaisesti pettyneitä päättäjien toimintaan.

Ideologisesti muutosta on tuonut uusliberalistinen ajattelutapa, jonka voi nähdä korostavan individualistisia arvoja, joita Schwartzin teoriassa edustavat itseohjautuvuus, viirikkeellisyys, hedonismi, suoriutuminen sekä valta. Näistä itseohjautuvuus on noussut uutena miehillä kolmen samaistetuimman arvon joukkoon. Keskiarvovertailulla selvisi, että sukupuoli ei ole kuitenkaan tilastollisesti merkitsevä itseohjautuvuuteen samaistumisessa, vaikka naisille tämä arvotyyppi ei kolmen kärkeen yltänytkään.

Suoriutumisen suuresta keskihajonnasta sekä sen muuttuneesta arvohierarkia-
asemasta johtuen, halusin tutkia kyseistä arvoa vielä tarkemmin tutkielmassani. Ketkä
ovat muutoksen takana? Miksi jotkut samaistuvat tähän suomalaisille vieraaseen ar-
voon? Tutkinta onnistui parhaiten käyttäen apuna keskiarvovertailua, varianssianalyysia,
kaksisuuntaista varianssianalyysia sekä lineaarista regressioanalyysia. Keskiarvo-
vertailulla selvisi, että tilastollisesti suoriutumisen arvotyyppiin yhteydessä on se, 1)
kuinka paljon vastaaja luottaa omiin kykyihinsä toimia politiikassa 2) työantajasekto-
rit 3) vastaajan kokema terveydentila 4) ajatus tuloerojen välttämättömyydestä talou-
dellisen kehityksen kannalta 5) vastaajan sukupuoli 6) vastaajan koulutusaste 7) vas-
taajan ikä. Mikäli vastaaja uskoo omiin kykyihinsä toimia politiikassa, työskentelee
yksityisyrittäjänä, kokee terveydentilansa erittäin hyväksi tai huonoksi, ajattelee tu-
loerojen olevan välttämättömiä, on mies tai iältään nuori niin kokee hän keskiarvover-
tailun mukaan suoriutumisen arvotyyppin kuvaavan häntä. Monen näistä muuttujista,
kuten luottamus politikointikykyihinsä tai tuloerojen välttämättömyys, voi nähdä
edustavan Schwartzin teoriassa itsensä korostamisen arvodimensiota, joka heijastelee
individualistisia arvoja. Tarkasteltaessa miesten ja naisten samaistumista arvoihin, ha-
vaittiin, että miehillä kolmen samaistutuimman arvon kärjessä oli yksi yksilökeskei-
nen arvo eli itseohjautuvuus toisin kuin naisten arvotyyppit, jotka kaikki edustivat kol-
lektivismia. Näyttäisi siltä, että miehillä individualistiset arvot, kuten suoriutuminen,
ovat hieman läheisempiä kuin naisille.

Keskiarvovertailu ei kuitenkaan ole syväluotaavin tapa tarkastella kahden muuttujan
välisiä yhteyksiä, koska siinä näennäiskorrelaation mahdollisuus on suuri. Näin ollen
tarkastelin eri muuttujien välisiä yhteyksiä ja suoriutumiseen samaistumista kak-
sisuuntaisen varianssianalyysin avulla. Analyysilla selvisi, että millään tutkittavilla
muuttujilla ei ollut tilastollista yhteisvaikutusefektiä mikä vahvistaisi jonkin yksittäi-
sen muuttujan korrelaatiota suoriutumiseen nähden. Tämän vuoksi voin tutkia selittä-
viä muuttujia lineaarisen regressioanalyysin avulla, joka lähtee olettamuksesta että se-
littävien muuttujien välillä ei ole kolineaarisuutta.

Ensimmäisessä lineaarisessa regressioanalyysissa oli mukana muutama tavallinen so-
siodemografinen taustamuuttuja eli sukupuoli, tulotaso, koulutusaste ja ikä. Näistä ti-
lastollista merkittävyyttä analyysissa oli ainoastaan koulutusaste -muuttujalla

($p=.000$), ikä –muuttujalla ($p=.000$) sekä tulotaso –muuttujalla ($p=.005$). Sukupuoli näyttäytyi tilastollisesti erittäin merkitsevä vielä keskiarvovertailulla, mutta nyt lineaarisessa regressioanalyysissä merkitsevyys katosi. Näin ollen sukupuolella ei ole merkitystä siihen kokeeko vastaaja suoriutumisen omaksi arvoksensa vai ei. Toiseen lineaariseen regressioanalyysiin lisäsin keskiarvovertailussa mukana olleita muuttujia sekä lisää sosiodemografisia taustamuuttujia eli analyysissä olivat selittävinä muuttujina vastaajan itse kokema terveydentila, asuinympäristö, tulotaso, työnantajasektori, tyytyväisyys elämään, esimiesasema, koulutusaste, ajatus tuloerojen välttämättömyydestä sekä ikä. Näistä tilastollista merkitsevyyttä oli koulutusasteella ($p=.003$), tuloerojen välttämättömyydellä ($p=.000$) sekä iällä ($p=.000$).

Vastaajan koulutusasteen merkitys pienehti tilastollisesti merkitsevään, kun muuttujien määrää lisättiin. Koulutusaste on yhteydessä suoriutumiseen niin, että mitä korkeammin koulutettu vastaaja on, niin sitä enemmän hän identifioituu arvoon. Mikäli vastaaja on samaa mieltä väittämän ”tuloerot ovat välttämättömiä taloudellisen kehityksen kannalta” kanssa, niin hän todennäköisemmin samaistuu suoriutumiseen. Iän merkitys suoriutumiseen samaistumisissa pysyy yhä vahvana niin, että mitä nuorempi vastaaja on, niin sitä enemmän hän suoriutumiseen samaistuu. *Näin ollen tyypillinen suoriutumisen arvotyyppiin samaistuva on korkeakoulutettu, tuloerot hyväksyvä nuorehko vastaaja.*

Suoriutuminen voi olla uusi arvo suomalaisille, mutta sen kaltaista ilmiötä on tutkittu jo vuosikymmeniä. David Riesman (1977) erotteli kolme erilaista yhteiskunnan vaihdetta, jotka vaikuttavat niissä asuvien yksilöiden luonteen muodostumiseen. Yhteiskunnan vaihteet liittyvät vahvasti väestön rakenteeseen eli syntyvyyteen sekä kuolleisuuteen. Ensimmäisessä yhteiskunnan vaiheessa syntyvyys on suurta ja yksilöt nojautuvat toiminnassansa traditioihin. Toisessa vaiheessa väestönkasvu on siirtymävaiheessa ja yksilöt ohjautuvat heti nuoresta lähtien sisältäpäin kohti omia tavoitteitansa. Viimeisessä yhteiskunnan muutosvaiheessa alkaa väestökato, jolloin yksilöiden tavoitteet luodaan muiden ihmisten mielipiteiden ja toiveiden mukaisesti. Riesman nimittää tätä ihmistyyppiä ulkoapäin suuntautuneeksi. Riesmanin mukaan tällaisen ihmistyyppin kohtaa todennäköisemmin hyvätuloisten nuorten keskuudessa, jotka asuvat isoissa kaupungeissa ja edustavat uutta keskiluokkaa. Tämän kaltaisia ovat tuloksieni mukaan myös Schwartzin suoriutumisen arvotyyppiin samaistuvat. Näille nuorille vertaisryh-

mistä tulee omia vanhempiansa tärkeämpi hyväksynnän hakemisen kohde, jota nykyaikainen massamedia, ja varmasti Riesmanille tuolloin vielä tuntematon sosiaalinen media, vahvistaa aivan uudella tavalla. Ihmisluonnolle tyypillisesti yksilöt ovat aina halunneet olla pidettyjä ja arvostettuja, mutta nyt se muuttuu yksilön päätavoitteeksi. Tällaisessa yhteiskunnassa yksilön sosiaalinen status ei ole yhteydessä vanhaan traditionaaliseen luokkayhteiskunnan statukseen, vaan luokka määritellään sosiaalisten suhteiden ja kulutuskäyttäytymisen kautta. (emt. 8, 18, 20–21, 145.)

Margaret Mead (1971) taasen kuvailee kolmea erilaista yhteiskuntaa ja aikakautta, joiden ominaispiirteet riippuvat siitä mistä elämisen malli otetaan. Postfiguratiivisen kulttuurin yhteiskunnassa auktoriteetti tulee menneisyydestä eikä uusien sukupolvien elämäntavassa ole oletettavissa mitään muutosta. Kofiguratiivisen kulttuurin aikakaudella nuorien käyttäytymiseen vaikuttavat vertaisryhmät, mutta vielä tuolloinkin vanhemmat luovat käyttäytymisraamit, joiden sisällä nuori toimii. Viimeinen yhteiskuntakulttuuri on prefiguratiivinen, jossa maailma on muuttunut niin paljon, etteivät vanhemmat enää osaa toimia siellä ja nuorista tulee suunnannäyttäjiä. Kun ennen vanhemmat ja isovanhemmat edustivat sitä, mikä on tuleva, niin nykyään se on lapsi. Tällainen yhteiskunnanmuutos on ainutlaatuinen verrattuna aiempiin yhteiskuntia ravis- telleisiin muutoksiin, koska se on aidosti globaali. (emt. 25, 56, 88, 91, 99, 110.) Uusi teknologia ja media mahdollistavat uudella tavalla tiedon leviämisen ja vahvistavat ilmiöitä, jotka ennen olisivat rajoittuneet asuinalueisiin tai sukulaiskieliperheisiin.

Miksi juuri nuori ikä on yhteydessä suoriutumiseen ja Riesmanin ulkoapäin suuntautuneeseen yksilöön? Inglehartin mukaan nuoret ja individualistiset arvot, kuten hedonismi, liittyvät yhteen sen takia, että nuoruus on nykyään töistä vapaata aikaa. Thomas Ziehe taasen argumentoi, että 1980-luvun nuoriso oli ensimmäinen sukupolvi, joka voi muodostaa itse oman elämäntyyliinsä. Kuten Riesmanin, niin myös Ziehen mukaan nuorien maailmaa eivät muodosta enää perinne ja vanhemmat, vaan nuorisokulttuurit, joukkotiedotus ja kulttuurituotanto. (Raitanen 2001; 190, 208). Näin ollen nuoret ovat muutoksen eturinnassa, valmiina omaksumaan uutta elämäntyyliä ja arvomaailmaa. Heillä on aiempia sukupolvia paremmat tekniset taidot sekä välineet osallistua muutokseen ja aiheuttaa muutosta. Nuoret uskaltavat haastaa suomalaisen vaatimattomuuden kulttuurin ja luoda uutta schwartzilaista suoriutumisen kulttuuria. Raitanen (2001, 197) toteaa, että nuoruus on vain sosiaalinen konstruktio. Tämä tar-

koittaa sitä, ettei ole yhtä nuoruuden absoluuttista käsitettä, joka tyhjentävästi kuvailisi ja määrittäisi nuoruutta. Nuoruus ja nuori ovat aikansa historiallisen kontekstin luomaa, joka muuttuu ympäröivän todellisuuden muuttuessa. Kun ennen nuoruus loppui jo 18-vuotiaana yksilön perustaessa perheen ja antautuessa työnteolle, niin nykyään se tuntuu jatkuvan ainakin kymmenen vuotta pidempään. Tilastokeskuksen (2013) mukaan ensisynnyttäjien keski-ikä on noussut kymmenessä vuodessa 27,8 ikävuodesta 28,6 ikävuoteen. Vielä 1982 ensisynnyttäjien keski-ikä oli alle 25 ikävuotta (Tilastokeskus 2013). Tämä mahdollistaa omalta osaltaan nuoruuden jatkumisen vielä lähes kolmeenkymmeneen ikävuoteen. Näin ollen kun puhutaan nuorista, niin ei välttämättä tarkoiteta vain alle kaksikymmentävuotiaita, vaan on käsite laajempi.

Onko suoriutumisen eetos ja ulkoapäin suuntautuneet yksilöt tulleet jäädäkseen vai onko kysymys marginaalisesta ilmiöstä? Teknologia, massamedia ja sosiaalinen media mahdollistavat omien henkilökohtaisten asioiden ja onnistumisten jakamisen tuntemattomillekin ihmisille tavalla, joka ei ennen ollut mahdollista. Tämä ruokkii schwartzilaista suoriutumista ja madaltaa kynnystä osallistua ilmiöön niillekin, joille se ei ole niin luontevaa. Facebookin tykkäyksiä, twitterin twiittien uudelleenjakamisia sekä linkedinin kontaktien lukumääriä seurataan tarkasti ja näistä toivotaan mahdollisimman suuria, jolloin saavutetaan onnistumisen tunne suuren yleisön edessä. Jallinoja (2000) puhuu uudenlaisesta tähtikultista ja suurten lukujen magiasta. Tähän ovat aina osallistuneet julkisuuden henkilöt, kuten artistit, poliitikot ja urheilijat, mutta nyt ilmiön on nähty leviävän myös akateemiseen maailmaan, jossa tällaista on yleensä vieroksuttu. Syntyy akateemisia tähtiguruja, joiden luennoille tulvitaan kuulemaan tämän sanomaa. Jallinojan mukaan Frank ja Cook puhuvat siitä, kuinka tällaisesta tähtikultista on tullut yhteiskunnan johtavia periaatteita ja kuinka se on tullut jäädäkseen. He nimittävät nykyistä yhteiskuntaa, jossa elämämme, voittaja saa kaiken -yhteiskunnaksi. (emt. 179–180.) Tällainen yhteiskunta korostaa suoriutumisen merkitystä ja individualistisia arvoja.

9.3 Lopuksi

Tutkielmani paljasti mielenkiintoisia asioita Suomen kansasta ja näiden arvomaailmasta. Saamani tulokset mukailivat kansainvälisten arvotutkimuksien, kuten Inglehar-

tin, tuloksia. Me suomalaiset kannatamme universalismin periaatetta, vaikkakin hyvinvointivaltionkriisistä puhutaan. Ehkäpä kriisi onkin enemmän rakenteellinen ja taloudellinen, kuin ihmisten mielissä. Tai ehkä elämme ristiriitaista aikaa, jossa tiedostamme kriisin, mutta emme ole valmiita karsimaan enää enempää hyvinvointivaltios- tamme. Näyttäisi siltä, että suurimmalle osalle suomalaisia paljon puhutut uuslibera- listiset arvot eivät ole omia arvoja. Kuitenkin pieni joukko eroaa massasta ja samais- tuu suoriutumiseen, joka yhdistyy uusliberalistiseen maailman kuvaan. He ovat nuo- ria, hyvin koulutettuja vastaajia, jotka hyväksyvät sen, että yhteiskunnassa syntyy tu- loeroja. He edustavat uudenlaista näyttäytymisen kulttuuria Suomessa ja rikkovat vaa- timattomuuden pyhyyttä. Mielenkiintoinen jatkotutkimus olisi, että leviääkö ilmiö myös muihin sosiodemografisiin ryhmiin vai onko se ominaista nimenomaan esimer- kiksi nuorille tai korkeakoulutetuille? Kun nyt tähän aineistoon vastanneet nuoret vanhenevat, muuttuvatko heidän mielipiteensä? Kuitenkin aiempien tutkimusten va- lossa vaikuttaisi siltä, että schwartzilainen suoriutuminen on leimallisesti nykyaikai- sen yhteiskunnan ilmiö. Inglehartin (1977, 103) mukaan nuorten arvomaailmaan vai- kuttavat eniten juuri yhteiskunnan sen hetkiset ilmiöt ja tilanteet. Mielenkiintoista on myös se, että poliittisella suuntautumisella tai aktiivisuudella ei ollut mitään merkitys- tä suoriutumiseen samaistumiseen, vaikka sen voisi nähdä olevan oikeistolainen arvo.

Tutkimusprosessini kesti kauan. Se alkoi hahmottua jo vuonna 2010, mutta tutkimus- kysymys rakentui varsinaiseen muotoonsa vasta vuonna 2012. Ihanteellisesti tutkiel- mani olisi voinut valmistua jo vuosi sitten, mutta sen valmistuminen venyi tähän päi- vään asti. Kuitenkaan en näe tätä pelkästään haitallisena asiana, vaan päinvastoin tä- mä aika kypsytti ajatteluani ja vahvisti motivaatiotani tehdä työni parhaalla mahdolli- sella tavalla valmiiksi. Tutkielmani tekemisen aikana yhteiskunnalliset tapahtumat lu- jittivat mielipidettäni siitä, että elämme jonkinlaisen muutoksen aikakautta. Globaalit kriisit pakottavat yhteiskunnat muuttumaan ja venymään, joka epäilemättä vaikuttaa myös yhteiskunnissa elävien yksilöiden maailmaan. Näin ollen tutkimuskohteena yh- teiskunta ja arvot ovat hyvin ajankohtaisia. Koska tutkimusprosessini kesti useamman vuoden, niin omaa aineistoani uudempi ESS -kyselykierroksen aineisto ehti ilmestyä. Kuten tutkielmassanikin totean, ovat ihmisten arvomaailmat kuitenkin suhteellisen pysyviä asiakokonaisuuksia eivätkä ne muutu nopeasti, joten en usko, että kaksi vuot- ta näiden kahden aineiston ilmestymisen välillä on arvoja tutkittaessa merkittävä aika. Muutoin aineisto vastasi täydellisesti tutkimuskysymykseeni, koska Schwartz oli itse

luonut kysymyslomakkeen lisäkysymysosion vastaamaan teoriaansa. Näin ollen tällaisen aineiston löytö oli merkittävää tutkimukseni onnistumisen kannalta.

Allardt (1997) mukaan yhteiskuntatieteiden tehtävänä ei ole vain nykyisyyden selittäminen menneisyyden avulla, vaan myös tulevaisuuden pohdinta. Tällöin ei tarkoiteta sitä, että kehitetään erilaisia skenaarioita tulevaisuudesta, vaan yhteiskuntatieteiden kuuluisi antaa ohjeita siihen millainen parempi tulevaisuus olisi. (emt. 234.) Tutkielmani suuntautui analysoimaan suomalaisten arvoja 2010-luvun Suomessa. Näyttäisi siltä, että emme ole vielä valmiita luopumaan kollektiivisista arvoista, vaan edustamme mielellämme hyväntahtoisuutta sekä universalismia. Kuitenkin, mikäli suoriutuminen tulee yleistymään ja leviämään myös muihin sosiodemografisiin taustamuuttujaluokkiin, voi se vähentää hyvinvointivaltion kannatusta ja vaatia muutoksia suomalaisen yhteiskuntaan. Olemmeko valmiita kohtaamaan nämä muutospaineet?

10 LÄHTEET

- Airaksinen, Timo (1994) Arvojen yhteiskunta. Erään taistelun kuvaus. Juva: WSOY
- Allardt, Erik (1987) Sosiologia 1. Juva: WSOY.
- Allardt, Erik (1997) Yhteiskunnallisten teorioiden murros teoksessa Murroksen aika. Selviääkö Suomi rakennemuutoksesta? Juva: WSOY.
- Bauman, Zygmunt (2005) Liquid Life. UK: Polity Press
- Bauman, Zygmunt (2002) Notkea moderni. Tampere: Vastapaino.
- Beck, Ulrich (1995) Poliitiikan uudelleen keksiminen: kohti refleksiivisen modernisaation teoriaa teoksesta Nykyajan jäljillä: refleksiivinen modernisaatio. Tampere: Vastapaino.
- Berger L. Peter & Luckmann Thomas (1995) Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Helsinki: Gaudeamus
- Davidov, Eldad & De Beuckelaer Alain (2010) How harmful are survey translations? A test with Schwartz's human values instrument lehdessä International Journal of Public Opinion Research, 22(4):485-510.
- Davidov, Eldad (2010) Testing for comparability of human values across countries and time with the third round of the European Social Survey. International Journal of Comparative Sociology 51: 171-191. Löytyy elektronisena: <http://cos.sagepub.com/content/51/3/171>
- Durkheim, Emile (1985) Itsemurha. Sosiologinen tutkimus. Helsinki: Tammi
- Durkheim, Emile (1990) Sosiaalisesta työnjaosta. Helsinki: Gaudeamus
- Ervasti, Heikki (2006) Arvot, arki ja tulevaisuus: raportti turkulaisnuorten arvoista.
- Ervasti, Heikki (1999) 2000-luvun kynnyksellä: raportti 14–18-vuotiaiden turkulaisnuorten arvoista ja asenteista. Turun yliopisto, Sosiaalipoliitiikan laitos.
- Esping-Andersen, Gösta (1990) The Three Worlds of Welfare Capitalism. Cambridge: Polity Press.
- European Social Survey: www.europeansocialsurvey.org
- Fukuyama, Francis (1992) Historian loppu ja viimeinen ihminen. Juva: WSOY
- Giddens, Anthony (1995): Elämä jälkitraditionaalisessa yhteiskunnassa teoksesta Nykyajan jäljillä: refleksiivinen modernisaatio. Tampere: Vastapaino.

Gronow, Jukka & Töttö, Pertti (1996) Max Weber –kapitalismi, byrokratia ja länsimäinen rationaalisuus teoksessa Sosiologian klassikoita. Tampere: Gaudeamus.

Haavisto, Ilkka (2014) Neljäs Suomi. EVAn kansallinen arvo- ja asennetutkimus. Helsinki: Taloustieto Oy. Löytyy elektronisena: <http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2014/03/Neljas-Suomi.pdf> Luettu 18.9.2014

Haavisto, Ilkka & Kiljunen, Pentti (2011) Maailman paras maa. EVAn kansallinen arvo- ja asennetutkimus. Helsinki: Taloustieto Oy. Löytyy elektronisena: <http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2011/03/Maailman-paras-maa.pdf> Luettu: 8.10.2014

Hayek, Friedrich A. (1995) Tie orjuuteen. Tampere: Gaudeamus.

Helkama Klaus (1997) Arvojen ja ihmiskuvan murros teoksessa Murroksen aika. Selviääkö Suomi rakennemurroksesta? Juva: WSOY.

Helkama, Klaus & Seppälä, Tuija (2006) Arvojen muutos Suomessa 1980-luvulta 2000-luvulle teoksesta Uusi jako. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (2008) Tutki ja kirjoita. Keuruu: Tammi.

Hofstede, Geert (2001) Culture's consequences. Comparing values, behaviors, institutions and organizations across nations. USA: Sage Publications.

Hofstede, Geert (1993) Kulttuurit ja organisaatiot. Mielen ohjelmointi. Juva: WSOY.

Hudson, Pat (2000) History by numbers. An Introduction to quantitative approaches. Great Britain: Bloomsbury academic.

Inglehart, Ronald (1997) Modernization and Postmodernization. Cultural, Economic and Political Change in 43 Societies. New Jersey: Princeton University Press.

Inglehart, Ronald (1977) The Silent revolution. Changing values and political styles among western publics. New Jersey: Princeton University Press.

Jallinoja, Riitta (2000) Ylilatautunut yksityiselämä teoksessa 2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhannen vaihteesta. Helsinki: Gaudeamus.

Jokivuori, Pertti & Hietala Risto (2007) Määrällisiä tarinoita. Monimuuttujamenetelmien käyttö ja tulkinta. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Julkunen, Raija & Saari, Juho (2013) Hyvinvointivaltion reformointi –Paul Piersonin institutionalismi teoksessa Hyvinvointivaltion moderneja klassikoita. Diakoniammattikorkeakoulun julkaisuja. A Tutkimuksia 38. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen tutkimuksia 64. Diak: Helsinki.

Kuusela, Pekka (2006) Rakenne, toimijuus ja realistinen yhteiskuntateoria teoksessa Realismin haaste sosiaalitieteissä. Suomi: Oy UNIpress Ab.

- Kuusela, Pekka (2006) Realismi, kriittinen realismi ja sosiaalitieteet teoksessa Realismin haaste sosiaalitieteissä. Suomi: Oy UNIpress Ab.
- Mead, Margaret (1971) Ikäryhmien ristiriidat. Sukupolvikuilun tutkimusta. Helsinki: Otava.
- Mikkola, Teija (2003) Muuttuvat arvot ja uusi keskiluokka. Tutkimus arvojen mittaamisesta ja monitasaisuudesta. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia No.241. Helsinki: Yliopistopaino.
- Nummenmaa, Lauri (2009) Käyttäytymistieteiden tilastolliset menetelmät. Helsinki: Tammi.
- Patomäki, Heikki (2007) Uusliberalismi Suomessa. Lyhyt historia ja tulevaisuuden vaihtoehdot. Helsinki: WSOY.
- Pohjanheimo, Esa (1996) Pyhtääläisten arvot ja niiden muutokset vuosina 1975-1993 teoksessa Pyhtääläiset, sosiaalipsykologinen seurantatutkimus 1975-1993. Helsingin yliopiston sosiaalipsykologian laitoksen tutkimuksia 1/1996. Helsinki: Yliopistopaino.
- Pohjanheimo, Esa (2005) Pysyvää ja eriytyvää: arvomuutoksia Suomessa 1970-luvulta nykypäivään teoksessa Arvot, moraalit ja yhteiskunta. Sosiaalipsykologisia näkökulmia yhteiskunnan muutokseen. Helsinki: Gaudeamus.
- Poutanen, Seppo (2005) Kriittisen realismin metodologisesta otteesta yhteiskuntatieteissä teoksessa Tutkimus menetelmien pyörteessä. Sosiaalitutkimuksen lähtökohdat ja valinnat. Juva: PS-kustannus.
- Puohiniemi, Martti (2002) Arvot, asenteet ja ajankuva. Opaskirja suomalaisen arkielämän tulkintaan. Vantaa: Limor kustannus.
- Puohiniemi, Martti (2006) Täsmäelämän ja uusyhteisöllisyyden aika. Vantaa: Limor kustannus.
- Raitanen, Marko (2001) Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa. Tampere: Vastapaino
- Recher, Nicholas (1969) Introduction to value theory. New Jersey: Prentice-Hall
- Riesman, David (1977) The Lonely Crowd. A Study of the Changing American Character. New Haven: Yale University Press.
- Ritzer, George (1996) The McDonaldization of Society. USA: Pine Forge Press
- Rokeach, Milton (1973) The Nature of Human Values. New York: The Free Press.

Räsänen, Pekka (2004) Ikä- ja sukupolvytyypillisten arvojen tarkastelua teoksessa Yhteiskunnan moottori vai kivireki. Suuret ikäluokat ja 1960-lukulaisuus. Jyväskylä: SoPhi.

Saaristo, Kimmo & Jokinen, Kimmo (2004) Sosiologia. Juva: WSOY

Schwartz, Shalom (2011) Kulttuuriset arvo-orientaatiot: Kansallisten erojen luonne ja seuraukset. Vaajakoski: Limor kustannus.

Schwartz, Shalom (2012) Refining the Theory of Basic Individual Values. Journal of Personality & Social Psychology Oct. 2012 Vol 103 Issue 4 s.663-688.

Schwartz, Shalom (2005) Universalismi-arvot ja moraalisen universumimme laajuus teoksessa Arvot, moraalit ja yhteiskunta. Sosiaalipsykologia näkökulmia yhteiskunnan muutokseen. Helsinki: Gaudeamus.

Schwartz, Shalom (1992) Universals in the Content and Structure of Values: Theoretical Advances and Empirical Tests in 20 Countries teoksessa Advances in Experimental Social Psychology, Volume 25. California: Academic Press, INC.

Suhonen, Pertti (1988) Suomalaisten arvot ja politiikka. Juva: WSOY.

Tilastokeskus: Suomen virallinen tilasto (SVT): Eduskuntavaalit [verkkójulkaisu]. ISSN=1799-6252. 2011. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 25.9.2014]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/evaa/2011/evaa_2011_2011-04-29_tie_001_fi.html

Tilastokeskus: Suomen virallinen tilasto (SVT): Siviilisäädyn muutokset [verkkójulkaisu]. ISSN=1797-6413. 2013, Liitekuviot 1. Ensiavioitujan ja ensisynnyttäjän keski-ikä 1982–2013 . Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 17.10.2014]. Saantitapa: http://tilastokeskus.fi/til/ssaaty/2013/ssaaty_2013_2014-04-17_kuv_001_fi.html

Tilastokeskus: Suomen virallinen tilasto (SVT): Syntyneet [verkkójulkaisu]. ISSN=1798-2391. 2013. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 17.10.2014]. Saantitapa: http://www.tilastokeskus.fi/til/synt/2013/synt_2013_2014-04-08_tie_001_fi.html

Tilastokeskus: Suomen virallinen tilasto (SVT): Työvoimatutkimus [verkkójulkaisu]. ISSN=1798-7830. syyskuu 2014. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 6.11.2014]. Saantitapa: http://www.tilastokeskus.fi/til/tyti/2014/09/tyti_2014_09_2014-10-21_tie_001_fi.html

Töttö, Pertti (2004) Syvällistä ja pinnallista. Teoria, empiria ja kausaalisuus sosiaalitutkimuksessa. Tampere: Vastapaino.

Valli, Raine (2001) Johdatus tilastolliseen tutkimukseen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Valli, Raine (2001) Kyselylomake tutkimus teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Jyväskylä: PS-kustannus.

Weber, Max (1980) Protestanttinen etiikka ja kapitalismin henki. Juva: WSOY.

11 LIITTEET

Liite 1 Kyselylomakkeen lisäkysymysoso

H1 Alla kuvaillaan lyhyesti ihmisten ominaisuuksia. Lukekaa jokainen kuvaus ja ren-
gastakaa, kuinka paljon tai vähän kuvaus muistuttaa Teitä itseänne.

Kuinka samanlainen tämä henkilö on kuin te?

a) Ideoiden tuottaminen ja luovuus ovat hänelle tärkeitä. Hän haluaa tehdä asiat omaperäisesti

1 - Erittäin paljon samanlainen kuin minä 2 3 4 5 6 Ei lainkaan samanlainen kuin mi-
nä

b) Hänestä on tärkeää olla rikas. Hän haluaa, että hänellä on paljon rahaa ja kalliita tavaroita.

1 - Erittäin paljon samanlainen kuin minä 2 3 4 5 6 Ei lainkaan samanlainen kuin mi-
nä

**c) Hänestä on tärkeätä, että kaikkia maailman ihmisiä kohdellaan tasa-
arvoisesti. Hän katsoo, että kaikilla pitäisi olla samat mahdollisuudet elämässä.**

1 - Erittäin paljon samanlainen kuin minä 2 3 4 5 6 Ei lainkaan samanlainen kuin mi-
nä

**d) Hänestä on tärkeätä saada näyttää muille taitojaan. Hän haluaa, että hänen
tekemisiään ihaillaan**

1 - Erittäin paljon samanlainen kuin minä 2 3 4 5 6 Ei lainkaan samanlainen kuin mi-
nä

**e) Hänelle on tärkeää elää turvallisessa ympäristössä. Hän välttää kaikkea, mikä
voisi uhata hänen turvallisuuttaan.**

1 - Erittäin paljon samanlainen kuin minä 2 3 4 5 6 Ei lainkaan samanlainen kuin mi-
nä

**f) Hän pitää yllätyksistä ja etsii uusia asioita, joita voisi tehdä. Hänestä on tär-
keätä tehdä erilaisia asioita elämässään.**

1 - Erittäin paljon samanlainen kuin minä 2 3 4 5 6 Ei lainkaan samanlainen kuin mi-
nä

**g) Hänen mielestään ihmisten pitää tehdä, kuten käsketään. Hänen mielestään
sääntöjä pitää noudattaa aina, vaikka kukaan ei ole näkemässä.**

1 - Erittäin paljon samanlainen kuin minä 2 3 4 5 6 Ei lainkaan samanlainen kuin mi-
nä

**h) Hänestä on tärkeätä kuunnella ihmisiä, jotka ovat erilaisia kuin hän itse.
Vaikka hän olisi heidän kanssaan eri mieltä, hän haluaa silti ymmärtää heitä.**

1 - Erittäin paljon samanlainen kuin minä 2 3 4 5 6 Ei lainkaan samanlainen kuin mi-
nä

i) Hänestä on tärkeätä olla nöyrä ja vaatimaton. Hän ei pyri keräämään huomiota osakseen.

1 - Erittäin paljon samanlainen kuin minä 2 3 4 5 6 Ei lainkaan samanlainen kuin minä

j) Hänestä on tärkeätä pitää hauskaa. Hän pitää itsensä hemmotellemisesta.

1 - Erittäin paljon samanlainen kuin minä 2 3 4 5 6 Ei lainkaan samanlainen kuin minä

k) Hänestä on tärkeätä päättää itse omista asioistaan. Hän haluaa olla vapaa ja riippumaton toisista.

1 - Erittäin paljon samanlainen kuin minä 2 3 4 5 6 Ei lainkaan samanlainen kuin minä

l) Hänestä on tärkeätä auttaa ympärillään olevia ihmisiä. Hän haluaa huolehtia heidän hyvinvoinnistaan.

1 - Erittäin paljon samanlainen kuin minä 2 3 4 5 6 Ei lainkaan samanlainen kuin minä

m) Menestyminen on hänelle tärkeätä. Hän haluaa, että hänen saavutuksensa huomataan.

1 - Erittäin paljon samanlainen kuin minä 2 3 4 5 6 Ei lainkaan samanlainen kuin minä

n) Hänelle on tärkeätä, että valtio takaa hänen turvallisuutensa kaikkia uhkia vastaan. Hän haluaa, että valtio on niin vahva, että se voi suojella kansalaisiaan.

1 - Erittäin paljon samanlainen kuin minä 2 3 4 5 6 Ei lainkaan samanlainen kuin minä

o) Hän etsii seikkailuja ja haluaa ottaa riskejä. Hän haluaa jännitystä elämäänsä.

1 - Erittäin paljon samanlainen kuin minä 2 3 4 5 6 Ei lainkaan samanlainen kuin minä

p) Hänestä on tärkeätä käyttäytyä moitteettomasti. Hän haluaa välttää tekemästä mitään, mikä toisten mielestä on väärin.

1 - Erittäin paljon samanlainen kuin minä 2 3 4 5 6 Ei lainkaan samanlainen kuin minä

q) Hänestä on tärkeätä nauttia toisten ihmisten kunnioitusta. Hän haluaa ihmisten tekevän, kuten hän sanoo.

1 - Erittäin paljon samanlainen kuin minä 2 3 4 5 6 Ei lainkaan samanlainen kuin minä

r) Hänestä on tärkeätä olla uskollinen ystävilleen. Hän haluaa omistautua läheisilleen.

1 - Erittäin paljon samanlainen kuin minä 2 3 4 5 6 Ei lainkaan samanlainen kuin minä

s) Hän on voimakkaasti sitä mieltä, että ihmisten pitäisi välittää luonnosta. Ympäristöstä huolehtiminen on hänelle tärkeää.

1 - Erittäin paljon samanlainen kuin minä 2 3 4 5 6 Ei lainkaan samanlainen kuin minä

t) Perinteet ovat hänelle tärkeitä. Hän pyrkii noudattamaan uskonnollisia sekä sukunsa tapoja.

1 - Erittäin paljon samanlainen kuin minä 2 3 4 5 6 Ei lainkaan samanlainen kuin minä

u) Hän etsii mahdollisuuksia pitää hauskaa. Hänelle ovat tärkeitä asiat, jotka tuottavat nautintoa.

1 - Erittäin paljon samanlainen kuin minä 2 3 4 5 6 Ei lainkaan samanlainen kuin minä